

Zborovanja ob štiridesetletnici

Foto: M. Strašek

Na brestaniškem gradu...

Vida Tomšič: »Zavedamo se, da je bilo ravnanje z izgnanci le drobec strahot druge svetovne vojne in da je bila posebnost te vojne prav v strahotnem nasilju, v blodnih sanjah ponorelih megalomanov, ki so zahte-

vali 53 milijonov mrtvih. Vsekakor to majhnega slovenskega naroda skupaj z bratskimi jugoslovanskimi narodi ni strlo, še več, moralno in številčno je okrepilo naš odpor.«

Foto: Jože Čurin

V dolini pod Begunjščico...

Rudolf Hribnik-Svarun: »Nobena skrivnost ni, da je ena največjih ovir na poti k razreševanju naših težav nezadostna enotnost v pogledih na nekatera ključna vprašanja, in to prav tam, kjer je enotnost najbolj potrebna. Zato moramo z ofenzivo vseh družbenopolitičnih sil doseči neizogibno enotnost v vseh temeljnih vprašanjih in na vseh ravneh, kajti od tega je morda celo usodno odvisen naš nadaljnji razvoj. To moramo doseči še pred kongresi, sicer se lahko zgodi, da nam bodo prav kongresi zacementirali rešitve, ki bodo imele nasprotno učinke in posledice od tega, kar resnično potrebujemo. Nobenega dvoma ni, da ljudem je za socializem, toda ne za socializem revščine, ne za socializem deljenja od enega samega pravičnega razsodnika. Povsem razumljivo je, da pridnemu pripada tudi večji kos kruha – in nasprotno. Ljudje so spoznali, da je socializem dober le, če vsi pridno delajo in se pošteno obnašajo.«

Zveza borcev, njen svet za ohranjanje in razvijanje tradicij NOB se ob pripravah na plenum CK ZKS o kulturi pridružuje prizadevanjem naših ustvarjalnih družbenih sil pri širjenju, dopolnjevanju pa tudi spreminjanju naše kulturne politike in kulturne ustvarjalnosti.

Močno se zavedamo,

da je uresničitev razvojnih ciljev naše družbe neločljivo povezana z razvojem kulture v najširšem pomenu besede. Zoževanje kulture zgolj na kulturno umetniško ustvarjalnost nikakor ne ustreza. Kultura mora iz potrošnje postati enakovreden del združenega dela. Kultura ni le zapolnitev prostega časa, ni samo razvedrilo, ni samo ljubiteljsko umetniško delovanje, marveč nepogrešljiva, nerazdelna sestavina vsega našega dela in življenja, če se seveda zavedamo: čimbolj je človek kulturn, boljši delavec je, boljši samoupravljalec. Njegova notranja podoba je bogatejša, učinkovitejši je njegov prispevek k premagovanju krize osnovnih vrednot, ki smo jih zapisali v temeljnih točkah OF: da se bo z NOB preoblikoval tudi slovenski narodni značaj.

Zveza borcev se bo torej še naprej zavzemala za takšno kulturno politiko, ki bo temeljila na naprednih in osvobodilnih tradicijah delavskega razreda, NOB in socialistične revolucije slovenskega naroda in narodov in narodnosti Jugoslavije. Obenem pa odločno obsoja vsak poizkus razveljavljanja moralnih in etičnih vrednot ter pridobitev našega narodnoosvobodilnega boja in revolucije. Pridružujemo se vsem družbenim naporom, ki si prizadevajo postaviti ločnice med naprednim in nazadnjaškim, med človekoljubnim in mračnjaškim, med demokratičnim in totalitarnim. Tako kot doslej želimo ostati v prvih vrstah tistih, ki si prizadevajo, da bi postale moralnoetične vrednote iz časa NOB – pogum, delavnost, požrtvovalnost, vztrajnost, iznajdljivost, odgovornost, tovarništvo, zaupanje v lastno moč – poživljajoča dejavna sila v naporih za močnejšo uveljavitev in rast samoupravne socialistične družbe, za enakopravnost in enakovrednost človeka, za pravice narodov do odločanja o lastni usodi, za mednarodno sožitje in končno za nove vizije bratstva.

Že ob prvih umetniških stvaritvah o NOB smo se zavzemali, naj se naš boj prikazuje na čim višji umetniški ravni brez črno-belega slikanja. Zagovarjali smo tudi načelo, da se raziše in tudi umetniško izpove zadnja beseda o najglobljih zarezah v naši zgodovini. Ne moremo pa se pomiriti s poizkusi, da se hote ali ne hote z navidez dognanim umetniškim pristopom ponareja resnica o naši revoluciji.

Še naprej se bomo zavzemali, da bodo tisk, RTV in druga sredstva javnega obveščanja korektno obravnavala dogodke iz narodnoosvobodilnega boja. Žal nam je, če se dogaja, da so programi za posamezne slovesnosti, ki nosijo vsa formalna obeležja revolucionarnih tradicij, na nižjem umetniškem nivoju kot dela, ki so nastala spontano. Spominska obeležja so ponekod močno zanemarjena. Občinski odbori ZB morajo zanje bolj skrbeti.

V nekaterih okoljih je še vedno miselnost, da je ohranjanje in razvijanje tradicij le organiziranje plovov, pohodov in podobnega. Vse napredno v tej družbi si mora prizadevati, da se revolucionarne vrednote v vsej svoji širini in globini utrjujejo in razvijajo. In mladim ljudem pripada pri tem usodna odgovornost.

Mlade generacije pa moramo razumeti, da vedno iščejo svojo istovetnost v življenjskih razmerah, ki niso življenjske razmere prejšnjih rodov. Zato je nasploh, zlasti pa v teh težkih časih, ki jih preživljamo, potrebno z roko v roki nadaljevati našo skupno pot, se izogibati nespornostim in obenem odločno omogočati mladini, da ima delo, da si ustvarja družine, da sodeluje pri gradnji, pri družbenem odločanju in prevzema tudi odgovornost na svoja pleča. Na drugi strani pa ne smemo dovoliti, da se izkušnje in znanje starejših zametuje, če lahko pomagamo pri razvoju, pa četudi smo že na pragu pokojnine ali v pokoju.

Ne gre pozabiti znamenite Kardeljeve misli: »Generacije, ki ne bi bile sposobne pravilno ocenjevati in spoštovati najvišjega ustvarjalnega vzpona ljudskih množic svojega naroda in se učiti na njihovih zmagah in njihovih porazih ter na zakonitostih, ki oblikujejo njihovo zavest v posameznih zgodovinskih epohah, bi bile slab branilec interesov in prihodnosti svojega naroda in delovnega človeka. Kajti narod, ki ne bi bil sposoben spoštovati časti tistih svojih ljudi, ki so prispevali k njegovi svobodi in njegovemu napredku, bi z obema nogama gazil po svoji lastni časti in po lastnih interesih!«

Spoštovani naročniki, prijatelji TV-15

Ni nam ljubo pisati sporočila, da je predsedstvo republiškega odbora zveze borcev sklep o zvišanju letne naročnine za naš časnik sprejelo in ga potrdilo. Tudi sami smo prizadeti ob podražitvah, ki se glede na nezadržno dinarsko inflacijo vrstijo tako rekoč iz dneva v dan, a kaj, ko se jim v verigi stroškov ni mogoče izogniti. Papir se je letos podražil za 96% in bo čez nekaj tednov – po napovedih – spet dražji, tiskarske storitve za 52%, podobno pa tudi vse drugo, kar sodi med stroške priprave in izdelave časnika.

Naročnina za TV-15 za leto 1985 se zviša od dosedanjih 700 na 1.100 dinarjev. To pomeni, da Vas bomo s položnicami, ki jih bomo te dni razpošiljali, »obremenili« za doplačilo 400 dinarjev, v iskrenem upanju seveda, da Vas dodatna denarna obveznost ne bo prehudo prizadela in se zavoljo nje ne boste odvrnili od nas.

V prosti prodaji bo stal izvod našega tednika 30 din, kar je še vedno krepko manj od drugih dnevnih oziroma tedenskih glasil.

Hvala za razumevanje in lepo pozdravljeni!

Uredništvo TV-15 naš tovariš

Spogledovanje s portretom: Jože Brilej

»Preganjamo intimnost, pompoznost slavi!«

Ko pozabljam na majhne stvari, se nam izmuznejo velike

Desetletje in več se (s)poznava(va). Bržkone v obojestransko korist. Tipaje, previdno, brskajoč si ponujava misli, znanje, ne nazadnje izkušnje. A dejal bi, da je mogočna zakladnica znanja tega na videz krehkega, skorajda malo upognjenega človeka, odrezavih kretenj in prav takšnih besedi, več koristila meni, mlajšemu.

Mož faustovskega nemira in titanske volje, večni, neutrudni iskalec, je svoj vek zapisal otroku, njegovi vzgoji, poti skozi nevarne škrbine in usedline življenja. Ne poznam veliko ljudi s tako izrazitim humanizmom v slehernem dejanju. Jože Brilej, upokojeni učitelj podčetrtške šole, ki je prav po njegovi zaslugi postala ena najbolj znanih šol ne le v ožji domovini in Jugoslaviji, pač pa tudi zunaj njenih meja, in zgled, ki so ga premnogi tudi z uspehom posnemali, zavija svojo ljubezen do sočloveka, mladega rodu, v skromnost.

Moralo je miniti mnogo let, da je okolje spoznalo, kaj ponuja Brilej, trmoglav in neizprosni šolnik, ki bi si za uresničitev svojih zamisli dal bržkone dreti kožo pri živem telesu. In drli so mu jo. Z drobnimi spletkami, z zavračanjem in omalovaževanjem njegovega dela, zmetali so mu vozove in vozove polen pod noge. Čakali so, kdaj si bo volk potrl zobe.

Včasih je znal grenko potožiti, s poti pa ni zavlil. Ni bilo v njegovi naravi. Tudi takrat ne, ko so ga prisilno mobilizirali v nemško vojsko.

Brskam po starih zapisih, v mislih pa sem v njegovi več kot skromni kuhinji, ki je hkrati tudi dnevna soba: njegovi nedvomni uspehi se niso potrdili v bogastvu.

»Po mobilizaciji je bil poslan v Francijo, kjer je kmalu dobil stike s francoskim odporiškim gibanjem. Nemci so ga obsodili na smrt, Brilej pa je pobegnil, se priključil francoskim borcem za svobodo in se z njimi bojeval vse do konca vojne. Konec leta 1944 je kot prostovoljec prišel v jugoslovansko bazo Bari, maja 1945. leta pa z osvoboditelji v Ljubljano.

Naredil je pedagoški tečaj. Prvo delovno mesto: Loka pri Zidanem mostu. Upravitelj šole Podkraj pri Hrastniku in Podkum pri Zagorju. Septembra 1950 ga najdemo na osnovni šoli Radeče, čez leto dni pa v vzgojnopopoljševalnem domu v Radečah. 1955. leta se je nekdanji član francoskega odporiškega gi-

za kanček bolj umirjen, »v Anglijo, na univerzo v Norwich. To je že dolgo tega. Pogovarjala sva se z dr. Rowanom Harejem in razložil sem mu zasnovo naše šole. V Norwichu so bili navdušeni in končalo se je tako, da so prevzeli vrsto naših novotarij. V svetu se ne obotavljajo, kadar je treba prevzeti kaj novega, boljšega, naprednejšega, njim niso potrebne tako dolge in zavite poti kot nam!«

Vtis slike, ki mu jo je podaril svojemu častnemu

Jože Brilej

banja in slovenski partizan znašel v Obsotelju, v Podčetrtku.

Leta napornega dela so mu prinesla Žagarjevo nagrado in vrsto priznanj in odličij za »izvirni vzorec samoupravne šole, s čimer je vplival na razvoj samouprave učencev, povezano s krajevno skupnostjo, prepletanje dejavnosti prostega časa s poukom, proizvodnim delom in poklicnim usmerjanjem...«

Stopiš na balkon in vidiš šolo, okolje, njegove opredmetene ideje in v vsaki izmed njih je neka misel.

»Otrok naj se na vsakem koraku srečuje z nečim, kar je za življenje koristno in spodbudno, kar ga bo osrečevalo in vodilo.«

»Povabili so me,« reče,

gostu dr. Rowan Hare, se je pomešal z vtisom grenkobe, za njo pa je bilo slutiti ničkoliko odpovedi, a tudi ta je bila zgnetena z radostjo, da si poklonil ljudem upanje, da si jih skušal narediti boljše, bolj človeške.

Besede bruhajo iz njega. Preskakuje s področja v področje. Težko je slediti s svinčnikom v roki.

Da preradi tarnamo, potoži. Kar precej dobro opremljene šole že imamo, vendar ne znamo (ali nečemo, kdo ve?) izrabiti sredstev, ki so nam na voljo, predvsem tehnična, avdiovizualna denimo, saj bi na tak način veliko bolj približali snov učencem kot s knjigo.

»Čemu ne bi, na primer, naredili za vse šole progra-

me o Štirinajsti diviziji, velikemu hrvatsko-slovenskemu kmečkemu uporu 1572/1573, Kumrovcu in Trebčah, različnih umetniških smereh in obdobjih in podobno?«

Opozori me na poslednji Titov govor mladim v Bistrici ob Sotli.

»Zame je bil to eden najlepših govorov, kar sem jih slišal in ki ogromno pomeni tudi s pedagoškega stališča. Nikakršnih velikih besed in dolgozeženja, in vendar toliko življenjskih resnic. To bi morale imeti vse jugoslovanske šole.«

Nemir v sogovorniku se povečuje, iskra vročnosti neutrudno preskakuje, Brileja skrbi nezaposlenost, predvsem mladih. Zanj je to problem številka ena. Ta mladina, priblija skorajda z jezo, v kateri je zaznati nemoč in obsojanje človeka, ki je položil življenje na oltar otrokovega boljšega jutri, ni več naša, izgubljena je za nas, tava, in vendarle je bila pridna, prizadevna. Jutri, če že ne kar danes, jim bomo morali dajati račune. Odveč bi bilo poudarjati, da je delno kriva za to tudi neustrezna šolska politika, ki ni delala z roko v roki z združenim delom in upoštevala njegovih potreb. Kljub takšni kratkovidnosti, ki se današnji sicer res nekoliko izgublja, pa vendarle ne smemo biti pesimisti...

»... četudi konkretnih konstruktivnih potez, ki bi nas potegnile iz kriznega položaja, še ni videti.

Nenehno smo premetavali šolske programe, si izmišljevali, odvezemali in dodajali, pri tem pa čez noč pozabili na naravno selekcijo. Zakaj naj bi učenec napredoval v višji razred z negativno oceno? Tudi reka se zaustavi pred skalovjem in tisočletja so potrebna, da ga prebije. Potrebujemo mladega človeka, ki bo suvereno obvladoval snov, potrebujemo dobre strokovnjake. To je izhod iz krize. Znanost, ideje brez konca in kraja, nekaj, kar naj zrase

na domačem zelniku. Za vse to pa je treba imeti že v osnovni šoli solidno osnovo. Trdim, da je ne daje in da je površna. Ozri se okoli sebe, prisluhni: mar je zmožnost ustnega in pisnega izražanja naše mladine na dostojni ravni? Ni!«

In Jože Brilej razčlenjuje, z anatomsko natančnostjo, spet zunaj valovja razburkanih besedi.

Učni programi so natlačeni. Možnosti in časa za preverjanje znanja – in utrjevanje – ni bilo in ga ni. Tudi ne za učenčeve sugestije. Še manj za ljubezen, ki je potrebna mlademu človeku v izobraževalnem procesu, in razumevanje. Zaradi vsega tega naj bo manj programov, tisto pa, kar bo ostalo, mora biti izdelano, trdno in solidno. Mladega človeka je treba utiriti.

»Mi smo v Podčetrtku to znali urediti. Zdaj razlagamo na vsa usta usmerjeno izobraževanje. V Podčetrtku nismo nikoli imeli problemov s kadri. Že v osnovni šoli smo jih znali usmerjati v skladu s potrebami pokrajine in danes se nam to bogato obrestuje: imamo svoje ekonomiste, turistične delavce, kuharje, gradbince, kmetovalce in sadjarje, vinogradnike in pisarje. Vsega tega so se lahko naučili – v skromni meri seveda – že v rosnih letih.

Naučili smo jih tudi – ljubiti in spoštovati človeka. Pretuhtal sem ničkoliko noč, da bi se pripoklop do ustreznih rešitev in dojel, da lahko le praksa pripelje mladega človeka na pravo pot. Na stotine ur družbenomoralne vzgoje lahko imamo, a kaj nam to pomaga, če ni konkretnih zgledov in dejanj. Dali smo jim torej – dejanja. S humanistično vzgojo, s socialistično moralno in etiko je pri nas nasploh precej narobe.

Na vse kriplje si prizadevamo utreti pot izročilom narodnoosvobodilnega boja do mladih src, pri tem pa zanemarjamo čustveno plat. Suhoparno naštevajanje dejstev, iz katerih štrli – ali pa še to ne – ideja, ni nikomur ljubo, še najmanj mladim. Posrečilo se nam je – in za to smo mojstri – te stvari dehumanizirati, z močnim ozvočenjem pa tudi čustveno degradirati.

Na krajih, kjer je bila preli-ta kri, zgodovino spreminjamo v cirkus, preganjamo intimnost, pompoznost slavi...

Jože Brilej ne pozna miru. Kamorkoli je šel, ni pozabil na svoje poslanstvo. Neutrudno fotografira, vedno je na voljo z nasveti, znanjem, in če ni drugače, poprime za delo tudi sam. Ta hip pripravlja vodnik za hotel Atomske toplice in za kraj, Podčetrtke sam. Nenehno premišljuje o novih, ustrežnejših in privlačnejših oblikah turizma, ki je Obsotelje tako rekoč potegnil iz zaostalosti. Iz dna srca, iz vse svoje biti, sovraži dolgčas, nedelo in neustvarjalnost.

»Nedolgo tega sem srečal otroka. Stal je, sam samcat, izgubljeno je strmel predse, ždel je v ubijajoči nedejavnosti. Kaj počneš, sem ga vprašal. Nič, dolgčas mi je, grozno dolgčas, mi je odvrnil. To je zaskrbljujoče, in me je silno potrl, saj naposled ni osamljen primer. V teoriji smo zmožni nagrmaditi kopico lepih besedi o skrbi za mlade, v praksi pa so se nam stvari izmuznile iz rok. Otroku mora biti koristno zaposlen, seveda pa mora imeti tudi dovolj prostega časa za ustvarjalnost. Vendar ga mora nekdo v to usmerjati. Družba očitno ne kaže prave volje.«

Ko pozabljam na majhne stvari, se nam izmuznejo velike. Ne odpuščamo drobnih napak, zaradi velikih se nam belijo lasje. Ko je še ravnateljaval v podčetrtški šoli, mu ni ušlo nič. Rekli so – nekateri – da je tiran. Nenadoma pa je pokazal toliko ljubezni do sočloveka, da so – osupnili. Govorili so, da se ukvarja z nepomembnimi drobnarijami. Krade šoli čas. Da so kolesnice izobraževanja že utečene. Ljudje pa, ki so se iz skromne podčetrtške šolice zvrtnili v svet, ki bi jih kaj lahko pogoltnil v svoji brezobzirnosti, na cesti ustavljajo naglo korakanje nekdanjega strogega šolnika: »Imeli ste prav. Naučili ste nas spoštovati življenje!«

Vse svoje življenje je sovražil kalupe. Nič ni tako dobro, da ne bi bilo še boljše, je zavračal negode in nergače.

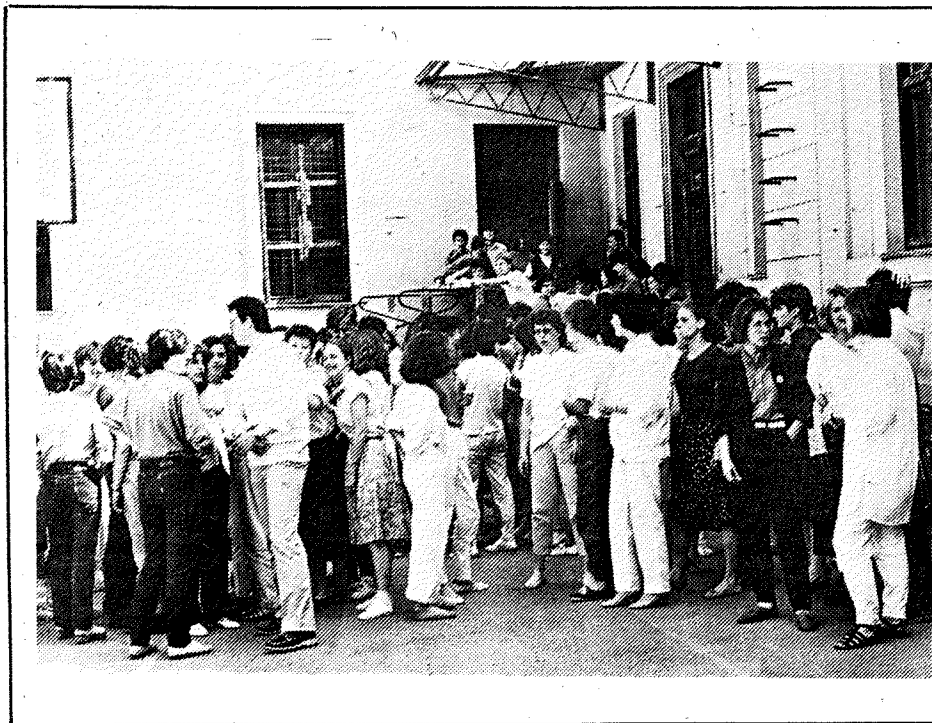
Milenko Strašek

»Maturantje« prvič brez mature

Prišel je čas, ko smo vajeni poslušati maturantsko Gaudeamus igitur... (veselimo se, dokler smo še mladi...), ki so jo mladi začeli prepevati tam v 15. stoletju. Jo bomo slišali tudi letos, ko četrtšolci svojega končanega srednjega šolanja ne bodo več kronali z maturo? Gre za prvo generacijo »maturantov« usmerjenega izobraževanja – brez mature. Kako se počutijo? So nemara prikrasani? – To ne, so nam zagotovili učenci četrtega letnika nekdanje poljanske gimnazije, ko smo jih obiskali. Imajo pa druge skrbi. Na marsikateri visoki šoli, kamor nameravajo, zahtevajo sprejemne in diferencialne izpite, kar pač v sred-

nji šoli, ki so jo obiskovali, niso imeli zahtevanega števila ur iz tega ali one-ga predmeta. To jih bega. In če potem preberejo še izjavo, kot je bila objavljena Delu, češ da »prihajajo iz šole najslabše pripravljeni dijaki, ki so obiskovali najbolj specializirane šole, kot so družboslovna, naravoslovna...«, je njihova zbežanost kar upravičena. Vedo pa, da so izjave o njihovi nepripravljenosti prezgodnje. Nihče jih še ni zares preizkusil. Sami pravijo, da so zagrizeni in da bodo v preizkušnjah, ki jih čakajo, dokazali svojo sposobnost in pripravljenost.

Živa Drole

Ne smemo privoliti v kompromise

Prepričan sem, da so težave, ki jih doživljamo, predvsem posledica neso- glasij pri iskanju naše poti v nadaljnji razvoj samoupravljanja in v krepitev materialne podlage za samoupravno odločanje. Nekaj pravic je namreč po- trebno vzeti tistim, ki odločajo v ime- nu delavcev, in jih prenesti na tiste, ki delajo in s tem neposredno ustvarjajo dohodek. Zato tudi govorimo o odporu administrativnih in centralističnih sestavov, ki so že doslej preveč pose- gali v delitev dohodka ter na drugi strani o neizogibnosti tega, da delavci upravljajo z ustvarjenim dohodkom, tako dinarskim kot tistim, ki ga mora- mo zaradi uspešnega poslovanja še naprej izkazovati v devizah. Zaradi različne stopnje zadolženosti, zaradi velikih razvojnih težav, zaradi zaostre- nih mednarodnih razmer se tudi moč- neje kažejo v zadnjem času razlike v gledanjih. Zato bodo te težave trajale prav gotovo še nekaj časa.

Pri spremembah, ki jih moramo do- seči v sedanjih razpravah o razpolaga- nju z dohodkom, pa se zavedamo te- žav. Vedno je bilo lažje deliti dohodek,

kot ga ustvarjati, in tudi ljudi ter vplivnih glasov je ponavadi več tam, kjer delijo, kot pa tam, kje je potrebno delati. V našem družbenem sistemu smo močno razvili vse mehanizme sa- moupravnega odločanja in enako- pravnega odločanja med republikami in avtonomnimi pokrajinami. Zato se moramo zavedati, danes še bolj kot kdajkoli poprej, da ne smemo in ne moremo privoliti v vsak kompromis. Če preštejemo delavce, ki dobro dela- jo in so pripravljeni iskati radikalnej- še, vendar samoupravne, in ne admi- nistrativne rešitve iz sedanjih težav, bomo ugotovili, da nas je takih večina v Jugoslaviji. Nujno je zato, da spreje- mamo samo take rešitve, ki priznava- jo delovanje ekonomskih zakonitosti z vsemi posledicami ter zagotavljajo razvoj predvsem tistih panog in orga- nizacij, ki se učinkovito vključijo v mednarodno delitev dela, kar naj spodbuja samoupravno združevanje dela in sredstev v vsej Jugoslaviji.

Bogo Gorjan
(v govoru v Ilirski Bistrici)

Opreti se moramo na delavne

Tako kot vselej so pred nami tudi zdaj izredno zahtevne in odgovorne na- loge. Ne moremo počivati, ampak se moramo vztraj- no bojevati za družbo, v kateri bodo združeni dela- vec, kmet in intelektualci odločali sami o svoji seda- njosti in prihodnosti. Da- nes vso našo družbo pre- veva nek ustvarjalni ne- mir. Ljudje so vedno bolj kritični, čeprav so priprav- ljeni premagati sedanje te- žave, saj zaupajo v svoje si- le, da bi stabilizirali gospo- darstvo, utrdili socialistič- no samoupravljanje in ne- odvisno, federativno soci- alistično Jugoslavijo. Zato moramo veliko bolj do- sledno in usklajeno uresni- čevati stabilizacijski pro- gram. In to v vseh celicah naše družbe. Samo iz teh naporov in zaostretev lah- ko nastane nova kvaliteta.

Svojo perspektivo mora- mo graditi na najboljših organizacijah združenega dela, ne pa na povprečnih oziroma slabših. Ljudje ocenjujejo, da je za seda- nje težave kriva ekonom- ska politika, ker je zaradi različnih pritiskov bolj skrbela, kako bi nesposob- nim in nizko produktiv- nim, to se pravi slabim go- spodarjem omogočila pre- živitev, kot pa podprla de- lavne, sposobne, v izvoz naravnane gospodarje, ki se proizvodno in dohod- kovno povezujejo na enot- nem jugoslovanskem trgu. Primerjam: če voz zabrede v blato, katere konje bo voznik vpregel, jih pogal, jih spodbudil? Ali lene ali tiste, ki so pridni, sposob- ni, močni? Zato v naših razmerah ni izbire o na- daljnji poti. Ekonomska politika se mora močneje

opreti na tiste ustvarjalne sile v naši družbi – v proiz- vodnji, v znanosti in drug- je, ki so sposobne in pri- pravljene potegniti gospo- darski voz iz močvirja. Za- to pa jim mora omogočiti, da se opremijo z moderni- mi proizvodnimi sredstvi in tehnologijo, da angaži- rajo znanost. Druge poti ni! Opreti se moramo na delovne ljudi, na njihovo ustvarjalnost in iniciativ- nost, ne pa reševanje pro- blemov prepustiti državi administraciji, ki je že do sedaj veliko prispevala h krizi, v kateri smo. To je vsa modrost, ki bo morala prevevati ekonomsko poli- tiko in aktivnost subjek- tivnih sil. V tem tudi edino vidim izhod iz sedanjih težav.

France Popit
(v govoru v Dolgi vasi pri Kočevju)

Družba ni nekaj imaginarnega

Stanje, kakršno je, ni takšno, da bi ga morali dramatizirati, res pa je tudi, da ga brez spoznanja o neizogibnosti spremem- be lastnega obnašanja ne bomo mogli spremeniti.

Misel, da smo brez prave perspektive, je vsaj do neke mere posledica psihološke vojne, kakršno netijo tisti, ki nam ne želijo dobro. Ne zavedamo se dovolj, da gre za križarsko vojno ne le proti komunizmu, pač pa proti sleherni napredni svobodol- ljubni misli oziroma gibanju.

V mnogočem pa smo si takšno atmosfe- ro ustvarili sami.

V našem življenju in delovanju se nema- lokrat dogaja, da nam neke sile, resnici na ljubo po pravilu zelo majhne – z nekateri- mi svojimi pogledi, koncepti in idejami – vsiljujejo rešitve, ki nimajo ničesar skup- nega z realnostjo življenja, predvsem pa ne z naravo in resničnimi interesi naše dru- žbe. Vse to pa vnaša zmedo, razbija našo enotnost, povzroča konfliktno situacije, di- leme, nas angažira ter odvrta od resnič- nih problemov, povzroča izgubo časa, ne- malokrat pa tudi velika materialna sred- stva, in to brez kakršnekoli koristi.

Lahko bi naštel številne takšne primere. Nema lokrat stoji za tem birokratski odnos tistih ljudi, ki so izgubili vsak občutek za realnost življenja, za resnično pravo delo, Nimajo občutka za delovnega človeka, in so izgubili vsak občutek za to, koliko zna-

nja in truda je v vsakem milijonu in mili- jardi – da ne rečem v vsakem dinarju – in s katerimi ravna, kot pravi narodni prego- vor: »kot svinja z mehomo«. Dostikrat res- nično v pravem pomenu besede »svinjari- jo« z družbenimi sredstvi. Pri tem pa misli- jo, da so prav oni, kot pravi ljudstvo, bo- gom dani in nenadomestljivi ter da naj bo narod srečen, da jih sploh ima, ker so oni tisti, ki vse rešujejo, za kar pa niso dolžni nikomur odgovarjati. Včasih gre za zavest- no grandomanijo ali nastopaštvo, češ saj ne bom jaz plačnik. Nema lokrat gre tudi za pravo razbojništvo, toda razvito in obdano z nekimi na videz višjimi – dolgoročnimi – pa celo političnimi in splošnimi interesi. Vsi vemo, za kaj gre. Takšne primere, več- jega ali manjšega obsega, je moč najti v vseh okoljih in na vseh ravneh. Z vsem tem se moramo odločno spopasti in se brezkompromisno bojevati vse dotlej, do- kler z njimi popolnoma ne obračunamo, dokler do konca ne izkoreninimo to – rekel bi najhujše zlo.

Res pa je tudi, da mora vsak od nas te- meljito in do konca objektivno oceniti svoj odnos do teh in vseh drugih problemov in težav v naši družbi. Kajti mi jo sestavljamo in predstavljamo. Družba ni nekaj imagi- narnega, nekaj zunaj nas in mimo nas. Ona je takšna, kakršni smo mi.

Rudolf Hribnik-Svarun
(v govoru na proslavi v Begunjah)

Pisci zgodovine NOB in revolucije bodo odslej nastopali organizirano

Dvajset let je minilo, odkar je začela ko- misija za zgodovino pri republiškem odbo- ru ZZB NOV Slovenije uresničevati mogo- čen projekt, ki mu v vsej Jugoslaviji ni enakega – izdajati monografije vseh enot in služb narodnoosvobodilne vojske Slove- nije ter partizanskih odredov ali njihovih pomembnejših enot. Doslej je izšlo že prek šestdeset del iz te knjižnice, kasneje pa se je temu projektu pridružila še Knjižnica OF z okoli šestimi deli.

Vse to ogromno delo so opravili večidel nekdanji borci in starešine enot, da je lah- ko monografija v svoji pripovedi živa in prepričljivejša kot dokument najbolj sla- vnega in častnega obdobja slovenske narod- ne zgodovine, po drugi strani pa bi le red- ko kdo drug zmožal s tako zavzetostjo, zagnanostjo in skrbnostjo zbirati gradi- vo, da je lahko potem knjiga čim bolj celoten prikaz delovanja enot – če ne udeleženci sami, ki jih še ni zapustila stara partizan- ska morala. Vendar, vse to že doslej opravl- jeno delo, katerega vrednost sodobniki ni- ti še ne moremo oceniti, kajti obe knjižnici bosta postali dragocen zaklad neposredne- ga pričevanja šele rodovom, ki bodo prišli za nami – pa ni svojemu pomenu primerno družbeno ovrednoteno.

Najprej – vse doslej še ni bilo o že konča- nem delu pri tem projektu nobene objek- tivne in globalne ocene, ki bi bila piscem tudi vodilo za nadaljnje delo ali pa prizna- nje za že opravljeno. Tudi izredni družbeni pomen že uresničene projekta ni bil vse doslej dovolj ocenjen.

Potem – odbori enot NOV in POS, ki skrbijo za izdajanje monografij, se ubada- jo z večno skrbjo, kako priskrbeti zadostna denarna sredstva za kritje stroškov, ki na- stajajo predvsem z raziskovalnim in teren- skim delom, njih pridobivanje pa je odvis- no bodisi od iznajdljivosti članov odbora ali pa pripravljenosti, oziroma bolje pove- dano, od možnosti, ki jih imajo domicilne občine ali delovne organizacije kot pokro- viteljice teh odborov. Čeprav bi moralo bi- ti financiranje tega družbeno izredno po- membnega dela že zdavnaj urejeno sistem- sko, in tako zagotovljen stalen in nemoten dotok denarja, tega ni. Saj je naravnost sramotno za poslanstvo, kakršnega odbori enot opravljajo, da morajo prosjačiti, in že s tem je pisanje monografij razvrednoteno in potisnjeno na poniževajočo raven.

Avtorji monografij, tako kot v naši na- predni socialistični in samoupravni uredi- tvi pisatelji nasploh, nimajo kot edina plast delovnega ljudstva nobenih pravic, ki jim iz te ureditve gredo, pa čeprav so »čisti« neposredni proizvajalci. Založbe s tem kršijo temeljne pravice delovnega člo- veka pri nas in je pisec ali pisatelj postavl- jen v še fevdalno najemniško razmerje. Pa ne samo to – nagrajevanje po delu je prav za to plast ustvarjalcev naravnost farsa in sramota. Za delo pri monografiji posamez- ne enote je potrebno najprej nekaj let razi- skovalnega dela, nato nekaj let urejanja pridobljenega in zbranega gradiva in nato njegovo leposlovno oblikovanje, da je pre- lito v berljivo znanstveno dokumentarno

pripoved. Se pravi, da mora imeti avtor kar nekaj kvalifikacij hkrati – strokovno zgodovinarsko, ustvarjalno leposlovno, moralno politično in še obdarjen mora biti z neizmerljivo zagnanostjo, da pri delu in v takšnih gmotnih razmerah sploh lahko vztraja. – In nagrada ali plačilo za opravljeno delo?

Po sedanjih veljavnih normativih mu znese to povprečno le za dva deci mineral- ne vode na uro, medtem ko prejme vsak obrtniški šušmar – koliko že? – To je obču- til prav gotovo vsak bralec na svoji koži.

Da bo farsa o honoriranju dela piscem monografij naše slavne NOV in POS še večja, so ti izenačeni s pisatelji svobodnih tem. Napisati kabinetno samo za pisalno mizo neko pogrozno delo, nek napol por- nič, ali pa napisati znanstveno in leposlov- no neoporečno delo, kar traja najmanj štiri do pet let, če ne več, in biti za to enako plačan, je, milo rečeno, norčevanje iz teh zadnjih. Potem so pa pri založbah avtorji monografij med zadnjimi na listi upnikov, ki jim je potrebno poravnati dolg, vso prednost ima založniška birokracija in pa – akviziterji. Medtem ko je delež avtorja pri prodajni ceni knjige ob vsej že povedani zahtevnosti za delo pri njej in njeno ostva- ritev povprečno le 8 odstotkov, pa prejme akviziter pri vsakem prodanem kosu kar – 20 odstotkov... Pri tem pa ni prodajanje monografij Knjižnice NOV in POS nikakr- šen napor, ker so vse tako rekoč že vnaprej prodane. Zato ni čudno, da so se lotili ne- kateri avtorji prodaje svojih del od vrat do vrat in zaslužili tudi – dvajsetkrat več kot pa s plačilom za delo pri knjigi...

Tako so pisci zgodovine NOB in revolu- cije najbolj surovo in brezobzirno izkoriš- čana plast delovnega ljudstva pri nas.

Takšno zapostavljanje ima vse bolj težke in nesluteno razsežne posledice. Namreč, za delo pri pisanju naše še ne tako zelo odmaknjene zgodovine ni mogoče dobiti več avtorjev. Na realizacijo čaka dosti del iz Knjižnice NOV in POS, še več pa iz knjižnice OF, kjer delo ni pravzaprav niti steklo. Ker se že podira kontinuiteta dela, je položaj toliko bolj pereč.

Zavedajoč se predvsem odgovornosti pred zgodovino in pred svojim narodom in ljudstvom, so pisci zgodovine NOB in re- volucije sklenili, da se zberejo v društvo in da bodo kot združba v okviru organizira- nih socialističnih sil delovali na vseh rav- neh za odpravo ovir, ki ogrožajo nadaljeva- nje dela pri pisanju novejših, predvsem pa revolucionarne in družbene zgodovine Slo- vencev. Aktiv piscem je izdelal pravila in program dela društva, kjer ni prezrl predv- sem skrbi za nove in mlade kadre ter kvali- ficirano delo. Ustanovitev društva in nje- govi temeljni akti, se pravi pravila delova- nja in program dela, so verificirani od družbenopolitičnih organizacij, ki dajejo tej pobudi tudi vso podporo.

Ko bo ustanovna skupščina, bodo o njenem sklicu in začrtanem poteku tako bralci kot tudi potencialni člani društva obveščeni.

Milan Guček

Spremenjena podoba taborišč

Čudno vznemirjeni smo bili vsi, ko smo se odločili za pot do nekdanjih koncentra- cijskih taborišč. To vznemi- renje nas je dušilo v prsih in tiščalo v grlu. Želja, da se ponovno soočs s krajem trpljenja, je prepletala z nemirom in tudi z odporom. Drugače sprejemaš vsa ta dogajanja po 40. letih – trez- no in zrelo, z grozo, pred- vsem pa s strahom. Saj vsa- kodnevno spremljaš dogaja- nja v svetu; pobijanja, umo- ri, sabotaže, miniranja, na- sprotja in sovraštva do skrajnih meja. To niso pri- jazne novice ob teh visokih in lepih obletnicah naše zmage. Vse drugače bi tako valovanje srca sprejemal ob teh prazničnih dneh, če ti ne bi ženke orožja od vsepov- sod glušil ušesa.

Pa se po vsem tem globo- ko pogreznje vase in se sprašuješ, če le ni bilo vse to trpljenje zaman. Ali so vsa ta prizorišča nekdanjih zlo- činov še vedno premalo do- kazna gradiva, da bi se seda- nji »vladarji« malce zdrznili in le stopili vsaj za korak nazaj.

Ob obiskih v taboriščih smrti si pretresen in presu- njen. Sam sebi se čudiš, da si vzdržal v tako pošastnih dneh. Toda takrat si bil zelo, zelo mlad, poln čistih misli na naš boj, poln optimizma in z ogromno voljo v srcu. Ob vračanju s te poti po toli- ko letih pa si v sebi mlajši in mlajši težko misel, ki so ti jo vrinjala sedanja stanja teh taborišč. Niso več prikaz ti- stega, kar se je v resnici do- gajalo tam. V Ravensbrücku n. pr. je le objekt, kjer so bile upravne stavbe nekdanjega taboriščnega poveljstva, vsi bunkerji s podzemnimi celi- cami in z mučnimi napra- vami so do tal odstranjeni. Prav tako ni zloglasne in smrtonosne kopalnice, kjer je iz naprav s stropa enkrat pritekala voda, drugič pa plin, kakor so to želeli tam- kajšnji oblastniki. Prav tako

ni več tistih grozljiv barak (nobene več). V Auschwitzu ni nobenega krematorija več, ne mučilnice in kopal- nice, kjer je našlo smrt mili- jone ljudi. V taboriščih po Nemčiji in Poljski pa tudi drugod ni povsod označeno število žrtev za posamezne dežele, imen pa sploh ni. Se bi lahko naštevali, tudi o preslabem odnosu narodov do svojih žrtev in o dostoj- nem urejanju spominskih sob v muzejih teh taborišč.

Tu je odločno premalo zavzetosti tudi z naše strani. Saj so bili jugoslovanski ta- boriščniki skoraj vsi politič- ni zaporniki in aretirani za- radi sodelovanja z NOG. Za- to nam resnično ni vseeno, kako se predstavljamo kot Jugoslavija in njena množič- na vstaja v letih 1941 do 1945.

Mimi Martinčič
Julka Brađesko
Jožica Zoroja
Edvard Kerpan

Ralph Churches – avstralski zavezniški vojak, ki pozna slovenske partizane

Osemnajst dni med našimi

Pomlad se je že začela nagibati v poletje tistega toplega dne, ko sva se prijetno pomenkovala ob vrtni mizici ljubljanskega hotela Union. Med dvema drugima zmenkoma seveda in ne pretirano dolgo, čeprav je Ralph Churches prijeten sogovornik in bi se bil pripravljen o svojem srečanju s slovenskimi partizani še dolgo pogovarjati.

Izza zlato uokvirjenih očal gledajo hudomušne in prijazne oči. Metuljček, temnordeč, in slovesen na podlagi snežno bele srajce izdaja, da gospod ni iz naših krajev. Kajti pri nas se moški ponavadi ne sprehajajo tako odeti sredi dopoldneva. Ralph je prišel iz Avstralije, iz Adelaide, natančneje. In ni prišel prvič. Letos je bil

prostovoljni zavezniški enot in drugih zaveznikov, pripeljali iz Grčije v Maribor. Od takrat pa vse do prve prave priložnosti, ki se mi je ponudila, sem premišljeval (z nekaterimi sotovariši), kako bi se dalo uiti in priti v stik z našimi...
»Prvo vprašanje, ki mi ga je postavil partizanski novinar tistega daljnega leta

di nisem videl kaj dosti pokrajine...«

Tudi, ko ga je naš človek, obveščevalec, v skupini sedmih zavezniških vojni ujetnikov, odpeljal k partizanom, v Lackov odred, ki se je tisti čas mudil na Lovrencu na Pohorju, je spoznal predvsem naše gozdove in njihove skrite poti. Šele po vojni, čez nekaj let, ga je gnalo nazaj, da bi ponovno srečal dobre ljudi, ki so mu rešili življenje in mu pomagali, da se je lahko vrnil med svoje.

»Avstralci ne vedo dosti o Jugoslaviji. Komaj to, da je v Evropi in da je njeno glavno mesto Beograd. Slišali so tudi za Tita. Vendar mnogi mislijo, da je vaša država članica varšavskega pakta. Kjerkoli in kadarkoli se mi ponudi priložnost, jim rad spregovorim o Jugoslaviji, o junaštvu vaše partizanske vojske med drugo svetovno vojno in tudi o vašem povojnem razvoju.

»Stavil bi, da ste edini narod, ki ste, tako kot ste, izpeljali hkrati revolucijo in izbojevali svojim narodom svobodo. Zame, ki sem imel to srečo, da sem lahko spoznal vsaj delček vašega boja, je to nekaj, kar se je zdelo skoraj nemogoče vendar je resnično! Borci, ki se jih spominjam, so bili sami kleini in trdi ljudje. Ampak takšni so bili navsezadnje tudi moji predniki, ki so prišli v Avstralijo brez vsega in so se spoprijeli z vsem – z zemljo in revščino. Končno so premagali najhujše in uspeli. Tudi v meni je nekaj

tega. Deset otrok nas je bilo pri hiši. Nekako blizu so mi bili torej vaši borci, neka skrivna vez je bila med nami

Ivo Štrakelj, avtor televizijske oddaje: »Osnovna ideja izviraj iz Petkove fotografije (objavili smo jo že v naši reportaži 28. februarja, op. nov.). Poiskali smo te ljudi, ki so se sredi vojne znašli med slovenskimi partizani in naredili dokumentarec z nekaj igranimi vložki.«

in je tudi ostala, čeravno sem jih poznal le osemnajst dni.

O njem, o Angležu Lesu Lawsu in še petih, ki so takrat s pomočjo partizanov prišli do Save, s partizanskim čolnarjem čez in v osvobodeno Belo krajino ter s partizanskega letališča z zavezniškim letalom k svojim, o tej skupinici in njihovi vojni epizodi so ljubljanski televizijski na čelu z Ivom Štrakljem in v sodelovanju z avstralsko televizijsko mrežo SBS posneli posebno oddajo. Ta bo skozi spomine

nekdanjih borcev, zavezniških vojakov, s kamero, ki se sprehodi po Štajerskem in Angliji ter daljni Avstraliji, zapisali zgodbo o nekem prijateljstvu, hkrati pa je to tudi priložnost, da se v skupnem mednarodnem projektu (ki je takšen tudi po finančni soudeležbi tujih TV hiš) pojavi pripoved o jugoslovanskih partizanih, njihovem boju in prispevku k skupnemu boju zavezniških vojska v drugi svetovni vojni.

Delo za televizijsko (tri četrtine dokumentarno in četrtino igrano) oddajo gre h koncu in obetajo nam, da si jo bomo lahko ogledali za dan borca.

Ralph Churches sam zase pravi, da je ne le prijatelj Jugoslavije in slovenskih par-

letih. Ljudje živijo in delajo svobodno. Po moji oceni živite dokaj dobro. Saj to lahko vsakdo vidi že na sprehodu po mestnih ulicah. Pri vsej tej hvali pa še posebno ne more mimo našega gostoljubja. Tako daleč je šla njegova naklonjenost do Jugoslavije, da se je začel učiti srbohrvaščine.

»Veste, vaša slovenščina, dvojina in še nekatere takšne posebnosti so vendarle pretrd oreh zame. Zato sem se začel učiti jezika, ki ga razume večina ljudi pri vas. Glejte, tale govorec sem postavil za srečanje s predsednikom vaše borčevske organizacije. Vam ga lahko preberem? Pa nikar se ne smejte moji nerodnosti...« In res ni bilo prav nič smešno. Bilo je prijetno slišati starega ve-

France Gruden-Švejk, bорец in eden od spremljevalcev zavezniške skupinice na poti na osvobodeno ozemlje v Beli krajini, Churchesova žena Routie in Ralph v prijetnem pogovoru pred ljubljanskim Unionom.

tukaj že četrtič, pa, kakor nam je zatrdil, prav gotovo ne zadnjič.

»Prvič, ko sem prihajal v vašo deželo, je bilo to v živinskih vagonih »gospoda Hitlerja.« Natlačene so nas, vojne ujetnike avstralskih

1944, je bilo vašemu enako: Kako mi je všeč vaša dežela... Le kaj naj bi bil takrat odgovoril? Iz živinskega vagona ni bil kaj prida dober razgled, na prisilnem ujetniškem delu, ko smo popravljali železniško progo, pa tu-

Dvomljiva novica iz Brazilije

V nekaj minulih tednih je dobil primer Mengele, afera z enim najhujših nacističnih vojni zločincev, zdravnikom iz koncentracijskega taborišča Oswiencin, kjer je opravljal poskuse nad živimi ljudmi, veliko širše dimenzije kakor v prejšnjih časih. Trdijo, da so na to spremembo vplivali trije faktorji. Prvi faktor je v tem, da so se začele ZDA resneje ukvarjati z nacističnimi vojnimi zločinci, kot so na primer Andrija Artuković, Demjanuk in drugi. Vsem tem so ZDA začele odrekati gostoljubje. Drugič, nekatera pričevanja posameznikov in dokumentov iz ameriških tajnih arhivov pričajo o tem, da je Mengele že bil v rokah ameriških čet v Evropi, vendar se je leta 1947 ali 1948 izgubila za njim vsaka sled. V Ameriki so znova uvedli preiskavo na temelju teh dejstev. Tretji faktor je v tem, da sta Wiesenthalov center iz Los Angelesa in časopis Washington Times ponudila milijon dolarjev nagrade vsakomur, ki bi pokazal sled za Mengelejem, in s tem pomagal, da bi ga aretirali.

Brazilska policija je v prvi polovici junija sporočila, da se je začelo pregledovanje trupla, ki so ga ekshumirali na pokopališču v mestecu Embuju, 30 km južno od Sao Paula. Ugotovili naj bi, ali je oseba, pokopana pred več kakor šestimi leti pod imenom Wolfgang Gerhardt,

vojni zločinec Josef Mengele ali ni.

»Pri človeku, kakršen je bil Mengele, me ne bi niti najmanj presenetilo, če bi si v tem trenutku, ko je začutil, da se krog okoli njega nevarno oži, sam izmislil svojo smrt,« je dejal ameriški senator Alfons Damoto, ko je slišal, da so v Braziliji našli posmrtno ostanke zloglasnega »doktorja iz Oswiencina« Josefa Mengeleja. Po njegovem utegne biti to neke vrste dimna zavesa, za katero bi se v svojih krčevitih poskusih izogniti se zasledovalcem, želel skriti ta nacistični vojni zločinec.

V uradnem Washingtonu malokdo verjame zgodbi, da je Mengele menda umrl v Braziliji leta 1979, prav tedaj, ko je po trditvah režima v Asuncionu zapustil Paragvaj. Posebna ekipa ameriških strokovnjakov je že prišla v Brazilijo, da bi sodelovala pri poskusih za identifikacijo »trupla iz Sao Paula«. Šef te ameriške ekipe Neil Sher – direktor posebnega ameriškega biroja za raziskovanje nacističnih vojni zločinov – je izjavil, da je »zelo skeptičen« glede senzacije iz Brazilije. Že pred dvema mesecema je Sher dejal, da je veliko razlogov za verovanje, da je Mengele še živ, da se pri svojih 74. letih skriva neke na jugu Latinske Amerike.

»Tega ne verjamemo,« je dejal tudi rabin Marvin, direktor Wiesenthalovega cen-

tra v Los Angelesu. Pristavil je, da je po njegovem mnenju Josef Mengele še živ. Njegov center ima na voljo informacije, da se je Mengelejev sin Rolf – ta član rodbine Mengele živi v ZR Nemčiji – lani dvakrat po telefonu pogovarjal s svojim očetom, o čemer se je zdaj začela preiskava tudi v ZR Nemčiji. »Poleg tega«, je dejal Marvin, »je pri tem še veliko nelogičnih stvari. Zakaj bi na primer Mengelejev sin Rolf in njegova mati Irena, ta tudi živi v ZR Nemčiji, zdaj dovoljevala, da o njiju javno govorijo in njuni imeni povezujejo s tako groznimi zločini, kot so Mengelejevi, če bi lahko že tedaj, pred šestimi leti rekla: Josef Mengele je umrl!«

Lovec na nacistične vojne zločine, šef židovskega dokumentacijskega centra na Dunaju Simon Wiesenthal je bil na začetku zelo skeptičen glede novic, da je človek, ki so ga pokopali v Embuju v Braziliji morda Josef Mengele. Inženir Wiesenthal je spremenil svoje stališče, ko je zvedel, da viri za to odkritje segajo v ZR Nemčijo.

V intervjuju za agencijo AP je Wiesenthal dejal, da je pred tremi tedni predlagal ameriškim oblastem, naj zaslisi Hansa Sedlmeyerja, upokojenega namestnika direktorja tovarne kmetijskih strojev v Gungsbuurgu v ZR Nemčiji. Tovarna je last rodbine Mengele. Sedlmeyer je bil v šestdesetih letih zveza

med obolelim nacističnim zločincem in njegovo družino. Ko so preiskovali dejavnost Sedlmeyerja, so oblasti našle v Gungsbuurgu korespondenco z brazilsko zakonsko dvojico Wolframom in Lieselotte Bossert. S tem podatkom so seznanili brazilsko policijo, ki je zališala zakonca Bossertova. Izjavila sta, da je Mengele dve leti živel pri njiju in da je februarja 1979 utonil, ko se je kopal v nekem bazenu v Sao Paulu. V njuni hiši je policija našla 15 strani nekega rokopisa, ki utegne biti Mengelejev.

Po mnenju Simona Wiesenthala utegne biti ta zgodba spretna fabrikacija, ki si jo je izmislila rodbina

Mengele. Šele preiskava trupla, izkopanega iz groba v Embuju, bo pokazala, ali gre za Josefa Mengeleja ali ne. V zvezi s tem je Wiesenthal opozoril, da si je Mengele leta 1944 zlomil kolk, kar utegne biti pomemben podatek pri ugotavljanju resnične identitete ostankov trupla iz brazilskega groba. Komisija, ki je začela delo v Sao Paulu, bo objavila svoje poročilo čez štirinajst dni.

Zahodnonemški državni tožilec Alfred Streim je v Ludwigshafnu izjavil, da je živih še 12 najhujših nacističnih vojni zločincev. Streim je šef zahodnonemškega centra za pravni pregon nacističnih zločincev.

Dejal je, da so med še živečimi nacističnimi zločinci zdravnik Herbert Heim, človek, ki je podobno kakor Mengele izvajal medicinske poskuse na jetnikih v koncentracijskem taborišču Mauthausen v Avstriji. Streim je omenil imeni še dveh nacističnih vojni zločincev. Prvi je bivši Eichmannov sodelavec kapetan Alois Brunner – odgovoren za deportiranje Judov iz Francije, Grčije, Madžarske, Avstrije in Češkoslovaške, drugi pa je bivši SS podporočnik Walter Kutschmann, obtožen, da je sodeloval pri likvidiranju Poljakov in Judov v poljskem mestu Drohobycz.

-fi-

Iz zamejstva • Iz zamejstva • Iz zamejstva • Iz zamejstva • Iz zamejstva

Splošno znano je, da je v političnem in družbenem življenju Trsta že od nekdaj zakoninjena miselnost šovinističnih krogov, ki z vsemi sredstvi zastrupljajo ozračje mirnega sožitja s slovensko manjšino. Tako si je meščanska Lista za Trst privoščila, da je povabila na uradno srečanje somišljenika iz avstrijske Koroške, predsednika zloglasnega neonacističnega Heimatdiensta Josefa Feldnerja. Namen te pobude je bil postaviti vzporednice med avstrijsko Koroško in Trstom, ker naj bi menda v obeh pokrajinah slovenska manjšina ogrožala obstoj večine. Feldner je poročal o poskusih Jugoslavije, da bi si priključila Koroško, o ustanavljanju slovenskih podjetij na tem ozemlju, o diskriminaciji nemških otrok v dvojezičnih šolah in vrtcih, o prepovedi nemškega petja v cerkvi in še marsikaj. To je še en dokaz več, da kakršnih ekstremov lahko pripeljeta narodnostna nestrpnost in aroganca nazadnjaških sil, ki skušajo z lažmi zasukaati kolo zgodovine nazaj, da bi lahko ribarili v kalnem.

* * *

Sekcija borčevske organizacije VZPI-ANPI s Proseka-Kontovela je priredila ob spomeniku pri proseški postaji vsakoletno proslavo v spomin na deset obesjenih talcev, ki so jih pred 41 leti nacifašisti obesili in se tako maščevali za umor dveh orožnikov. Ob bogatem kulturnem sporedu so se zvrstili tudi trije govori. Predsednik krajevne sekcije VZPI-ANPI Mario Brišček je poudaril, da posebno na Tržaškem reakcionarne sile še niso iztrebljene, saj se na vse kriplje trudijo, da bi skalile sožitje ob meji ter preprečile priznanje pravic Slovincem v Italiji; Julka Barut-Slavica je dejala, da mora ta proslava izveneti kot opomin zoper grozodejstva, ki se ne smejo več ponoviti; Paolo Sema pa je v italijanščini poudaril, kako taka srečanja krepijo v nas prepričanje, da moramo nadaljevati po poti, ki so jo s svojo krvjo začrtali naši heroji in mučniki.

Boris Simoneta

Iz zamejstva • Iz zamejstva • Iz zamejstva • Iz zamejstva • Iz zamejstva

Tudi borci so začeli razpravo o razvoju sistema SLO in DS v obdobju 1981-1984

Na tem področju je tudi preveč administriranja

Komisija za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je na ponedeljkovi seji obravnavala poročilo republiškega izvršnega sveta o razvoju sistema SLO in DS v obdobju 1981-1984 in poročilo Republiškega štaba teritorialne obrambe Slovenije o razvoju TO v tem obdobju.

Miran Bogataj z republiškega sekretariata za ljudsko obrambo je v uvodu poudaril, da se je v tem obdobju nadaljeval proces krepitve sistema SLO, ni pa se krepila tudi družbena samozaščita. Sestavljenci poročila ugotavljajo, da je precej pomanjkljivosti na področju obrambnih in varnostnih načrtov. Veliko preveč je različnih papirjev, statističnih podatkov in drugega administriranja. Opozoril je tudi, da se pogosteje srečujejo s kadrovskimi težavami in vse teže zagotavljajo zadostno število strokovnih kadrov za delo na področju SLO in DS. Do 9. oktobra bodo poročilo obravnavali po občinah, nato pa bodo o njem spregovorili tudi vsi trije zbori skupščine Slovenije.

Boris Bavdek z republiškega štaba teritorialne obrambe Slovenije pa je dejal, da se je TO razvijala v skladu z zastavljenimi načrti in da se je v tem obdobju razvila v najširšo obliko oboroženega boja delovnih ljudi in občanov. Po njegovem mnenju vse pogosteje pozabljamo na negovanje izročil NOB v enotah TO. Večina enot TO Slovenije nosi imena partizanskih enot in imena narodnih herojev. Tudi enote, ki nimajo imen iz NOB, bodo nadaljevale tradicije naše revolucije. V prihodnje si bodo v TO Slovenije prizadevali za še večje podružbljanje obrambnih priprav in za takšno bojno pripravljenost enot in štabov, da bodo lahko opravili vsako nalogo v najbolj zapletenih

razmerah. Prizadevali si bodo za izpopolnitev sistema poveljevanja, sistema zaledne oskrbe in da bodo urjenja potekala v zimskih razmerah, ponoči in v neugodnem vremenu.

V razpravi so člani komisije izrazili zadovoljstvo nad obema poročiloma, še bolj pa bodo po njihovih besedah zadovoljni, ko bodo takšna poročila obravnavali v krajevnih skupnostih in temeljnih organizacijah združenega dela. Predlagali so tudi, naj bi podobna poročila sestavili tudi v pokrajinah in občinah. Strinjali so se z Miranom Bogatajem, da je na področju obrambnih in varnostnih načrtov preveč dokumentov in obrazcev.

Vsa ta gora papirja dejansko ovira podružbljanje splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, saj večina krajevnih skupnosti zaposluje strokovnjake, ki skrbijo za pravilno izpolnjevanje vseh obrazcev. Glede problemov pri

mobilizacijskih vajah pa so se vprašali, ali ni morda del krivde tudi v prijavi in odjavni službi, ki počasi vnaša vse spremembe v seznane. Menili so tudi, da je sedanji sistem zvez prevelik in da je vprašljivo, če bo ta deloval, saj je v občini, ki meri nekaj kvadratnih kilometrov, več kot deset radijskih postaj. Pri zvezah bi morali bolj razvijati kurirske zveze.

Predsednik komisije za SLO in DS Lado Kocijan pa je dejal, da sta poročili zelo pomembna dokumenta, ki kritično in odprto opozarjata na probleme in težave. V vseh okoljih morajo ustrezno oceniti varnostne in obrambne načrte in iz njih določiti svoje naloge na področju SLO in DS. Predvsem pa si moramo prizadevati, da bo normativna ureditev zaživel v krajevnih skupnostih in temeljnih organizacijah združenega dela.

Bojan Kuntarič

Spominska medalja Tretje prekomorske

Ob 40. obletnici ustanovitve Tretje prekomorske udarne brigade NOV Jugoslavije (1943-1983) je skupščina občine Ilirska Bistrica kot domicilna občina podelila spominske medalje vsem še živečim borcem in borkam te brigade kot priznanje in kot spomin na aktivno udeležbo v narodnoosvobodilnem boju.

Podelitev spominskih medalj so izvedli po občinah Primorske v zadnjem majskem tednu, v dneh neposredno pred proslavo v Ilirski Bistrici. Ob tej priložnosti so pripravili zbor skupnosti borcev Tretje prekomorske brigade. Na njih so domicilni pododbori poročali o opravljenem delu, sprejeli program dela za naslednje obdobje ter izvolili delegate za domicilni odbor.

Vsem borcem in borkam so izročili tudi listine z zemljevidom bojne poti brigade in vsemi potrebnimi podatki.

Iz podanega poročila je razbrati, da so v minulem obdobju posebno pozornost posvetili urejanju skupnih grobov padlih borcev in bork. Tako so na pokopališču v Lukarju pri Kninu uredili skupno grobnico 205 padlih in na Planinici pri Mostarju skupno grobnico 184 padlih, medtem ko so na otoku Braču, na Pelješcu, v

Liki in v zahodni Bosni (v Gospiču, Donjem Lapcu in Bihaču) ter v Ruپی in Klani, kjer je v sklepnih operacijah za osvoboditev domovine darovalo življenje 152 borcev in bork te brigade, vzdali spominske plošče. V vsem NOB je padlo 858 borcev in bork 3. prekomorske udarne brigade.

Domicilni odbor je sprejel tudi pomembno publicistično nalogo: leta 1981 je izdal knjigo pod naslovom »Brigada bratstva in enotnosti« - zgodovinski oris nastanka, razvoja in bojne poti brigade.

Tudi razstava slik in dokumentov (165 eksponatov) je obiskala vsa občinska središča na Primorskem pa še Opatijo, Klano, Rupno in Buje ter Trst.

Albert Klun

SLO in družbena samozaščita v Mariboru Izhodišča za nadaljnji razvoj

V mariborskem mestnem komiteju ZK so ocenili stanje in sprejeli idejnopolični izhodišča za nadaljnji razvoj SLO in družbene samozaščite. Uspehov zanesljivo ne manjka, pri denarju pa se začne zadrega. Tudi letos je bilo precej težav pri podpisovanju samoupravnega sporazuma o financiranju potreb SLO in DS saj so ga doslej obravnavali le v dobri polovici organizacij združe-

nega dela in tudi med njimi je 11 odstotkov takih, ki se za podpis niso odločili. Na seji komiteja so kritično poudarili, da delavcem v nekaterih ozidih sploh ni bilo onemogočeno glasovati, zato terjajo odgovornost vseh vodilnih delavcev, ki tega sporazuma niso dali v obravnavo, vključno s sekretarji osnovnih organizacij ZK. Na področju SLO in družbene samozaščite bo

treba marsikaj postoriti. Še vedno je premalo skladišč za opremo in orožje. Do konca letošnjega leta bo treba uresničiti celotni program usposabljanje pripadnikov teritorialne obrambe. V razpravi je bilo slišati mnenje, da so idejnopolični izhodišča nadaljnega razvoja SLO in družbene samozaščite le preveč obremenjena z gmotnimi vprašanji. Več pozornosti bi bilo treba

nameniti vzgoji ljudi, patriotizmu, odnosu do mlade generacije, pa tudi podružbljanju tega področja. Dozdaj je bila pomoč s strani družbenopolitičnih organizacij bolj simbolična. Zgradili so sicer Izobraževalni center za SLO in DS ter s tem ustvarili možnosti za usposabljanje teh kadrovskih struktur, toda poskrbeti bo treba, da bo center zares zaživel v vseh svojih funkcijah. Pomeni, da bo treba v njem dokončati vsa dela, potrebna za njegovo popolno, strokovno pedagoško in andragoško funkcioniranje.

M. K.

Radovljški pogled:

Delež borcev v družbenopolitičnem življenju

Zavedajoč se zahtevnosti današnjega političnega in gospodarskega stanja v občini in v širši družbeni skupnosti ter vloge, ki naj bi jo v njej imeli borci, so tudi poročila, razprave in programske usmeritve na programski seji občinske organizacije ZZB NOV Radovljica izvenela tako, kot je bilo pričakovati: ustvarjalno, kritično in obvezujoče.

V obsežnem predlogu poročila o dejavnosti občinske organizacije ZZB NOV, ki je bilo več kot mesec dni v razpravi po KO ZB, kot tudi v poročilu predsednika Slavka Staroverskega, ki ga je podal na seji o enoletnem delu občinskega odbora in drugih delovnih teles ZZB NOV v občini, je bilo slikovito in objektivno prikazano politično in gospodarsko stanje z vsemi spremljajočimi navzkrižji, ki so kljub uspehom, predvsem v proizvodnji in izvozu, zlasti v turiz-

mu, pogosto zavirali še večji razvoj. To pa je imelo tudi določen vpliv na politično klimo, ki ni bila vselej ugodna. Tudi v radovljški občini se namreč niso mogli izogniti nekaterim pojavom in poskusom, ki so v nasprotju s prizadevanji za uveljavitev samoupravnega socialističnega družbe in izročil NOB. Primeri blatenja teh izročil, šovinističnih, nacionalističnih izpadov in direktnih verbalnih napadov na udeležence NOB so močno razburili tudi udeležence krajevnih programskih sej ZB, ki so terjali jasne odgovore na vprašanja, kdo in zakaj to dela. Opozorili so tudi na nerazumljive poskuse zanikanja zaslug gorenjskih partizanskih enot in poveljstev pri končni osvoboditvi naših krajev?!

V občinski organizaciji ZZB NOV Radovljica deluje v 20 krajevnih organizacijah po KS in v 6 aktivih ZB po delovnih orga-

nizacijah še 2.991 članov, od teh je kar 1.358 žensk. Kljub nezadržni rasti povprečne starosti, ki se bliža 68. letom, je delež borcev v družbenopolitičnem življenju še vedno pomemben. Res je sicer, da je redno zaposlenih le še 91 članov, zato pa so tudi drugi izredno množično zastopani v raznih delegatskih in drugih telesih in organizacijah.

V preteklem letu so uspešno delovale številne komisije in druga delovna telesa tako pri občinskem odboru kot v krajevnih organizacijah. Te so nosile glavno breme odgovornosti za uresničevanje sklepov in zastavljenih nalog, zato jim je skupščina na programski seji upravičeno izrekla pohvalno oceno. Prav tako pa so bili deležni priznanj člani delovnih skupnosti zdravstvenih dispanzerjev za borce na Bledu, v Bohinju in v Radovljici.

V razpravi so izrazili po-

trebo po stalnem kritičnem vrednotenju izvajanja nalog in poudarjanju odgovornosti pri uresničevanju dogovorjenih gospodarskih in družbenopolitičnih programov na vseh ravneh.

Med pomembnejše naloge, ki so jih zapisali v akcijski program, pa je šteti stalno spremljanje varnostno-političnih razmer in njihovo saniranje, pospešeno vzgojno delo z mladimi, redno spremljanje kadrovskih potreb, okrepljeno prizadevanje za objektivno posredovanje zgodovinskih dejstev iz obdobja NOB, za zbiranje dokumentarnega gradiva iz obdobja NOB in časa po osvoboditvi. Še naprej ostane prednostna naloga v vseh krajevnih organizacijah skrb za življenjske pogoje pa tudi za čimvečje vključevanje članov v krajevno samoupravo, v delegacije in druga telesa. V tej zvezi je v ospredju neodložljiva naloga krajevnih odborov: sodelovanje s KK SZDL v vseh fazah priprav na volitve delegatov ter nosilcev odgovornih političnih in delegatskih funkcij.

Jošt Rolc

Iz dela ZRVS • Iz dela ZRVS • Iz dela ZRVS •

Zveza rezervnih vojaških starešin občine Ljubljana Moste-Polje je za konec izobraževalnega obdobja pripravila skupinsko vajo na temo Obramba mesta. Starešine so pri tem obdelali tri temeljna področja, in sicer organizacijo obrambnega območja čete TO z uporabo materialnih in ljudskih virov branjenega ozemlja, ureditev obrambnega položaja čete v sodelovanju s strukturami SLO in DS v krajevni skupnosti, izpopolnitev in urejanje enot ob bombnem napadu na območje čete in KS in kako izvajati ukepe civilne zaščite. Seznanili so se tudi s sodelovanjem čete TO pri protinapadu na sovražnika, ki je prodrl v obrambni položaj sosednje enote TO.

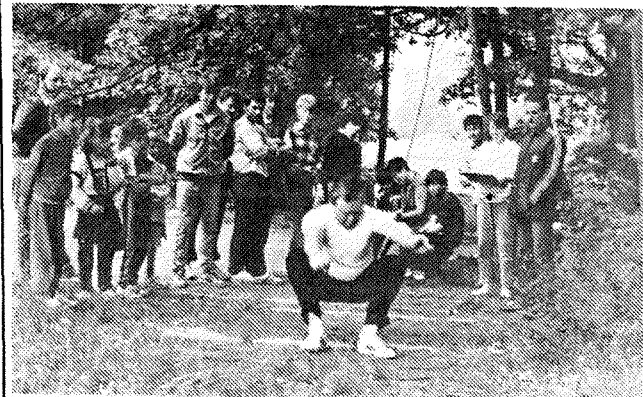
Pri tej vaji ni šlo samo za dejavnosti oboroženih sil, temveč za mobilizacijo vseh družbenih struktur in materialnih zmogljivosti. Predvideli so tudi ukrepe za boljše preskrbo, vojno proizvodnjo ter ukrepe za odpor, kot so izvajanje ukrepov CZ, utrjevanje, izdelava zaklonilnikov, ovir in drugo.

Krajevna skupnost, to so bile Nove Fužine, je dobila nalogo, da sodeluje pri graditvi utrd, izvajanju zdravstvene oskrbe, v politično-propagandnem delovanju in pri izvajanju ukrepov CZ.

Starešine, ki so prišli na vajo, so pokazali veliko znanja in so zadovoljivo opravili zastavljene naloge.

Za izjemne uspehe pri delu in razvoju ZRVS, pri krepitvi SLO in DS ter uveljavljanju te organizacije v naši družbi je mestna konferenca ZRVS Ljubljana podelila nekaterim rezervnim starešinam iz občine Ljubljana Moste - Polje plakete. Prejeli so jih Anton Korošec, Andrej Vojir in Slavko Crnič.

Vilko Sluga

V Zajčji dobri se je na drugem tekmovanju v spretnostih in poznavanju SLO in DS pomerilo sedem ekip in dvaindvajset posameznikov iz KO ZRVS Zadobrava-Sneberje, osnovne šole Leopold Maček-Borut, DO Mizarstvo in tesarstvo Zadobrava, gasilskega društva in drugih.

Ekipa in posamezniki so se pomerili v streljanju z zračno puško, metanju šolske ročne obrambne bombe v cilj, plezanju po vrvi in skoku v daljino z mesta ter poznavanju teme Priprave za oborožen boj. Po končanem tekmovanju, v katerem so udeleženci pokazali veliko znanje, je pokrovitelj DO Mizarstvo in tesarstvo Zadobrava podelil pokale in medalje.

Š. V.

Iz dela ZRVS • Iz dela ZRVS • Iz dela ZRVS •

Zbor gorenjskih aktivistov, borcev, zapornikov Ti dolina zelena, s krvjo prepojena

Vsako leto se zberejo, letos so se že sedemnajstič. V goste, v Begunje, jih je tokrat povabila radovljjska občina. Prijazno lepi zeleni amfiteater pod vencem gričev, ki obrobajo vas, nad njimi pa se pnejo karavanske strmine, se imenuje Krtin. V njenem podolju so domači gostitelji pripravili dvorano pod sinjim nebom, mize, stojnice, oder za slavnost in nastope pa celo plesišče, kajti zbor – kljub oziranju v spomine – ne sme in noče biti nostalgijna spominska slovesnost, temveč radostno in ponosno snidenje.

Stari rek, češ da se po jutru dan pozna, se tokrat ni obnesel. Jutranje rose so bile žive, gosta deževna streha oblakov, ki so izbruhalo močno nevihto, ni obetala nič dobrega. Pa so se koprene na lepem raztrgale in naredil se je dan, za katerega prav res ni mogoče najti boljše definicije, kot da je iz čistega srebra ulit.

Slavje na Krtini je bilo svetlo in praznično v vseh pogledih in v pravem pomenu besede.

Po presoji milice, ki je ob marljivji pomoči gasilcev urejala promet in razvrščanje vozil na parkiriščih, se nas je zbralo nekaj manj – nekaj več kot pet tisoč. Stari, mladi, mnogi z odlikovanji, mnogi brez, precej znanih, reklo bi se legendarnih obrazov, pa spet nemalo tistih, ki za seboj nimamo zgodovine in velikih preizkušenj, zato pa so naši pogledi uprti v prihodnost.

Zbor je bil seveda namenjen njim: borcem, aktivi-

stom, zapornikom, možem in ženam, ki so najtežje in obenem največje dni svojega življenja preželi v vojni, v viharju, v katerem je tekla beseda v prvem slavnostnem delu begunjske prireditve.

Zbranim je spregovoril proslavljeni partizanski komandant, narodni heroj, dolgoletni povojni general, pisec »Opredelitve«, izčrpnega in obsežnega pregleda narodnoosvobodilnega boja in revolucije na slovenskih tleh, zdajšnji Blejec – Svarun (Rudolf Hribernik).

»Začetek oborožene vstaje na Slovenskem je povezan z Gorenjsko. Prvi trije bataljoni slovenske partizanske vojske – Storžiški, Cankarjev in Kamniški – so nastali na Gorenjskem.« Sovražnik se je odzval z nasiljem, z izganjanjem in preseljevanjem ter s streljanjem talcev kar pa je v ljudeh na Gorenjskem le še okrepilo že prej trdno prepričanje, da je boj edina možna rešitev sloven-

skega ljudstva pred nacističnim iztrebljenjem. Sledile so decembrska vstaja v Poljanski dolini, vstaja v blejsko-bohinjskem kotu, mobilizacija v zgorhjesavski dolini, pod Stolom in na Kokrškem predelu, pri čemer je sodelovalo nič manj kot 665 borcev. In čeprav so Nemci z naglimi protiakcijami pogasili žarišča vstaje, je imela vstaja, še posebej zavoljo Dražgoše, velike pozitivne politične posledice, saj je prekrizala nemške načrte, da bosta Gorenjska in Štajerska postali sestavna dela rajha. »Priključitev so morali preložiti, da bi pozneje z razvojem dogodkov sploh izginila z dnevnega reda.«

Kar velja za prispevek gorenjskih ljudi k boju in zmagi, velja tudi za vsa poznejša obdobja do osvoboditve, saj je na Gorenjskem kljub strahotnemu nasilju (zlasti v letu 1942) hkrati z rastjo in krepitvijo partizanskih enot nastajala široko razvejana mreža terenskih organizacij. »Tudi na terenu so bile cele brigade terenskih delavcev, ki so na svoj način bojevale nič manj pomemben boj kot odredi, brigade in divizije.«

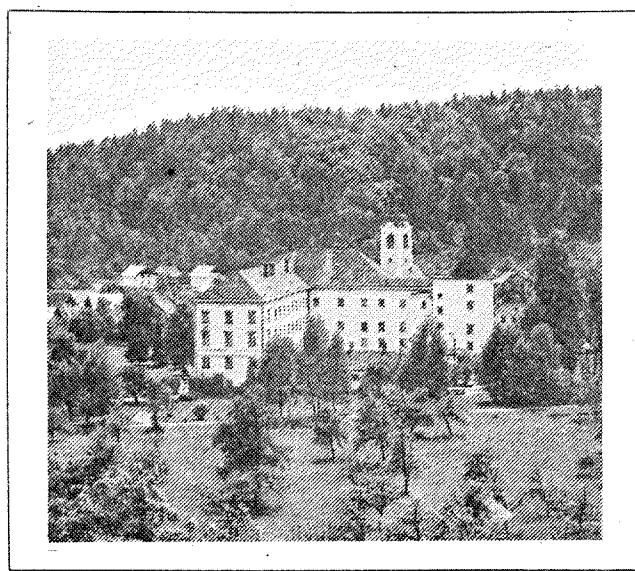
V tem boju so vztrajali vsemu okupatorjevemu nasilju navkljub – pa tudi navkljub begunjski mučilnici, kamor je bilo, v skupnem

seštevku zaprtih prek 12.000 ljudi in od tega ustrelenih 1270.

Govorniku bi besede »ponos« vpricho vsega naštetega pravzaprav ne bi bilo treba omenjati, kajti borci-aktivisti-zaporniki, udeleženci begunjskega srečanja so se vrednosti svojega prispevka za zmago in svobodo močno zavedali. Ta zavest jim je žarela z obrazov in označevala vse, kar je prevečevalo ta lepi dan pod vznožjem Begunjskega jezika. Sestavljali so ga stiski rok, prijateljski pozdravi in našmehi, vnovični spomini in tu pa tam kak obžalujoči vzdih, češ – Janeza, Toneta, Mihe ni več. A samo za bežen hip, kajti srečanje ni bilo namenjeno vzdihovanjem.

Za to so – po končanem govorniškem in recitalnem delu proslave – poskrbeli ... Avseniki, domačini v pristnem pomenu besede. Organizatorji so jih prosili za celourni koncert, ki je bil prava pika na i in seveda dogodek za staro in mlado. Na siceršnjih »velikih« proslavah si udeleženci ob obveznem recitalu, ki sledi slavnostnemu govorniku, niso znali pomagati, pa so se množično umikali izpred tribune. V Begunjah se množica – po zaslugi Avsenikovih viž kar ni in ni bila pripravljena raziti. Srečanje borcev, aktivistov in zapornikov je bilo zares »ta veseli dan«, ki se ga bomo radi spominjali, kar je tudi prav.

Kajti iz vsega, kar je bilo

hudega na poti, ki je za nami, iz celotnega minulega dela generacije, ki je izbojevala svobodo in mir, so se rodili dosežki, vpeti v teh štirideset let svobode in razvoja.

»Pripadam generaciji, ki je prehodila pot te naše pretekle zgodovine,« je v govoru dejal Hribernik-Svarun in dodal: »Bil bi pripravljen ponovno prehoditi vso to pot.«

Ni potrebno zatiskati oči pred vsem, kar nas zdaj in tu bremeni, seveda pa vsega tega tudi dramatizirati ne kaže. Pač pa si moramo – če ponovno nekaj poudarkov iz govornikovih besed ter iz odziva zbrane množice, ki je njegovim besedam večkrat spontano zaploskala – naliti čistega vina; priznati si mo-

ramo, da je zavestnost marsikoga še vedno daleč premajhna; vsa naša družba mora pod rentgenski pregled, ki se je dejansko že začel; bodimo pri tem dosledni in do konca odločni ...»

Begunjski dan je bil lep in svetel, misli pokončne, besede klene.

Iz tega »gorskega kraja, kjer so v letih zlih pobijali može, otroke, žene« smo odšli vsak sebi, vendar prepojeni s prepričanjem, da vnovično doživetje duha živega gorenjskega revolucionarnega ognja ni bilo brez haska in ne pojde mimo brez sledu.

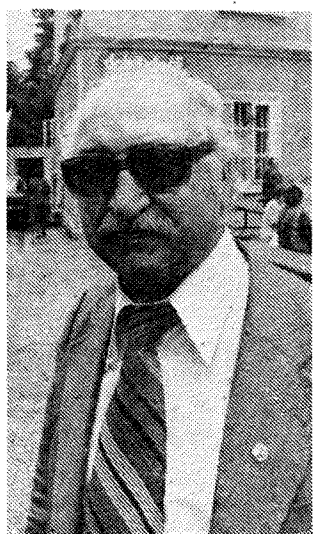
Samo takšni revitalizaciji duha pa naj srečanja borcev tu in zdaj tudi bodo namenjena.

V. K.

Brestanica: srečanje izgnancev Združeni v spominih in v obsodbi

»V vseh koncentracijskih taboriščih interniranci iz Jugoslavije niso umirali kot klavna žrtev, pač pa kot bojni odred, ki je bil trdno povezan z domovino in partizanskim bojem. Interniranci in izgnanci so se, če so le mogli, vključevali v politično delo, v partizanske enote ... Nastajalo je novo sožitje narodov in narodnosti Jugoslavije,« je na srečanju poudarila slavnostna govornica Vida Tomšič in opozorila na vse močnejše pojave nestrpnosti v današnjem času, na poizkuse oživljanja nacionalizmov, nasilje in rasizem, kar vse spominja na krizno obdobje tridesetih let. Niso še pozabljena kruta leta uničevanja in brezglavega teptanja človekove časti, že se s ponovno brezglavostjo širi oboroževalna tekma, krepijo se reakcionarne sile. Sredi takšnih razmer seveda tudi Jugoslaviji ni lahko.

»Danes Jugoslavija v svetu ni poznana le kot neuvrščena dežela z neodvisno in samostojno mednarodno politiko, marveč je znana predvsem kot dežela delavskih svetov in komun, kjer že več kot trideset let uveljavljamo socialistično delavsko in družbeno samoupravljanje,« je odločno pripovedovala Vida Tomšič in na kratko orisala mednarodna krizna žarišča, oboroževalno tekmo in v imenu vseh zborovalcev naslovila poziv vsem naprednim ljudem in narodom, »da se združijo v skupnem boju za pravičnejšo ekonomsko ureditev sveta, za boljši jutri, za mir in svobodo, brez vojn in lakote ter izkoriščanja, kar še pose-

Milan Peroci

bej čutijo na svojih ramenih ženske, matere, dekleta in otroci.«

Soočamo se s kopico domačih težav, z inflacijo, brezposelnostjo, predvsem mladim, naraščanjem cen, padanjem življenjskega standarda, kar vse bo mogoče premagati le s prihodnostjo in sožitjem ter razumevanjem. Od tega sta odvisna naš ugled v svetu in samozaupanje, ki nam ga v preteklosti ni manjkalo, je za konec dejala članica sveta federacije Vida Tomšič.

V zavetju pred nalivom, kamor se je zatekla množica, smo srečali Zoro Kodeljo, eno redkih žrtev nemškega koncentracijskega taborišča Auschwitz, ki ji je uspelo, da se je vrnila domov živa. Tretjega avgusta 1942 so jo Nemci skupaj z očetom in materjo z Dovškega pri Senovem stlačili na tovarnjak in jih odpeljali najprej v

Brestanico, nato v Celje. Oče je bil star komunist, sodelavec Mihe Marinka.

»Prišli smo v Auschwitz, strahotno vroče je bilo. Bila sem noseča. Nagnali so nas mlatiti žito. Omahnila sem, oče mi je pomagal. Pretepli so ga. Že po štirinajstih dnevih je umrl. Razsajale so bolezn, povsod je vladalo nasilje in zaničevanje, bili smo manj kot nič ... zanje sem bila le – številka 16.432.«

Ko je rodila, so ji vzeli otroka. Nikoli več ga ni videla ... V svobodi rojena sin in hčerka ne bosta nikoli spoznala svoje nesrečne sestrice.

Tudi Angelo Slivšek iz Pesja pri Krškem je zagrabil človeško vrvenje, bežeče pred nalivom, med katerim so se porajali spomini, žalostni in trpki, za vselej zapisani v zavesti slovenskega naroda.

»Z brestaniškega gradu so

Zora Kodelja

Ivan Gošte

nas odpeljali v tujino. Bila sem v delovnih taboriščih, v Templinu, Potsdam Eichen in naposled v Soldinu. Garali smo v gozdu, opravljali različna dela, vselej lačni, prezebli, mokri, izmučeni od vročine ... Z menoj sta bila mož in dve in pol leti star sinko pa vaščani Galiči, Lavrenški, Stareti in drugi. Dne 15. julija 1945 smo se vrnili v Brežice.«

Najhuje je bilo Angeli, ko se je divjanje pobesnelih zločincev bližalo koncu. Lakota je presešla vse meje. Stikali so po smetiščih, iskali krompir, pred seboj pa so videli le eno: vrniti se, preživeti, pa naj bo cena za to še tako velika. Imeli so srečo, četudi je že kazalo, da je vsega konec: tik pred vrnitvijo bi jih nek fantič skorajda ustrelil.

Tistikrat fantič dobrih devet let, danes mož s sivino v laseh, Ivan Gošte iz Lipova pri Boštanju, se je 1. februarja 1942 skupaj s starši in še tremi otroki znašel v brestaniškem gradu, od koder so jih naslednji dan s transportom SI 163/59 (Kirnach Villingen) odpeljali na Ba-

densko v taborišče Unterkirnach Maria Tann (Kloster).

Stiskal se je pod napuščem, od koder je dež naravnost vrel, z menažko v roki.

»Vse bi človek še nekako prestal, le zaničevanje, ki smo ga doživljali dan za dnevom, sem težko prenašal. Bili smo vse, le človek ne. Živina, delovna živina ... Poslali so me na kmete, pa sel sem živino, po pol leta staršev sploh nisem videl niti bratov in sester.

V ujetništvu sta se rodila še dva. Pravijo, da otroci laže prenašajo gorje ... jaz ga nisem.«

Milana Perocija iz Ljubljane, nekdanjega sokolaša, naprednega mladince so z osmim transportom iz Maribora 1. julija 1941 odpeljali v Sevojno pri Užicah, kamor so prispeli po dveh dneh. Naselili so jih v tamkajšnji kmetijski šoli, potem pa so jih razdelili kmetom v okolici. Tako se je Milan prvič v življenju srečal z vasjo Ribarševina. Pomagal je kmetom pri delu, poprijel za vsako stvar, hvaležen usodi, da ga ni v svoji nepreračunljivosti

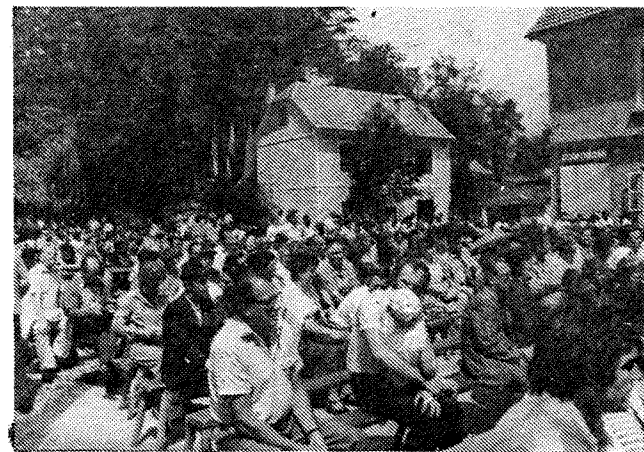
vrgla v nemški rajh.

»Konec avgusta,« je pripovedoval, so nas preselili v Bralino. In kot v Ribarševini smo tudi tukaj pomagali kmetom in spet naleteli na brate, s katerimi smo se razumeli več kot dobro. Bila je to sreča v nesreči. Še danes me nanje vežejo trdne vezi, prijetno občutje, da nisi bil sam, ko je bilo najhuje, da je sredi nasilja in krvi v okupirani Evropi vendarle nekeje še bilo toplo človeško srce, ki ni poznalo sebičnosti. Srečujemo se, ko pripelje vlak bratstva in enotnosti, tudi k meni prihajajo ...»

Ob prvi priložnosti je Milan Peroci stopil v slovenski bataljon Prve krajiške brigade, od koder ga je zaneslo še na mnoge druge strani, a povsod tja, kjer je bilo treba dokazovati, da se je za svobodo treba bojevati.

In potem tudi čedalje redkeje dežne kaplje nisoogle pregnati ljudi, zbranih pod veliko Titovo sliko in napisom 40 let zmage in vrnitve izgnancev, združenih v spominih in v obsodbi: NIKOLI VEČ!

Milenko Strašek

Na dvorišču brestaniškega gradu so se v soboto nekdanji izgnanci znova povrnili v leta strahot in neizmerne nasilja.

Kdo je obsojenec, ki ga policist privezuje za drevo?

Pred nekaj meseci je pri založbi Borec izšla knjiga Jožeta Vidica Krik v Dragi. Knjiga obsega 400 strani resničnih vojnih zgodb. Seznanja nas s prvimi aretacijami na Gorenjskem in prvimi izgnanci. Do vseh nadorbnosti so opisana vsa streljanja obsojencev in talcev 1941. leta. Na zboru gorenjskih aktivistov v nedeljo, 9. junija, v Begunjah na Gorenjskem smo se spomnili tudi junaških aktivistov in borcev, ki so svoje življenje vzdali v temelje naše družbe, domovine in svobode.

Dne 22. avgusta 1941. leta so Nemci v smledniškem gozdu ustrelili pet za smreko privezanih talcev. Dne 22. avgusta 1966. leta, točno ob 25-letnici te drame je Komsomolska pravda objavila članek novinarja Kiknadzeja z naslovom:

»Zapomni si to, tovariš!»

Ob članku je časopis objavil sliko Franca Seška, ko ga policist v gozdu privezuje za drevo. To je tista znamenita fotografija, ki je v naravni velikosti v Muzeju talcev v Begunjah. Slika, ki je bila doslej objavljena v mnogih knjigah in jo je televizija poslala v svet.

Ste kdaj pomislili, kdo je bil ta zali fant?

Jaz sem. Vsakokrat, ko sem prišel v Muzej talcev v Begunje ali sem kje druge zagledal to sliko.

Ste opazili, s kako zaničljivim smehljajem in prezirom zre mimo gestapovca? Pogledajte njegov obraz. Ali vidite, ali čutite, kako iz njega seva vera v zmago, vera v prihodnost?

Gruzinec Aleksander Kiknadze je to opazil. O streljanju talcev v Smledniku in Francu Sešku je zvedel povsem po naključju, po poklicu je namreč športni novinar.

Uredništvo humoristično-satiričnega časopisa Pavlihe že vrsto let sodeluje z moskovskim-humorističnim časopisom Krokodil in so se novinarji vzajemno obiskovali. 1966. leta so Ljubljano obiskali sovjetski športni novinarji, med njimi tudi Kiknadze. Le-ta je izrazil željo, da bi rad v Ljubljani videl še kaj drugega, in ne samo šport. Uradnik Pavlihe Janez Kranjec se mu je ponudil za vodnika in gostitelja. Med drugim ga je odpeljal v Muzej ljudske revolucije, kjer sta se najdlje zadržala pred Seškovo sliko. Janez Kranjec je imel kaj povedati, saj je bil Franc Sešek njegov brat.

Po objavi članka in slike v Komsomolski pravdi je v moskovsko uredništvo prišlo pismo iz daljnega sibirskega mesta, v katerem učenci neke šole sporočajo, da so v vseh razredih skupno prebrali članek, ki jih je silno pretresel in so takoj svoj pionirski odred poimenovali v »Pionirski odred Franca Seška«. O tem je Kiknadze pismeno obvestil Kranjca, ki pa je že naslednje leto umrl, omenjenega pisma pa svojci niso mogli najti med zapuščino.

Zakaj so ustrelili talce v smledniškem gozdu?

Istega dne kot v smledniškem gozdu so ustrelili tudi pet talcev ob stari cesti Krtina-Brezje pri Dobu v domačjski občini. Za obe streljanji so Nemci izdali skupni lepak z imeni desetih talcev.

Lepak ne pove, za kakšno akcijo pravzaprav gre. Partizanskega poročila o akciji v smledniškem gozdu in pri Dobu ni. Zanesljivo vemo le to, da je Šmarnogorski vod Rašiske čete 19. avgusta

1941 iz zasede na cesti Vikrač-Smednik napadel osební avtomobil.

Nimamo razloga, da ne bi verjeli poročilu nemške orožniške postaje Šentvid z dne 19. avgusta 1941, v katerem je zapisano: (19)

»Henrik Lazarini, rojen 21. marca 1874 v Smledniku, okrožje Kranj, posestnik, stanujoč v Smledniku, Sv. Valburga št. 1, je v Leonišču v navzočnosti šefa tajne policije v Ljubljani žandarmijskemu mojstru iz Št. Vida Frideriku Lixlu izjavil, da je 19. 8. 1941 okoli 17.10 peljal svojo in ženo odvetnika dr. Grozmana in njene tri otroke z avtom proti Št. Vidu. Približno sto metrov pred občinsko mejo so ga obstreljevali; na cestnem robu je videl 2-3 moše, zato je pospešil in vozil 90 km na uro. Nenadoma ga je presenetila nova toča krogel. On in žena sta videla približno 20 strelcev, ki so ležali v razdalji 10 m na levem in desnem robu ceste. Vozilo je ustavil. Storiteli so se umaknili v smeri Zavrha in Skaručne.«

Dne 22. avgusta 1941. leta so bili v smledniškem gozdu ustreljeni:

1. Jeglič Anton iz Kamnika, rojen 3. 2. 1921, zaposlen v tovarni Titan.

2. Poznik Božidar iz Kamnika, rojen 23. 7. 1900 v Brezovici pri Mirni na Dolenskem, zaposlen v Titanu.

Pregl Ivan, rojen 26. junija 1900 v Trstu. S starši je prišel v Kamnik leta 1918. Najprej je bil trgovski potnik, nato livar v Titanu. Član KPS. Njegova hčerka Eleonora-Irena je bil partizanka, sin Leon in hčerka Vida pa sta na terenu delala za NOB.

4. Repič Božidar iz Kamnika, rojen 1. 11. 1899 v Polzeli.

5. Sešek Franc iz Bukovice pri Vodicah, pečar, skojevec, rojen 9. 11. 1921 v Vodicah.

Mirko Jeraj, kmet iz Smlednika, tedaj star 20 let, je bil med tistimi, ki so talce položili v grob:

»Govoril sem s partizani, ki so napadli avto. Med njimi so bili moj sošolec in trije bratje iz Pirnič. Nedaleč sem kosil travo. Od doma sem jim prinesel hleb sveže spečenega domačega kruha in svinjsko kračo. Slišal sem, da so pomotoma streljali na baronov avto, v katerem sta bili dve ženski in otroci.

Ne spominjam se, če sem že vedel, da so ustrelili talce, ko sem delal na domačem dvorišču (s konji sem na vitlu mlél žito). Med delom pri-deta policist in občinski tajnik ter rečeta: Vzemí kramp in lopato ter pojdi z nama. Na občini so že bili zidar Rok Jenko in Janko Hočevár, oba iz Smlednika, in Franc Zajc iz Valburge. Z avtomobilom so nas odpeljali do postreljenih talcev. Tistemu kraju v gozdu domačini pravimo Plavškov klanec, ker je pod klanecem senožit kmeta Travná iz

Valburge, po domače Plavška.

Talci so bili privezani za borovce in smreke. Ustrelili so jih že prejšnji dan. V bližini smo izkopali jamo.

Od časa do časa sem pogledal zdaj v tega, zdaj v onega talca. Nikogar nisem poznal. Vsi so bili lepo napravljeni in v gozdaricah, kar me je presenetilo, saj sem mislil, da iz zaporov prihajajo bolj povajjani in neurejeni.

Prisilni grobarji smo tu doživeli še drugačen šok. V bližini so delali terenski elektromonterji. Med njimi je bil izprijenec, ki je oficirja zaprosil, če lahko mrtvemu sname gojzarice, ki so nove, on pa ima stare in strgane. Ne le da mu je oficir dovolil, rekel mu je celo, da lahko vsem vse pobere iz žepov. In capinova roka je šla po žepih mučnikov ter med drugim pri vseh dobila cigarete. Tudi to, da so vsi imeli cigarete, mi je bilo in mi je še danes nerazumljivo.

Po pokopu smo šli peš domov. Vsak las je imel svojo kapljo znoja. V naslednjih dneh so bile noči dolge in mučne. Davila me je mora. Ko sem jeseni 1943. leta odšel v NOV, bil sem pri vosovcih in v Vojski državne varnosti, sem si govoril: Mirko, pazi se in ne dovoli, da te ujamejo in privežejo za kakšno smreko ali kol.«

Ustrelitev talcev pri Smledniku ni toliko posledica maščevalnega ukrepa zaradi napada na Lazarinijev avtomobil, kolikor je člen v verigi sankcij proti organizatorjem in udeležencem vstaje v kamniškem okrožju. Omenil sem že, da so na prvi seji izrednega sodišča izrekli štiri smrtne obsodbe prav udeležencem množičnega upora na kamniško-domžalskem območju, ki je organizirano izbruhnil v noči od 27. na 28. julij 1941. Sabotažne akcije so bile izvedene od krajev na meji s Štajersko do italijanske meje v Črnučah. Gestapo, policija in orožništvo so bliskovito krenili v protiakcijo in so do jutra že imeli v kamniškem zaporu 28 udeležencev vstaje. Vse aretirance so še istega dne odpeljali v Begunje, sledile pa so nove in nove aretacije.

Od smledniških žrtev sta bila med omenjenimi aretiranci Anton Jeglič in Franc Sešek. Mnogi Kamničani so bili aretirani že kmalu po polnoči, ko bi moral upor najbolj plameneti. Zbornó mesto so imeli nad Poznikovim mlinom (lastnik Poznik je bil ustreljen pri Smledniku) na Jeranovem. Kdo je tja povabil mladince Franca Beča iz Kamnika, nihče ne ve. Fant se je med deseto in enajsto uro zvečer javil kamniškemu gestapu, izdal načrte upornikov ter njihova imena. Posledice so znane: Nemcem je uspelo preprečiti izvedbo sabotažnih akcij v Kamniku, ubiti dva udeležence vstaje, razbiti sabotažno skupino in mnoge udeležence aretirati. Vse druge sabotažne skupine so bile bolj ali manj uspešne.

Franc Sešek je bil v eni od domačjskih skupin, ki so podirale mostove. Reparjev Pepček, kasnejši raztrganec, je od mešetarja Franca Šin-

kovca iz Radomelj zvedel za sabotažne akcije. Že ob treh zjutraj je občinskemu komisarju izročil listek z imeni udeležencev. Za gestapo se je odprlo lovišče. Seška so prišli iskat ob šestih zjutraj.

Na rojstni hiši Franca Seška v Bukovici je spominska plošča, na kateri piše:

»V Smledniku je leta 1941 okupatorska krogla uničila mlado življenje revolucionarja - skojevca Franca Seška, ki je živel v tej hiši. Ob 40-letnici SKOJ in KP.«

Iz te družine nihče ni več živ. Zadnja je umrla mati Marija, rojena Kranjec (1894-1974), iz Utika pri Vodicah.

V zadnjem letu prve svetovne vojne je Marija rodila sina Janeza. Ta je kljub večnemu boju z revščino uspešno študiral v Ljubljani in Beogradu. Aprila 1941 so ga kot vojaka jugoslovanske vojske Nemci odpeljali v ujetništvo, po vrnitvi pa je odšel v Šlandrovo brigado. Po osvoboditvi je bil Janez Kranjec novinar Radia

v opekarno v Gameljne in potem petnajst let v Mengeš.

V šoli sta Franc in Janez dobivala samo odlične ocene. Irena Špenko-Kranjc mi je pokazala svakova »izprijčevala o dovršeni višji narodni šoli.«

Iz begunjskega zapora se je Sešek dvakrat oglašil domačim, obakrat z uradno, cenzurirano zaporniško dopisnico. Na dopisnici z dne 17. 8. 1941 je med drugim prosil mamo, naj mu pošlje nekaj hrane, predvsem jabolka in kruh, da pa mu ni več treba pošiljati perila. Mati mu je pisala 20. avgusta, toda čez tri dni je dobila dopisnico nazaj s pripombo, da ga ni več v zaporu. Njegovo ime je že bilo na lepaku.

Na Seškovo dopisnico so se v zaporu podpisali sojetniki Franc Marn, Vinko Traven in Demetrijs Sršen.

Franc Marn in Šinkovega turna (med Vodicami in Mengšem) je bil umorjen v

ja. Ko je Cita Marn zvedela za možovo smrt, je z odločnim nastopom le izprosila, da ga je lahko pokopala na pokopališču.

Marnu je bilo ob smrti devetindvajset let. Zapustil je ženo Cito in sina, starega leto in pol, hčerka pa se je rodila pet tednov po njegovi smrti. Danes se imenuje po njem osnovna šola v Vodicah.

Ustavimo se še pri drugih talcih, ustreljenih pri Smledniku.

Janez Jeglič se je v tovarni Titan izučil za livarja in bil tam zaposlen vse do aretacije. Ponoči je bila vstaja, zjutraj pa je bil med prvimi aretiranci v Kamniku.

V Kamniku je vsako leto nogometno tekmovanje za memorial Janeza Jegliča, ker je bil do okupacije vratar kamniškega nogometnega kluba. Bil je tudi član galskega društva.

Oče Anton ga je skušal v Begunjah obiskati, a mu niso dovolili snidenja. Vse do smrti, za katero so domači zvedeli z lepakom, o njem niso dobili nobene vesti.

Jegličeva sestra Sonja je padla kot partizanska bolničarka februarja 1944. leta na Menini planini. Brat Julij je bil v Prekomorski brigadi, Adolfa pa so ujeli na poti k partizanom in je bil do konca vojne v internaciji v Avstriji.

Franc Poznik je bil po poklicu mlinar, vendar zaposlen v tovarni Titan kot delavec pri stroju. Že pred vojno je bil sekretar partijske organizacije. Na njegovem domu v znanem Poznikovem mlinu na Jeranovem so se že pred vojno sestajali komunisti in leta 1941 člani okrožnega komiteja KPS Kamnik. Iz te hiše je Tomo Brejc vodil vstajo na kamniškem.

V Begunjah ženi, sinu in hčerki Milici niso dovolili, da bi govorili z njim. Njegova politična ocena je bila preveč rdeča in policijska mapa zajetna od ovaduških poročil.

Božidar Repič, najstarejši med talci pri Smledniku, se je 1929. leta za stalno nastanil v Kamniku, kamor je prišel iz Savinjske doline. Po prihodu v Kamnik je pet let delal v svoji mizararski delavnici, nato šest let v smodnišnici. Od 1940. leta do aretacije je bil spet samostojen obrtnik. Sedemnajst let je bil star, ko so ga leta 1916 vpoklicali v avstroogrsko vojsko, po vojni pa je bil borec za severno mejo.

Repič je zapustil ženo Milro, hčerko Nado in sina Branka. Branko se je 1944 leta priključil partizanom star 17 let.

Po osvoboditvi je tovarna Titan organizirala prekop vseh desetih talcev, postreljenih pri Smledniku in na Brezjah pri Krtini. Krste so ležale na mrtvaškem odru v tovarni Titan, v nedeljo 28. oktobra 1945 pa so jih položili v skupen grob na pokopališču Žale v Kamniku.

Svet krajevné skupnosti Smlednik je dan ustrelitve petih talcev razglasil za krajevni praznik.

Jože Vidic

Franc Sešek pred ustrelitvijo

Ljubljane, 1947. leta pa je prevzel uredništvo humoristično-satiričnega časopisa Pavlihe. Na tem mestu je bil dvajset let. Janez Kranjec je umrl sorazmerno mlad, star 49 let. Po njegovi smrti so ustanovili »Nagrade Janeza Kranjca za iskričnost duha pri obravnavanju javnih zadev.«

Marija Kranjec se je poročila s Francem Seškom iz Bukovice (1890-1963), ki je bil po poklicu čevljar. V prvi svetovni vojni je bil v ruskem ujetništvu. Po vrnitvi in poroki so ga doma v Bukovici, po domače v Šuštarjevi hiši, ob nedeljah obiskovali prijatelji; Le ti so bili delavci in siromašni kmetje. Prihajali so ga poslušati, kako je bil v Rusiji, kako razlaga svetovne dogodke, ali o tem, da je na zemlji svet božje lačne ne razume. Otroka Janez in Franc sta že od otroštva prisluškovala očetovim pogovorom.

Vsak dan je oče Sešek hodil dve uri daleč peš na delo

tragičnih okoliščinah. Iz Begunj so ga poslali na trimesečno prisilno delo v Krieselsdorf v Avstriji. Po vrnitvi v Bukovico, kamor se je preselil po poroki junija 1941. leta, se je spet povezal z aktivisti OF. Postal je član rajonskega komiteja in terenski obveščevalec. Na delo je hodil k mizararskemu mojstru Staretu v Vodicah; bil je namreč izučen mizar.

Dne 5. aprila 1944 je nemška policija obkolila mizararsko delavnico. Marn, ki je šele prišel v službo, se je skušal rešiti z begom skozi zadnja vrata. Med begom je bil ranjen v pljuča.

Na orožniški postaji v Vodicah so ga surovo zasliševali. Marn je povešene glave molčal, kot da ne čuje vprašanj. V besu so ga vrgli v klet in nanj naščuvali policijskega psa, da ga je nemočnega zmrcvaril do smrti. Orožniki so truplo odnesli v zakristijo cerkve v Vodicah in ga hoteli sami skrivaj pokopati zunaj pokopališkega zida kot brezbožnega tolova-

Neprevidnost se je maščevala

Junija 1942. leta je imela 2. četa Črtomirovega bataljona nalogo rušiti progo Čušperk-Videm-Dobrepolje. Cesta z mobilizacijo civilnega prebivalstva Zdenške vasi, Male vasi in drugih je to nalogo uspešno opravljala. Italijani so morali zato priti na to območje z močnejšimi silami, saj so bile obkoljene postojanke Videm in Sv. Anton še brez streliva in hrane, posebno vode jim je primanjkovalo. Dvema tankoma, bateriji poljskih topov, minometom in številnemu vojaštvu, ki je zasedlo položaje na prvem ovinku na progi za Čušperk, se je naša četa postavila v bran. Bili smo neposredno pred bukovim gozdičem, pred nami pa je bila poseka z značilnim kraškim terenom. Imeli smo lahki mitraljez, zbrojevko in mavzerice. Poleg tega položaja smo si morali zavarovati še desni bok. Tako je bil na položaju vod in pol.

Začelo se je okoli 8. ure. Italijani so streljali na vso moč z vsem težkim orožjem, tako da so ga morali večkrat hladiti. Borci smo morali nenehno menjati svojo položaje, tako da ni bil v celodnevem boju, saj se četa ni umaknila do večera, nihče ranjen niti ubit. Tudi sami se nismo smeli umakniti, kljub temu da nam je nekajkrat zmanjkalo streliva. Kurirji so šli ponj v taborišče. Nato so prišli k nam člani odrednega štaba in člani bataljonskega štaba. Eden od teh je splezal na bukev. Italijani so spet začeli streljati z vsem orožjem. Komandir je videl, v kakšnem peklenskem ognju smo preživeli dan, zato je ukazal, naj se takoj umaknemo. Italijanski tanki pa so takoj krenili naprej in v ravnini streljali proti našemu taboru.

Zvečer smo posedli okrog tabornega ognja. Vsak je povedal kak svoj doživljaj o prvem ognjenem krstu. Tudi pesem se je oglasila, saj smo bili prepričani, da smo izbojevali veliko zmago, ker smo tako dolgo zdržali na položaju. Nekateri so našli še neeksplodirane tankovske granate. Ena od teh je potovala iz roke v roko okoli tabornega ognja. Ko je prišla nasproti Savu, mu jo je čez ogenj vrgel tovariš iz vasi. Granata mu je eksplodirala med obema nogama. Pok je bil tako močan, da sprva nismo vedeli, kaj se je zgodilo. V prvem trenutku smo bili prepričani, da je bila granata izstreljena in je po naključju zadela cilj. Šele ko smo slišali Savovo stokanje in smo ga hitro prepepeljali v bolnišnico na Rog, smo spoznali, da je bila kriva neprevidnost. V italijanski ofenzivi je Savo še kljuboval Italijanom kar z berglami.

Srečko Grašič

Raušeljnova mama iz Loške doline

Z malce grenko vestjo predajamo v tisk zapis, ki smo ga prejeli v prvi polovici maja, dober mesec tega, z avtoričino pripombo: objavite po možnosti čimprej, kajti Marija Sterle-Raušeljnova mama, ki je te dni slavila svojo devetdesetletnico, je slabotna in kasnejše objave morda ne bi dočakala.

Sredi maja – meseca svobode, komaj nekaj dni pozneje, je res umrla.

Ta pogumna, klana žena je bila šesti otrok v Lahovi družini na Kranjčnem. Vseh otrok je bilo enajst. Očetova kmetija je bila velika, dobilo pa se je iz nje kaj le z veliko dela in truda. Vsi so morali trdo delati od zgodnjega jutra do trdne noči. Takšna je bila njena mladost. Potem so jo poročili. Moža so ji, kot je bilo tedaj v navadi, izbrali starši. Bil je šestnajst let starejši od nje in ga prej ni poznala. Priženili so jo na kmetijo v Markovec v Loški dolini. Mož Janez Sterle je bil invalid, vendar dober človek in dober mož. Bilo je boljše, kot je pričakovala. Še naprej je trdo delala, rojevala otroke – šestero jih je bilo, živela zanje, v njih videla svojo srečo.

Pa je prišla vojna in okupacija. Opredeliti se je bilo treba. Ni pomišljala. Njeno mesto je bilo v Osvobodilni fronti. Bistva, kot je bila, je zaznavala socialne krivice v svoji okolici, kalilo pa jo je trdo delo za vsakdanji kruh. Težko bi bilo reči, kdo je koga vključil v OF – ona otroke ali otroci njo. Eno je gotovo – od prvih dni vstaje slovenskega naroda je bila njihova hiša odprta ideji odpora proti okupatorju in ideji revolucije. Tam so bili se-

stanki, tam smo volili prve narodnoosvobodilne odbore, tam so se sestajali aktivisti KPS in OF, se skrivali ilegalci.

Leta 1942 so odšli v partizane kar trije njeni otroci. Zinka že v maju 1942, Ivan in Zofka septembra istega leta. Ona je ostala doma, za zvezo. Nase je prevzela velik del bremena, ki so ga prej nosili ti njeni trije.

Namesto njih je hodila na sestanke, vzpostavljala zveze, organizirala »terensko« delo, zvečer pa jim je pripravljala hrano, perilo in – poročila o delu. S trudno kmečko roko, nevajeno pisanja, je pisala ljubeča pisma otrokom in njihovim soborcem, med vrstami pa skrbno sporočala, kako razporeja delo po vasi, kako delajo v OF, partija in SKOJ. Eno takih poročil je bilo usodno.

Ob napadu na partizansko taborišče so ga belgardisti zaplenili.

Aretirali so jo in jo odpeljali v Pudo, v belgardistično postojanko. Tam so ji ukazali pisati. Zelo se je trudila, da bi pisala drugače. Ni pomagalo.

Zasliševali so jo, zahtevali, da pove, kje se sestaja s partizani, kje s svojimi otroki, kam jim nosi hrano, kdo dela za OF, kdo je v partiji, SKOJ... Ničesar ni povedala. Zlagala se jim je – da, tudi zlagati se je bilo takrat treba, če si hotel koga rešiti – da nosi hrano k Rankoči češnji. Ta je bila v nasprotni smeri od kraja, kjer se je resnično sestajala z njimi.

Grozili so ji s sodiščem in smrtjo, vzeli pa si že prej pravico, da jo tudi sami »kaznujejo« za »greh«, ker se sestaja s

svojimi otroki – partizani – in jim pisari pisma. Pretepli so jo, še kako pretepli! Po križu, z vojaškim pasom, prek sto udarcev. Zdržala je. Nič niso zvedeli! Omagali so in jo izročili Italijanom. V Stareem trgu

Marija Sterle-Raušeljnova mama

so nadaljevali zasliševanje. To je bilo v januarju 1943, mrzaj je bil tak, da je voda v stari šoli, kjer je bila zaprta, zmrznila.

Potem so jo odveklili v Ljubljano in jo tam na sodišču obsodili na štiri leta zapora. Kot kaznjenska je morala naprej v koprsko zaporo in v Firence.

Poniževanja, trpljenje, mraz, lakota, skrb za dom in otroke so jo izčrpavali – toda »če imaš idejo, če verjameš v stvar, za katero se bojuješ in trpiš, če veš, da gre za pravično stvar – zdržiš.«

Po kapitulaciji Italije se je vrnila domov. Kmalu ji je veselje, da se je vrnila, skalila novica, da so Nemci in domobranci ujeli Zinko na Krimu.

Pred tem so bili vsi trije njeni v Sercejevi brigadi. Potem je bila Zinka premeščena v Ljubljansko, za komisarko čete. Bila je ranjena v desno nadlaht. Tako so jo ujeli. Roko so ji sicer dali v mavec, potem pa so jo obsodili in poslali v Ravensbrück. Tam je prebolela tifus in pljučnico, ko pa je vsa izčrpana dočakala osvoboditev, v sebi ni imela več toliko moči, da bi bila zdržala pot domov. Na poti je umrla. Takoj po vojni. V svobodi.

»Da, to je bilo najhuje. In pa tisto, ko so jih v Babnem polju pobili. Rajdkovo, nosečo in druge. Dan poprej sem bila tudi jaz tam. Videla sem jih žive, pogovarjali smo se. Drugi dan pa tak zločin nad njimi – to mi ne gre iz spomina.«

Svobode je bila zelo vesela. Vključila se je v prvo kmetijsko zadrujo. Z vsm premoženjem. To je šela, tako kot vsa dejanja med vojno, za svojo dolžnost. Komunisti morajo biti zgled! Vedno in povsod.

Kot zadružnica je bila izbrana za obisk maršala Tita na Brionih. To je bil najsrečnejši dan njenega življenja. Da ga je videla, da je govorila z njim, da se je celo fotografirala z njim.

»Dobila sem tudi neka odklivanja, no pa to ni tako važno. Pomembno je, da smo bili na pravi poti in da smo se osvobodili.«

Taka je bila, mama Raušeljnova. Vsi, ki smo jo poznali, vedno hitečo, drobno, sklonjeno malo naprej, povsod navzroč, ne moremo drugače, kakor da rečemo: hvala vam – za vse, kar ste nam dali, za vaš pogum, toplino, zavetje, za vaše delo in trud. Kajti Raušeljnova mama je za svobodo v resnici dala vse, kar je imela.

Radica Štritof

Spopad s četniki na Goriškem spomladi 1944

Spomladi 1944. leta je bila na Gorenjskem precej dejavna slovenska četniško-plavogardistična organizacija. Toda vsi njeni upi, da na tem območju postavi trdnejšo in močnejšo bazo in si pridobi širšo oporo med ljudstvom, so dokaj hitro skopneli. K temu je posebno prispeval napad enot 2. brigade VDV na njihovo postojanko v Panovcu 15. junija 1944, neposredno pred vrati Gorice.

V poročilih obveščevalnih enot iz tistega časa poročajo, da je 7. maja prišlo na Goriško približno 200 Mihajlovičevih četnikov z Reke. Dne 30. maja 1944 so v Panovcu opazili 30 do 40 četnikov. Sami so govorili ljudem, da so četniki, ki se bojujejo proti Nemcem, in da jih je več kot 500. Nekateri domačini so tudi ujeli in jih zasliševali. Posebno so hoteli pridobiti mlada dekleta. Zajeli so tudi znane kromberške aktiviste Toneta Široka, Petra Gorjana, Jožeta Makuca in Antona Erjavca. Četniška propagandna dejavnost je bila močna. Ljudem so razdeljevali letake in jih pozivali, naj se jim pridružijo.

Četniške skupine, ki so delovale v okolici Gorice, so najbolj verjetno pripadale plavogardističnemu slovenskemu soško-primorskemu četniškemu odredu, ki je štel okoli 100 mož. Prva skupina se je pojavila v začetku aprila v okolici Steverjana, druga pa pozneje v Panovcu. Bojne položaje so si četniki uredili na vrhu Panovca. Ob slabem vremenu so si četniki poiskali zavetje na približno 500 metrov oddaljenem strelišču ali celo v Gorici, kj je daleč le dobra dva kilometra. Odred je štel okoli 70 mož. Narodnostna sestava četniške enote je bila srbsko-slovenska. Najbolj verjetno so prišli četniki na Goriško zato, da bi pod vodstvom okupatorske vojaške garnizije v Gorici ustanovili plavogardistično (mihajlovičevsko) središče, predhodnico in osnovo za sprejem večjih četniških enot,

Slavko Furlan-Dušan, komandant 2. brigade VDV, od ustanovitve brigade pa do konca vojne

ki bi se pozneje ob pričakovanju in prihodu anglo-ameriških sil stekale na Primorsko kot osvobodilna slovenska in jugoslovanska vojska.

Naše vodstvo ni moglo niti smelo dovoliti takšne vojaške in politično-propagandne dejavnosti četnikov, še zlasti pa ne obstoja takšne oborožene skupine, kakršna je bila v Panovcu. Panovec je bil pravzaprav že del našega osvobodjenega ozemlja na območju Gorice.

Nadrobosti o načrtu napada 2. brigade VDV (ustanovljena le dva meseca prej) na četnike v Panovcu iz razpoložljivih dokumentov ni mogoče povsem zanesljivo razbrati. Najbolj verjetno je, da sta bila uporabljena 1. in del 4. bataljona brigade na osnovi ustreznih odločitev ONZ pri predsedstvu SNOS za Primorsko (na-

čelnik je bil Miro Perc-Maks), kjer so se informacije o dejavnosti domačih izdajalcev najprej in dokaj hitro zbirale. Druga brigada VDV pa je bila ustanovljena predvsem za boj proti domačim izdajalcem vseh vrst.

Ob vsem tem lahko sklepamo, da je bil komandant 2. brigade VDV Slavko Furlan-Dušan na Goriškem že prve dni junija 1944, in da je z vso vneto pripravljaval več akcij na tem območju, še posebno pa napad na četnike. Najprej je poskrbel za okrepjeno izvidniško obveščevalno aktivnost, da bi dobil čimbolj zanesljive in natančne podatke o sovražniku. Tako je dokaj hitro ugotovil, da sta za uspešen napad na četnike v Panovcu potrebna najmanj dva naša bataljona. Na Goriškem je imel tedaj pri roki le eno četo iz 4. bataljona. Odločil se je takoj poklicati 1. premični bataljon, ki je bil zbran v Krvavcu na Banjški planoti, in še eno četo iz 4. bataljona (Vipavsko). Dva bataljona brez ene čete sta bila osnova za napada na postojanko v Panovcu, to je okoli 110–120 mož.

Pri zbiranju podatkov o sovražniku je Dušan uporabljal različne metode in vire. Dan ali dva pred napadom je ukazal zajeti dekleta, ki sta vsak dan prihajali iz Gorice na Ajševico po mleko. Že nekaj časa sta bili sumljivi domačinom. Nekdo je celo opazil, da pri Bajti, ob glavni cesti Gorica-Ajdovščina ter na robu Panovca vsakič zavijata v gozd in se tam nekaj časa zadržujeta. Dekleti sta priznala, da so ju četniki nagovarjali k obveščevalnemu delu. Potem sta povedali še marsikaj koristnega.

Komandant brigade je 14. junija zjutraj ukazal Dušanu Munihu-Darku, poveljniku tržaških sabotažnikov, ki je tiste

dni okrevljal na Goriškem, naj z močnejšo skupino iz sestave 4. bataljona postavi zasedo v Panovcu, čim bližje četniški postojanki, in zajame kakega četnika živega. Za vodnika skupine so izbrali obveščevalca 3. čete 4. bataljona Emila Komele-Milčeta, doma z Ajševice, ki je v Panovcu poznal vsako stezico in vsak kotiček že od svojih otroških let.

Takole pripoveduje: »Bilo nas je skupaj 7 ali 8. Poleg Dušana se spominjam še Slovenka (Branka Stepančiča) in Igorja (Darka Siliča) iz sabotažne skupine. V bližino gozdarske hiše pri Bajti smo prišli zgodaj zjutraj in pripravili zasedo tik ob gozdni cesti. Kmalu je prikorakala večja skupina četnikov, ki je šela okoli 15 mož. Ko se nam je čelo kolone približevalo na nekaj deset metrov, smo sprožili. Padli so 4 vojaki. Pod pritiskom sovražnikovih vojakov, ki so prihajali za prvimi, smo se morali kmalu umakniti. Nezadovoljni smo bili, ker nismo ujeli ujetnikov, in tudi zato, ker bi bil uspeh lahko še večji, če bi bolje organizirali napad. Vrnili smo se v Podrob nad Lokami (Kromberk) ...«

Komandant 1. premičnega bataljona 2. brigade VDV Ivan Klobučar-Sočan, padel v Saječah 30. januarja 1945 kot podporočnik JA

Prvi premični bataljon je tega dne, 14. junija, pod poveljstvom namestnika komandanta bataljona Ivana Abramčiča Primorca počival in se pripravljaj na akcijo v Užičah, dva kilometra severovzhodno od Šempasa, kamor je prispel ponoči s 13. na 14. junij, po napornem maršu s Krvavca na Banjšicah. Komandant bataljona Ivan Klobučar-Sočan je bil medtem v Podrobu pri Dušanu.

Pred odhodom v Podrob je komandant Sočan ukazal Primorcu, da mora ob 16. uri pripeljati bataljon v Šempas. Iz Šempasa se je bataljon pod Dušanovim vodstvom namenil proti Ajševici in Panovcu, in sicer po stari vojaški cesti pod Kromberkom. Po zelo tistem nočnem pohodu so se borci približali vrhu z jugozahodne strani. Razporedili so se v strelce, potem pa počasi lezli navkreber po strmem vrhu. Prišli so do samega vrha, ne da bi koga opazili. Tam so našli le košaro z nekaj propagandnega materiala. Bili so razočarani. Ni bilo drugače; morali so se odpraviti nazaj proti Podrobu. Komandant brigade Dušan se je takoj odločil, da bo akcijo ponovil podnevi. Sklenil je tudi, da za dnevni napad uporabi še dve četi 4. bataljona, ki sta bili v bližini. Komandant 4. bataljona Luka je v naglici poskrbel, da sta se 1. in 3. četa ponoči s 14. na 15. junij zbrali v Podrobu. V 1. četi je bil komandir Cvetko Martelanc-Taras in Mirko Kandare politični komisar, 3. četi pa je poveljeval Franc Verč-Bojan, politični komisar pa je bil Venčeslav Gorkič-Venčko.

Na osnovi pripovedovanja vodilnih udeležencev akcije, predvsem komandanta 4. bataljona in namestnika komandanta 1. premičnega bataljona, krajše reportaže o akciji, ki je izšla v Vestniku 2. brigade VDV, št. 1-2 Na straži, dne 17. 7. 1944, izpod peresa referenta za propagando 4. bataljona

Komandant 4. bataljona 2. brigade VDV Mirko Jarc-Luka, fotografiran ob koncu vojne

Ljuba Planinška-Mirana, kakor tudi na osnovi kratkih poročil štaba 2. brigade VDV poveljstvu VDV Slovenije, dne 25. 6. in 18. 7. 1944, lahko zanesljivo sklepamo, kako so potekali dogodki 15. junija 1944 na območju Panovca.

Petnajstega junija zjutraj sta oba bataljona zapustila izhodiščni rajon v Podrobu ter okoli 9. ure prispela v Panovec iz smeri Kromberka. Za pravilno smer je skrbel Emil Komel-Milčec, ki je bil tega dne ves čas s komandantom brigade. Prvi premični bataljon se je moral približati z južne in jugozahodne strani, to je iz smeri Pri Bajti, 4. bataljon pa iz smeri strelišča s severne in severozahodne strani. Tako je bilo v komandantovem načrtu in tako je bilo tudi storjeno. Previdno napredovanje skozi gozd je trajalo zelo dolgo, da bi tako dosegli čimvečje presenečenje. Ko se je 4. bataljon približal strelišču, je postavil v njegovi bližini močnejšo zasedo, da bi si tako zavaroval hrbet. S tretjo četo, ki je bila okrepjena s težko bredo, se je v desnem loku usmeril proti vrhu s severozahodne strani, s 1. četo pa s severne, medtem ko je prvi bataljon pustil močno zasedo ob gozdni poti. Z drugimi močnimi se je bataljon približeval četniškemu taboru v strelcih z južne in jugov-

Pol za šalo, pol zares: spominski drobci z vojne poti

Čerkeška konjenica v Bilo gori

Ob nedavnem srečanju gojencev pohodnikov prve generacije vojaške akademije iz Slovenije smo se udeleženci ob obujanju spominov spomnili na številne prijetne in manj prijetne dogodivščine na tej poti pred štiridesetimi leti. Nekatere so prav zanimive, zagledali bi bilo škoda, da bi jih prepustili pozabi.

V tretji skupini, ki se je podala na dolgo in zaradi pogostih sovražnikovih izpadov iz postojank nevarno pot iz Metlike v Beograd, nas je bilo nekaj nad sto mladih slovenskih borcev. Po enotah so nas izbrali za gojence vojne akademije, ki je bila že na začetku leta 1945 ustanovljena v Beogradu. Konec februarja 1945 smo se po napornem pešačenju znašli v Slavoniji sredi sovražne ofenzive. Zajela nas je nenadoma po nekaj dneh našega bivanja v Daruvarju. Morali smo se umakniti in prebijati v gozdove Papuka, od tam pa v manj ogroženo Bilo goro. Ker so nam pred odhodom na pot pobrali naše orožje, češ saj ga tako ne boste potrebovali v svobodni prestolnici, smo se čutili še bolj ogrožene. Imeli smo le nekaj, starih dolgih italijanskih pušk, s katerimi smo opravljali stražarsko in patrolno službo za našo neposredno zaščito.

Poveljstvo 6. korpusa, čigar operativno področje je bila tudi Slavonija, je našo skupino med ofenzivo poslalo v Bilo goro in nas nastanilo v barake zapuščene partizanskih bolnišnic. Tamkaj naj bi »vedrili« med hajko in varno pričakali njen konec. V trhljih barakah smo našli le še na nekaj težkih hrvaških ranjencev z dvema bolničarkama. Ko se je

hajka nevarno približala, smo ranjence z bolničarkama vred skrili v bližnji podzemski bunker, mi pa smo ostali v stalni bojni pripravljenosti. Podnevi in ponoči smo patrolirali in stražarili okoli nekdanje bolnišnice. Prežali smo iz zased na skrite gozdne poti, da nas sovražnik ne bi presenetil.

Nekega večera, malo pred polnočjo, ko smo že trdno spali, je planil ves zasopel v barako vodja patrolje Pero. Zaradi njegove postavnosti in urejenosti smo ga krstili »lepi Pero«, kar je nedvoumno znal tudi izbrabiti pri nežnem spolu, drugim tekmečem v zavist. Bil je to dvajsetletni mladenič Peter Vrljič, doma iz vasi Bojanci v Žumberku, v eni od slovenskih brigad pa si je prislužil zlati našitek zastavnika. Na letošnjem srečanju smo zvedeli, da je živel kot upokojeni polkovnik artiljerijskih enot v Zagrebu, kjer je leta 1979 tudi umrl.

Lepi Pero je torej tisti večer zakričal v temno izbo: Uzbuna! Čerkeška konjenica napada. Niti sto metrov ni oddal. Naglo kot na vzmet smo skočili s pogrado. Vseprek smo spraševali, kje hudiča so Čerkezi? Brez orožja nas bodo polovili kot zajce. Pobrali smo svoje stvari in se hitro podali na plano. Oblačili smo se kar med potjo. Povelja našega komandirja Mirana, da gremo za njim na položaje, smo zaradi naglice komaj slišali. Tiste dni se je res veliko govorilo o napadalnih vlasovcih in krvoločnih čerkeških konjenikih, ki so pustošili po okolici in sejali strah in trepet med nemočnim prebivalstvom.

Ustavili smo se nedaleč od barak na skritem gozdnatem

griču in vsi vprek spraševali Pera, kje je videl Čerkeze in kam so zdivjali? Prepričani smo bili, da nas mislijo obkoliti, ker nas je kdo izdal. Lepi Pero pa je že najmanj desetič ponavljal: »Nisem jih samo videl. Tudi slišal sem jih, hudiče. Prav razločno sem slišal topot kopit njihovih konj. Niti petdeset metrov stran nisem bil, ko so drveli mimo kot svetili Ilija.«

Komandir Miran je poslal še eno patroljo, za vodjo pa določil Staneta, prekaljenega gubčevca. Ugotovil naj bi resnico. Nekaj časa smo še poslušali v noč, nato pa se razvrstili v barake. Kmalu nas je prestregla prva patrolja, ki je bila na obhodu takrat kot Pero. Fantje so nas začudeno gledali, kaj neki počnemo tako pozno v noč sredi gozda? »Uzbuna je«, smo jim šepetaje dali vedeti.

Nekdo jim je začel praviti o čerkeški konjenici, fantje iz patrolje pa v krohot. Neumno smo strmeli vanje, češ da niso pri pravi, ali pa so se ga kje malce nacukali. »Še izdajo nas lahko z glasnim smejanjem, hudiči«, je bil nekdo od naših besen nanje.

»Kakšno smejanje pa je to?« je zloviljen vprašal Miran.

»Še v pogubo nas spravite« je bil jezen njegov komisar. »Kaj vendar imate za bregom?«

»Čerkeze nam spravite za vrat«, je bil ogorčen Pero. »Kakšne Čerkeze? Kje si videl Čerkeze,« je hotel vedeti vodja patrolje.

»Konjenike, brate moj. Konjenike čerkeške sem videl in slišal. Tu zadaj za gričem po gozdni poti so dirjali mimo mene, če hočeš vedeti.«

»In koliko jih je bilo?« se je režal vodja patrolje Jože.

»Najmanj za eskadron jih je moralo biti!« je izstrelil Pero. »Tudi tebe bo kmalu minilo, če boš s svojim rezanjem delal tak hrup,« je še užaljeno pristavil.

»O moj lepi Pero, glede tega si lahko povsem brez skrbi. Tisti tvoji konjeniki so bili navadni bilogorski jeleni s košutami. Moja patrolja jih je namreč splašala in pognala v beg,« je pojasnil Jože in razkril skrivnostno nočno topotanje, ki nam je povzročilo toliko negotovosti in vzelo dragoceni spanec. Vsi smo planili v smeh, ki mu ni bilo konca.

Tisto noč v baraki še dolgo ni bilo spanja. Vsi vprek smo razglabljali šaljivo plat tega dogodka in zbadali Pera na račun njegove ogledniške sposobnosti. Pero nam ni zameril. Hrabro je prenesel vse zbadljivke, ki tudi sicer niso bile nikoli nobena redkost med

dobrimi tovariši v partizanih.

Že jutraj je visela na leseni steni barake posebna izdaja stencasa, ki je v besedi in sliki ovkevečila nočno dogajanje z velikim naslovom »Čerkeška konjenica«.

Ko smo se gojenci vojaške akademije kdaj pa kdaj zbrali na Topčideru z našim lepim Perom, je bila obvezna tema o konjenici v Bilo gori in kako je bilo na pohodu. Pero pa se je samo neprizadeto posmihal, prepričan, da bo tudi ta majčkena bilogorska zmeta nekoč le prijetna vojna anekdota. Že s prvo skupino gojencev kmalu po prihodu v Beograd je tudi on odšel na šolanje v Sovjetsko zvezo. Od takrat ga nisem nikoli več videl.

Ob štiridesetletnici pohoda na proslavi v Ljubljani smo se ga vsi, ki smo bili z njim skupaj, s spoštovanjem spominjali.

Jošt Rolec

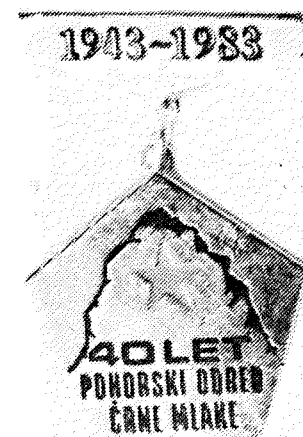
Partizanski znaki in medalje /96

Pohorski partizani 1943

Na spominskem znaku pohorskih partizanov iz leta 1943 je izpisano ime ene same enote – Pohorskega odreda – kljub temu pa gre za znak, ki ga lahko upravičeno imenujemo znak pohorskih partizanov iz leta 1943. Znak so nameč dobili tudi vsi živeči borci Pohorskega bataljona, Pohorske čete, Pohorskega bataljona – drugega in Pohorskega odreda. Skupščina občine Slovenska Bistrica in družbenopolitične organizacije iz te občine so pripravile v soboto 2. julija 1983, na Pesku na Pohorju proslavo v čast 40-letnice ustanovitve Pohorskega odreda. Na tej proslavi so borci – pohorski par-

tizani prej navedenih enot iz leta 1943-dobili posebne spominske znake. Osnutek za spominski znak je oblikoval Zvone Potočnik iz Slovenske Bistrice, znake pa izdelala Aurea Celje. Izdelanih je bilo skupno 100 znakov.

Po padcu Pohorskega bataljona 8. januarja 1943 je nastala na Pohorju nova partizanska enota 5. aprila 1943, ko je Franc Rozman – Stane formalni Pohorski četo. Že 10. maja istega leta je bil na Pungartu ustanovljen spet Pohorski bataljon – drugi. Bataljon je imel kmalu več kot 100 borcev, toda 8. avgusta 1943 je večina borcev odšla na Dolenjsko, na Pohorju je ostalo samo 22 borcev.

Spominski znak borcev, ki so pripadali pohorskim partizanskim enotam leta 1943

Število borcev se je večalo in 4. novembra 1943 je bil pri Črni mlaki vzpostavljen

Rogle ustanovljen Pohorski odred. Imel je 170 borcev. Že 9. novembra je napadel orožniško postajo v Zrečah, 21. novembra zažgal železniško postajo Vuhred in postal jališče Janežev vrh ter uničil del proge. Dne 6. decembra so začeli Nemci proti odredu veliko ofenzivo Snežni mež. Takrat je bilo v odredu približno 160 borcev. Ob ustanovitvi Pohorske brigade, kot se je brigada Miloša Zidanška sprva imenovala, se je 8. januarja 1944 Pohorski odred vključil v to enoto in s tem prenehal obstajati. Dodajmo, da je bil 27. junija na Rogli ustanovljen Pohorski odred – drugi. Spominski znak pohorskih partizanov iz leta 1943 nam pripoveduje o izjemno težkih okoliščinah partizanskega boja na Slovenskem.

Janez J. Švajncar

zhodne strani. Zaradi gozda in bujne rasti je bila preglednost zelo slaba. To je sicer veljalo za obe strani. Prav zato je bil spopad zelo nenaden ter na zelo majhni medsebojni razdalji. Poldan je bil že mimo, ko je najprej zaropotalo na desnem krilu 4. bataljona. Takrat je skupina naših borcev našla naletela na četniško stražo. Postavljena je bila ob gozdni poti, ki vodi proti Rafutu. Borci obeh bataljonov so se kar najbolj približali jarkom, ki so dajali četnikom odlično zatočišče, močnost dobro organiziranega odpora in učinkovitega ognja. Četniki so si uredili svoje položaje za krožno obrambo tako, da so svojim potrebam prilagodili ostanke avstrijskih jarkov iz 1. svetovne vojne. Velika taktična prednost je bila na strani četnikov tudi zato, ker so bila vsa področja hribočka zelo strma, razen v smeri proti Rafutu. Četniki pa so bili na samem vrhu. Strmina je onemogočala uspešen juriš vedejevc. Četniki so bili dobro oboroženi. Množično so uporabljali ročne bombe, ki jih partizani pravzaprav niso imeli in so bili dobesedno prikovan v zemljo. Kljub temu pa četniški ogenj ni povzročil panike. Veliko so tvegali predvsem reševalci naših ranjencev. Venčko Gorkič, Franc Belingar in Primorci niso oklevali niti trenutke, ko je bilo treba izvlči Krna in Rožnika. Edini trenutek slabosti je bil manjši kratkotrajen umik 4. bataljona. To se je zgodilo okoli štirih popoldne, ko so opazili motorizirano sovražnikovo kolono v Kromberku in so računali, da jim grozi neposredna nevarnost s te strani. Tako so sklepali, ker so četniki s pogostim izstreljevanjem signalnih raket iskali pomoč. Trenutna neodločnost, ki pa je bila kmalu premagana, ni imela hujših posledic, kajti borci 4. bataljona so se že čez nekaj minut vrnili na svoje položaje.

Danes se zdi skoraj neverjetno, da so naši borci skoraj ce-

lih šest ur zdržali na tako majhni razdalji, s tako slabim kritejem, zlasti pa ob tako slabi zaščiti, ker so zanj lahko uporabili le večja drevesa in manjše vdolbine v tleh. Posebej velja omeniti, da sta imela oba bataljona vsak svoj mitraljez – težko bredo v prvi bojni črti, na razdalji slabih 50 metrov od sovražnika, kar se pri napadu zelo redko zgodi. Merilca sta bila Franc Ličen-Tibot v 4. bataljonu in Dušan Baša v 1. premičnem bataljonu. Njima gre posebna zasluga za večurno učinkovito podporo strelcev.

Boj je trajal vse do večera. Zahteval je žrtve tudi med vedejevc. Naši so imeli tri ranjence, od katerih je eden pozneje umrl. Ranjenec Andrej Jelinčič-Rožnik je takole povedal: »Od četnikov nisem bil oddaljen niti 40 metrov. Drobci sovražnikovih ročnih bomb so me nenehno obletavali. Drevesa so nam bila pri tem velik zaveznik. Pravi čudež je, da me v takšnih okoliščinah že poprej ni kaj zadelo. Deset minut potem, ko je bil nedaleč od mene hudo ranjen v prsi Alojz Krkoč-Krn, doma iz Malovš pri Črničah, je bilo tudi po meni. V trenutku, ko sem menjal nabojni okvir brzostrelke in zato ležal na boku, sem občutil, kot da mi je kroga prebila trehuh. Pozneje so zdravniki ugotovili, da sem bil ranjen skozi pljuča. Nisem močno krvavel. Prav kmalu sta bila ob meni Primorci z bolničarjem. Pomagala sta mi na varnejše mesto, kjer me je bolničar na hitro obvezal.

Potem se je začela križeva pot: najprej na nosilih do Podroba, kjer je za mene in Krna z veliko pozornostjo skrbela gospodinja Ivanka Komel, potem pa naprej s konjsko vprego do bolnišnice Pavle. Na poti proti Lokvam, nekje pri Nemcih, je moj soborec Krn umrl.«

Poleg Rožnika in Krna iz 1. bataljona je bil lažje ranjen tudi Janko Leban-Vojko iz 4. bataljona.

Večurni spopad s četniki, v katerem le-ti niso niti najmanj varčevali s strelivom, ni bil le ognjeni boj. Skoraj ves čas spopada so četniki zmerjali borce, kleli in na vse grlo kričali: »Primorci, pobijte svoje komandante in pridite k nam! Živel general Mihajlovič! Vdajte se, Primorci! Svinje partizanske,« in podobno. Seveda jim tudi naši niso ostali dolžni.

Boj proti četnikom je vodil neposredno komandant brigade Dušan. Svoje poveljniško mesto je imel v prvi bojni črti. Med bojem je nekajkrat obšel bataljonske položaje. Navzočnost komandanta brigade in njegovo mesto v prvi bojni čr-

ti, ves čas v okoliščinah, ki so pomenile zanj enako nevarnost in tveganje kot za druge borce, je brez dvoma pozitivno vplivala na obnašanje borcev in na njihovo visoko bojno zavest. Dušan je tudi tokrat s svojim osebnim pogumom pokazal, kako se mora obnašati starešina v kritičnih in težkih trenutkih.

Čeprav je bil poveljni Dušanov namen, potem ko se je boj tako močno vnel, da četnike vsaj prisili, da zapustijo položaje, se za juriš, s katerim bi lahko uresničil svoj cilj, ni mogel odločiti. Taktične in terenske okoliščine bi brez dvoma terjale prevelike človeške žrtve. Zato je čakal, da se naj-

prej odloči druga stran. Organiziral je opazovanje širše okolice in vsestransko zaščito bojne razporeditve bataljonov, da jih ne bi presenetil sovražnik z druge strani. S približevanjem mraka, potem ko je boj trajal že celih pet ur, je tudi ostrost ognja postopoma popuščala.

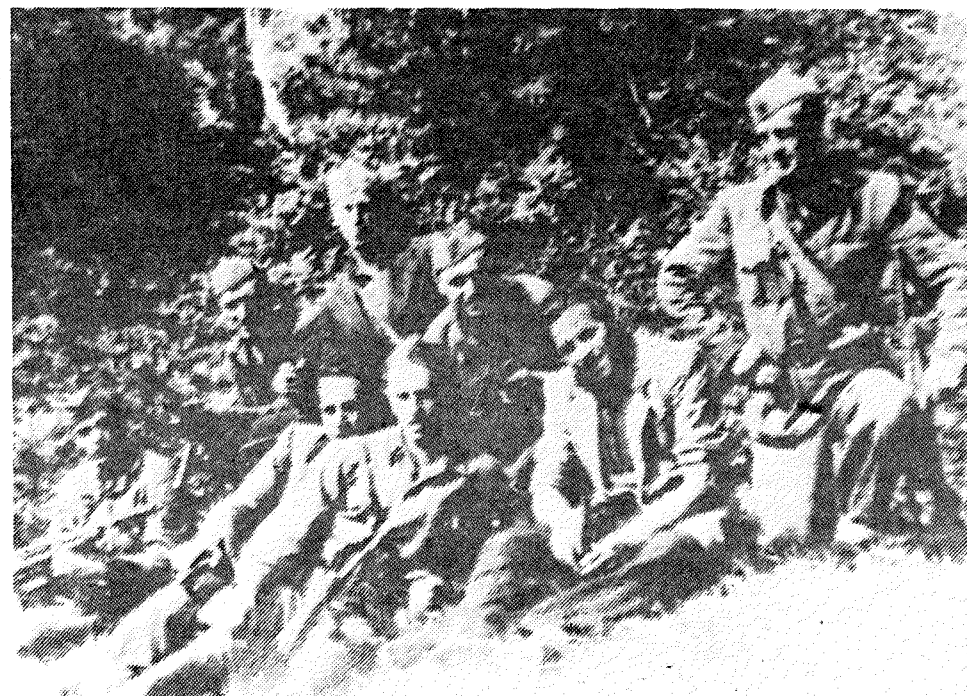
Ko je že vse kazalo, da vojaške zmage ne bo na nobeni strani, se je komandant brigade odločil za umik. Sklenil je hkrati takoj poslati skupino borcev v Gornji Lokovec po minomet, da bi ob podpori njegovega ognja ponovil napad na četnike v najkrajšem času. Tega se prav dobro spominja Milče Komel, ki je bil z Dušanom ves čas spopada. Na osnovi

Dušanovega povelja so se posamezne čete začele postopoma umikati nekje okoli 19. ure, in sicer tako, da sovražnik umika ni takoj opazil. Po izjavi udeležencev je bil umik končan pred 21. uro. Prvi premični bataljon se je umaknil na Staro goro, pri čemer je prečkal cesto Gorica-Ajdovščina v bližini hiš Pri Bajti. Četrtri bataljon pa je šel prek Kromberka v Podrob. Zgodaj jutraj 16. junija še pred zoro, se je močnejša skupina borcev 1. bataljona vrnila v Panovec v izvidnico, da bi zbrala podatke o rezultatih spopada. Zelo previdno so se približali vrhu. Četnikov ni bilo več. Vse je kazalo, da so se tudi oni umaknili v Gorico. Našli so le nekaj praznih zabojev streliva in ročnih bomb, prazne pločevinke, mnogo praznih tulcev in nekaj s krvjo umazanih zabojev. Četniki se niso več vrnili.

Spopad vedejevc s četniki na Goriškem je bil tako končan. S strogo vojaškega stališča v tem boju ni bilo zmagovalca. Izgube v četniških vrstah niso zanesljivo znane, vendar lahko sklepamo, da tudi partizansko streljanje ni zadelo vsakega v prazno. Veliko pomembnejši je politični uspeh boja. Druga brigada VDV je namreč pokazala, da je sposobna napadati sovražnika neposredno na vratih Gorice, v kateri je bilo vselej več tisoč sovražnikovih vojakov. Zaradi tega si četniki od takrat naprej niso več upali organizirati in zasedati postojank zunaj Gorice, razen pred koncem vojne, marca in aprila 1945, ko se je več deset tisoč četnikov iz vse Jugoslavije zbralo na Primorskem.

Uspeh, ki ga je 2. brigada VDV dosegla s 1. in 4. bataljonom, je dolgo odmeval na Goriškem in širše ter hkrati pomembno prispeval k rasti ugleda našega narodnoosvobodilnega gibanja na svoji poti do končne zmage nad sovražniki vseh barv.

Kamil Brešan-Bojan

Slavko Furlan-Dušan, komandant 2. brigade VDV s skupino borcev, ki so mu bili v pomoč pri načrtovanju in izpeljavi več akcij na Goriškem, junij 1944. Od desne proti levi sedijo: Avgust Denevčič (sabotažnik), Slavko Furlan-Dušan, Andrej Grapulin-Tomaž (sabotažnik) in Ivan Klobučar-Sočan (komandant 1. bataljona). Od desne proti levi klečijo: Danilo Peric (šef OC 2. brigade VDV), Anton Širok (obveščevalec in aktivist v Kromberku), Emil Komel-Milče (obveščevalec v 4. bataljonu) in Ivan Abramič-Primorci (namestnik komandanta 1. bataljona). Fotografija je nastala nekaj dni po akciji.

S seje sveta za ohranjanje in razvijanje tradicij
NOB pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

Še enkrat o kulturi

Spremno gradivo, ki so ga prejeli, člane sveta za tradicije ni povsem zadovoljilo. A služilo naj bi predvsem kot iztočnica za razpravo, ki naj globlje doreče misli o tradicijah narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije v kulturi in umetnosti. Člani tega sveta so se zbrali, da bi tik pred partijskim plenarom o kulturi vnovič in na novo razčlenili vprašanja in odgovore iz tega sklopa – ter tako k vsebini plenuma prispevali svoj delež. Bili so si enih misli, da so tradicije NOB in revolucije – človeška pokončnost, poštenje, tovarištvo, bratstvo in druge – trajne vrednote, oblike in načini, s katerimi jih prenašamo na nove rodove, pa proces, ki dinamizira vezi preteklosti s sedanjostjo in prihodnostjo.

»Temeljne pridobitve narodnoosvobodilnega boja in revolucije niso neke posebne ali izločene vrednote, pač pa lastnosti, ki opredeljujejo humano družbo in visoko stopnjo demokracije,« so menili in dodali, da je prav boj za takšno humano in demokratično družbo tisto, čemur pravimo

trajno ohranjanje temeljnih pridobitev boja in revolucije ter varovanje in krepitev socialistične samoupravne poti našega razvoja.

Janez Vipotnik, ki je sejo vodil, je opozoril na še vedno preozko obravnavanje pojma kultura, saj puščamo v nemar celo vrsto širših horizontov – od kulture obnašanja do kulture življenja v celoti. Sem neoljubivo sodita tudi vprašanje delovanja samoupravnih mehanizmov v kulturi in vprašanje kadrovskega zaposlovanja.

Franček Bohanec je govoril o relativnosti teženj po avtonomiji kulture. Prevečkrat govorimo o kulturnih okvirih, manj pa o sami kulturni vsebini. Premišljal je o odnosu med politiko in kulturo in o problemu kritike, posebej pa je našel problematiko iztrganih delčkov zgodovine kot predmeta umetniškega zanimanja. Omenil je nekatere pogoste teme, ki v zadnjem času močneje zanimajo zlasti pisatelje (tabu teme), in dejal, da se pojavlja vrsta posploševanj in nezdgovinskih gledanj. Prepričan je, da se moramo močneje opirati na svojo zgodovinsko zavest,

pa ne zgolj na tisto izza obdobja 1941–1945, pač pa na zavest, ki seže dlje v preteklost.

Po uvodnih premišljanjih so se poleg Milana Apiha oglasili še drugi člani sveta, vendar niso prišli kaj prida dlje od vprašanj o tem, kdo in kje ter na kakšen način s kakšnimi motivi obravnava posamezne dele naše novejšje zgodovine ali posamezne ekscesne pojave iz časa narodnoosvobodilnega

boja in iz obdobja tik po osvoboditvi. Dogovorili so se, da bodo temo tokratnega dnevnega reda nadaljevali na prihodnjem sestanku ter si navedbo ogledali, kaj je (ali ni) bilo narejeno na posameznih področjih (ki jih ocenjuje komisija sveta za tradicije), kjer so bili doseženi uspehi in kakšne naloge čakajo v tej zvezi člane sveta.

B. Ž. J.

Knjiga o NOB v slovenjegraški občini

Uvodni prispevek v knjigi je posredoval mag. Risto Stojanovič, ravnatelj Koroškega pokrajinskega muzeja Slovenj Gradec. Spomeniki in spominska znamenja, ki smo jih postavljali po drugi svetovni vojni, dokazujejo, kako smo z zgodovino NOB in ljudsko revolucijo živo in trajno povezani vse do danes. In ta knjiga je spomenik, pregled in izraz spoštovanja do padlih partizanov, talcev in žrtev nacističnega nasilja v Mislinjski dolini.

V uvodu je orisan potek NOB in ljudske revolucije v naši občini, nato sledi kratka označitev spomenikov in spominskih znamenj po krajevnih skupnostih. Kraji, kjer so spomeniki, spominska znamenja, partizanska grobišča in drugi pomniki, so označeni na zemljevidu z ustreznimi znaki. Opombe in podatki so namenjeni razumevanju fotografskega gradiva, ki ga je pripravil Stanko Hovnik. Besedilo je pisano po virih, ki jih je uporabljal prof. Jože Potočnik za diplomsko nalogo o NOB v Mislinjski dolini po prihodu 14. divizije. V knjigi so označeni tudi poglobljeni vojaški dogodki, politične razmere, gospodarska dejavnost, partizanska saniteta, tisk in tehnike ter kurirske zveze na območju Mislinjske doline. Vsebinsko končuje seznam padlih borcev, talcev in žrtev fašističnega nasilja; seznam je leta 1957 pripravil in objavil Bogdan Žolnir, tedanji ravnatelj Muzeja revolucije Slovenj Gradec. Knjiga je vsebinsko in strokovno dobro pripravljena. Želimo, da bi našla ustrezno mesto v šolah, delovnih organizacijah, predvsem med mladimi, skratka, da bi jo s posebnim spoštovanjem vzeli v roke vsi naši občani. Vsekakor bo prav, da bi tako zbrano gradivo dopolnjevali in širili: veseli bomo novih spodbud, pripomb in predlogov.

Adolf Ankon

Edvard Kardelj je bil junija 1941 v Ljubljani, kjer je ves mesec poleg dela pri razvijanju oboroženega odpora posvetil mnogo pozornosti organizaciji Centralne tehnike. Po njegovem navodilu so začeli graditi v Ljubljani bunkerje za vse veje dejavnosti Centralne tehnike, za skrivališča literature in za oporišča ilegalcev. Kardelj je izjavil, da je ljubljanska centralna tehnika postala kasneje celo najboljša tehnika, kar jih je kdajkoli imela ilegalna KP Jugoslavije. Kardelj je hkrati dal pobudo za organiziranje Varnostne in obveščevalne službe (VOS), ki naj bi narodnoosvobodilno gibanje varovala pred provokatorji, kaznovala izdajalce in zbirala vse potrebne informacije. Na ustanovnem sestanku VOS je bil poleg Zdenke Kidričeve-Marjete in Franca Ravbarja-Viteza navozč tudi dr. Vito Kraigher-Stanko, ki je med ustanovitelji, organizatorji in voditelji te službe med najzaslužnejši.

Jože Vidic opisuje, da so ga aprila leta 1945 zajeli v zadnji veliki nemški ofenzi-

vi na Vojskem na Primorskem. V položaju, ko so si borci z jurišem utirali pot iz obroča, je smrekova veja oplazila Vito Kraigherja po obrazu in tmu snela očala, ki jih ni mogel takoj najti. Brez očal je tako slabo videl, da ni razlikoval Nemcev od partizanov. Odpeljali so ga v tržaške zapore, od koder so ga premestili v zapore v prisilno delavnico v Ljubljani. Ker je imel na rokavih uniforme našitke partizanskega majorja, so vedeli, koga imajo v rokah. Vse do smrti (v začetku maja 1945) so ga strahovito mučili in poniževali.

Tragično se je končala pot Vito Kraigherja, zavednega in prekaljenega revolucionarja in partizana, uglednega pravnikarja, publicista voditelja Varnostne obveščevalne službe in javnega tožilca. Svoje kratko, a bogato revolucionarno življenje je posvetil boju za nacionalno in socialno osvoboditev slovenskega naroda. Prav je, da se spomnimo nanj in da se poklonimo njegovemu spominu.

Dušan Mevlja

Umrl je Edo Mihevc

Pred nekaj dnevi je umrl v Ljubljani arhitekt Edo Mihevc, eden tistih slovenskih razumnikov in kulturnih delavcev, katerih revolucionarna pot je v velikm meri navdihnila Borisa Kidriča, da je imenoval narodnoosvobodilni boj – kulturni boj.

Pokojni profesor Edo Mihevc se je rodil 8. julija 1911 v Trstu. Srednjo šolo je končal v Ljubljani leta 1931. Nato je postal eden najbolj nadarjenih in obetajočih učencev Jožeta Plečnika na arhitekturnem oddelku tehniške fakultete ljubljanske univerze. Diplomiral je leta 1936.

Hkrati s študijem arhitekture je Edu Mihevcu, sinu delavske družine, potekala še druga univerza: zgodaj se je pridružil boju za narodnostno in socialno osvobodjenje Slovencev. Član KPJ je postal že leta 1932, ko mu je bilo komaj 21 let. Vsa trideseta leta, tja do začetka narodnoosvobodilne vojne, je zvesto izpolnjeval naloge partije, ko je le ta zorela v idejno in organizacijsko voditeljico ljudske fronte.

Od prvih dni oborožene uporabe se je kulturnik Mihevc bojeval v OF, o čemer priča njegova partizanska spomenica 1941. Opravljal je vse bolj odgovorne funkcije. Bil je komandant Gubčeve brigade, komandant višje oficirske šole za obveščevalce, član glavnega odbora NOV in POS in na posled načelnik glavnega štaba. Po osvoboditvi se ni mogel takoj posvetiti znanstvenemu in umetniškemu delu, kajti še v letu 1946 je moral opravljati pomembne diplomatske in organizacijske naloge za mlado državo FLRJ.

Isto leto je bil imenovan za izrednega profesorja ljubljanske univerze, redni profesor pa je postal leta 1958. Na tem položaju je ostal do upokojitve leta 1981. Med mnogimi družbenimi priznanji je prejel leta

1969 Prešernovo nagrado, nedavno pa naziv zaslužnega profesorja Univerze Edvarda Kardelja.

Mihevcova osebnost je dala neizbrisen pečat vsemu slovenskemu povojnemu arhitekturnemu in gradbenemu snovanju, v marsičem pa je nacionalne meje tudi prebila. V teoriji in praksi je bil eden izmed ustvarjalcev funkcionalizma, tedaj tistega nadgrajevanja Plečnikovih učenj, ki je bilo naši arhitekturi potrebno in nujno. Velik je bil Mihevcov prispevek na polju urbanistično-arhitekturnega sozvočja, v uporabi novih modernih materialov, v iskanju realističnih razmerij med arhitekturo, urbanizmom in gradbeništvom in drugem. Kljub temu da je Mihevc dosledno iskal in uveljavljal svoj in slovenski arhitekturni izraz je hkrati ostajal kreativno odprt za vse najboljše, kar je hkrati ustvarjala njegova stroka v svetovnih razsežjih. Kot tak je veliko naredil sam – pomislimo na Litostrojo, na Obalo, Istro in njune turistične objekte, na stolpičaste bloke, na ljubljanski zgradbi Metalko in Kozolec, na kulturna domova v Trstu in Gorici itd. – še več pa posredoval generacijam mladih slovenskih arhitektov, ki bodo trajno zavezani hvaležnosti orjaškemu Mihevcu pedagoškemu delu.

Z. K.

Vito Kraigher-Stanko

Ob 40-letnici smrti

Vito Kraigher z ilegalnim imenom, Stanko, rojen 15. julija 1911 v Lenartu v Slovenskih goricah, je že kot študent prava na ljubljanski univerzi našel pot v vrste komunistov. Udejstvoval se je v študentskem društvu Triglav (leta 1934 je bil izvoljen za predsednika društva). Od tod je stopil v partijsko organizacijo na univerzi. Maja leta 1935 je opravil izpit iz prava in postal član Mladega Triglava. Jeseni leta 1935 se je zaposlil kot odvetniški pripravnik pri dr. Ladu Vavpetiču. Leta 1936 je napisal v Sodobnosti vrsto razprav in člankov o položaju slovenskega delavstva in o delovnem pravu. Jeseni leta 1937 se je preselil v Maribor, kjer je opravljal službo odvetniškega pripravnika pri dr. Reismanu. Jeseni leta 1937 je odšel kot štipendist francoske vlade v Pariz, kjer je imel stalne in tesne stike z našimi komunisti, ki so v tistem času bivali

in delovali v Parizu, predvsem pa s Prežihovim Vorancem. Iz Pariza se je jeseni leta 1938 vrnil v Maribor. Istega leta se je uveljavil kot plodovit publicist, saj je objavil zapise v mariborskem Večerniku, v Sodobnosti in Ljubljanskem zvonu. Iz Maribora ga je leta 1940 vodila pot v Kranj, v pisarno dr. Jožeta Vilfana.

Okupacija ga je kot revolucionarja našla popolnoma pripravljenega: leta 1941 je postal član centralne komisije Varnostne obveščevalne službe, kjer je prevzel odgovornost za vojaški sektor. Te svoje izkušnje je s pridom uveljavljal tudi v partizanih, kjer je bil od julija 1943 do februarja 1944 načelnik obveščevalnega oddelka Glavnega štaba NOV in POS, nato načelnik obveščevalnega oddelka za notranje zadeve pri predsedstvu SNOS in od marca 1944 glavni javni tožilec pri Predsedstvu SNOS in član študijske komisije.

**Industrija
stavbnega
pohištva**

61310 ribnica
partizanska 3
jugoslavija

telefon: (061) 861-411

**inovak okna
kombivak okna
okna s polkni
gibliva polkna
notranja vrata
vhodna vrata
garažna vrata
lamelirani profili
lamelirane plošče**

**Inles
inovak
okna**

okna so globinsko
impregnirana in površinsko
obdelana z izjemno
premazom

Kakovostno zakrilo,
enostavno, vrtljivo, gajbno,
okvirje z regulacijo nateganja
in povzra krila (nastavljivi
čepi in nastavljive škarje),
okvirni spodnji kotni tečaj

posebno dimenzionirani
aluminijasti odtokniki -
plastični končniki

skrbno izbran les amtre ali
jela s vlažnostjo 10 - 12%,
optimalen presek lesa

odlična nepropustnost
za vodo skupina C
odlična nepropustnost
za zrak skupina C
k = 2,6 W/m²·K
a = 0,1 W/m²·K
globinsko impregniran
in lameliran les - stabilnost
ig trajnost
enostavna in funkcionalna
uporaba

izolacijsko steklo

trajno elastični silikonski kit

poseben podložni tesnilni
trak

utor in odprtine
za prezračevanje in odtok
eventualne kondenzne vode
v zasteklitveni brzd

posebno oblikovan
turbolenčni utor, ki skupaj
z trajnim omogoča odlično
nepropustnost za vodo
in zrak

posebno napakoli tekoče
tesnilo

Na samem začetku letošnjega leta je pri založbi Borec izšla knjiga z naslovom Komisarstvo črnoglednega humorista. Na straneh tega časnika bi jo bili morali predstaviti že veliko prej, a smo se z njenim avtorjem Igorjem Krizanovskim dogovorili drugače. Odlomek za »pokušino« je predlagal sam, in sicer namensko – in prav tako tudi rok njegove objave: pred srečanjem preživelih jurišnikov prvega slovenskega jurišnega bataljona (udarnega bataljona Dakijeve 18. divizije), ki jim bodo te dni prvič podeljena zaslužena priznanja. V odlomku iz knjige je popisanih nekaj drobcev z njihove bojne poti. Z avtorjem smo se dogovorili za priložnostni naslov te objave:

Jurišniki Osemnajste, zbor!

Dali so mi spremno pismo in odšel sem proti Uršnim selom, kjer je bil štab 18. divizije. Pot do tja sem dobro poznal, zato sem jo ubral po bližnji čez Pleški hrib. Štab jurišnega bataljona je bil prav tako na Uršnih selih. Toda tam sem našel le kuharja, ker je bil ves bataljon v akciji. Vrnil se je šele proti jutru, seveda so bili fantje zbiti in zaspali. Preden so poglobili, sem se seznanil s komandantom Cirilom in komisarjem Andrejem. Oba sta bila Ljubljancina. Ciril Bežigrajan, Andrej pa Moščan; ta je bil nekaj mlajši od mene, zato se od prej nisva poznala.

Medtem ko so počivali, sem si ogledal Uršna sela in bližnjo okolico. Klepetal sem s kmeti, ki so okopavale vinograde, orožje sem pustil v hiši, v kateri je stanoval bataljonski štab. Ko sem se vrnil s sprehoda, so me precej pisano gledali, čeprav nihče ni nič rekel. Šele čez čas me je Ciril opomnil, da tu ni Bela krajina, zato naj orožje vedno nosim s sabo. Moral sem si priznati, kako sem se v poldrugem letu, ko sem bil na Rogu in v Beli krajini, zelo razvadal. Zabičal mi je, da moram tudi spati obut in oblečen.

Dobil sem tudi prvo nalogo; popisati sem moral vse partizane. Najmlajši je imel komaj dvanajst let, jaz pa sem bil z dvaindvajsetimi med najstarejšimi. Večina je bila sedemnajst – ali osemnajstletnikov. Povprečje je dosegalo okrog osemnajst let.

Najmanj tri četrtine fantov je prišlo k partizanom v drugi polovici 1944. Vsega nas je bi-

lo v treh četah in štabu nekaj nad sto. Tretjo četo so, razen komisarja, ki je bil Slovenec, sestavljali sovjetski državljani, pripadniki raznih narodnosti, zato smo ji rekli kar »ruska«, štela pa je 36 fantov.

Ravno v tej četi sem se naslednje dni zadrževal najdlje. Veljala je za zelo strumno in disciplinirano, meni pa to ni bilo najbolj všeč. Brž se mi je namreč začelo dozdevati, da gre pri njih predvsem za slepo poslušnost in togost. Šele postopoma sem dosegel, da je tudi v tej četi zavladalo drugačno, bolj partizansko ozračje.

Tudi komisar Andrej je posvečal »ruski« četi veliko pozornost. V kratkem času se je naučil toliko ruščine, da se je lahko s fanti sporazumeval, saj je gojil do njih posebno sočutje, seveda zaradi njihovih bridkih usod.

Med popisom sem ugotovil, da je pri nas precej Slovencev, ki niso člani SKOJ, čeprav bi zaradi poguma in discipliniranosti lahko bili. Po stari navadi z baze 21 in iz zaščitne brigade sem jih takoj »vpisal« med skojevce.

Preudajal sem tudi o odlikovanjih. Le redki niso imeli nobenega, saj jih je divizijski štab delil skoraj po vsaki uspešni akciji, in v tem jurišnem bataljonu jih ni bilo ravno malo. Žal ni izdajal potrdil, posebno sprva, zato odlikovanci niso mogli prositi za nova, kadar so prejšnja izgubili, to pa se je na bojišču velikokrat dogajalo.

Bataljon je imel lastno kuhinjo in intendanta. Vsi smo jedli isto hrano, tudi štab. Prav tiste dni se je za nas nehal

post, ki nas je neusmiljeno spremljal že več kot poldrugo leto; bojne enote so namreč začele dobivati iz Dalmacije večje pošiljke hrane iz zavezniške pomoči.

Oboroženi smo bili do zob. Imeli smo mitraljeze »bren« iz oborožitve ameriške in angleške vojske. Med njimi je bila samo ena »zbrojevka« kraljevske jugoslovanske vojske. Na njenem kopitu sem opazil vžgana žiga »4. bataljon Cankarjeve brigade« in »2. udarni bataljon slovenskega domobranstva«. Ko sem se pozanimal, kako so prišli do nje, so mi fantje povedali njeno »zgodbo«.

Verjetno jo je aprila 1941 kdo skril in odšel z njo pozneje k partizanom ali pa jim jo izročil. Bila je v Cankarjevi brigadi, dokler je marca 1944 niso na Javorovici zaplenili domobranci, ko so tam uničili njen 4. bataljon. Med zadnjo partizansko zimo je naš bataljon nekje pri Ponikvah nedalet od Velikih Lašč naletel na domobransko zasedo, ki je varovala popraviljanje kočevske železnice. Domobranci so zakurili ogenj in ob njem zaspali. Naši so se jim tiho približali, jih obkolili, eden pa jih je vprašal:

»Fantje, spite?«

Domobranci so mu odgovorili:

»Spimo, spimo.«

Eden naših je tedaj zavpil:

»Potem pa kar večno spite!«

Zadržali so mitraljezi in br-zostrelke in jih pokosili. Poleg drugega orožja so partizani našli tudi »zbrojevko« z Javorovice in jo kljub obilici sodobnejšega orožja obdržali kot

Prvi komandant jurišnega bataljona 18. divizije Franc Uršič-Frenk, padel 6. januarja 1945 na Polomu

dragocen spomin v našem bataljonu.

Kot nepopoljšljiv kulturnik sem takoj po prihodu v bataljon uvidel, da je nujno ustanoviti vsaj pevski zbor, pozneje pa bi morda priredili celo kak miting. Začel sem zbirati pevce, recitatorje in igralce, to pa komandantu Cirilu ni ušlo. Ko je ugotovil, kaj nameravam, mi je to prepovedal s kratkim pojasnilom:

»Tukaj ni cirkus, ampak jurišni bataljon!«

Pozneje sva se o tem večkrat pogovarjala. Sprva je mislil, da iščem bombaše, zasti mi je dal proste roke.

Seveda sem ugovarjal, saj nobeni enoti ne more škodovati, če ima pevski zbor, zlati zdaj, ko je pred nami pohod v Ljubljano. Mar ne bi bilo imenitno, če bi v mesto prikorakali z udarno pesmijo? Počasi sem ga le pregovoril, popustil je in mi nazadnje obljubil vso podporo.

Sicer pa je bilo tistih nekaj dni, kar sem jih preživel na Uršnih selih, precej razgibanih. Boji okoli nas so skoraj povsem prenehali, vendar je bilo povsod čutiti nenevarno napetost. V divizijskem štabu so imeli v odseku za zvezo več radijskih sprejemnikov in od-

dajnikov. Po en sprejemnik so imeli stalno vključen, člani tega odseka so poslušali poročila raznih radijskih postaj. Naše ali zavezniške čete so osvobodile ali zavzele to ali ono večje mesto vedno bližje nas.

Iz ure v uro smo bili bolj nestrpni. Fantje so že godrnjali, češ kaj še počnemo na teh sakramentskih Uršnih selih? Drugi nas bodo prehiteli in prišli pred nami v Ljubljano. Pregovorili so me, da sem šel vprašat v divizijski štab, kaj še čakamo. Komandant Janez Hribar me je zavrnil, da bo že prišel čas, ko bomo tudi mi lahko pokazali, kaj zmoremo. Dotlej pa naj fante z nečim zaposlimo, da jim ne bo prehudo dolgčas.

Pripombo o dolgčasu sem izrazil in mu omenil svoje kulturniške načrte. Toda naletel sem na gluha ušesa. Spet sem slišal, da jurišni bataljon ni in ne bo cirkus. Vendar se nisem dal ugnati, in tudi Hribar je nazadnje popustil. Celu obljubil mi je, da pride pogledat, če bomo kaj spravili skupaj. Obenem mi je namignil, naj pohitim, ker lahko vsak hip dobimo povečje za pohod.

Odločil sem se speljati svoj načrt še isti večer. Na mitingu je nastopil naš malo prej ustanovljeni pevski zbor, ki je zapel venček revolucionarnih in narodnih pesmi, slovenskih, srbskih, hrvaških, ruskih in španskih. Največje navdušenje so poželi Rusi, ko so zapeli znano Rapustila Dunja vlasi, a za njeju vsje matrosi. Pesmi so pritegli vsi navzoči, vmes pa so Rusi žvižgali na prste, morali smo jo ponoviti. Neki Leningrajan pa je nastopil s samospevom. Sledile so recitacije, nato pa je eden od Rusov zaplesal kazačok. Po taktu njegovih poskokov in obratov smo ploskali, da se je vse treslo.

Čeprav je bil miting razmeroma kratek, saj zaradi časovne stiske nisem mogel pripraviti več točk, pa je bil toliko bolj prisrčen. Prvič, kar sem se ukvarjal s kulturo, se je zgodilo, da sta miting pohvali-

la komandant in komisar divizije. Včasih sem jih vedno samo slišal...

Še bolj kot nastopu sta se komandant in komisar čudila, ko so po zadnji točki domača dekleta začela prinašati na mize dobrote. Najprej me je komandant grdo gledal, saj me je poznal kot nepopoljšljivega žicarja. Ko sem zaslutil njegovo misel, sem mu pojasnil, da so nas domačini sklenili pogostiti sami.

Že tedaj, pa tudi kasneje, sem premišljal o tej njihovi nenavadni in nepričakovani darežljivosti. Že od italijanske kapitulacije so bili partizani v vasi, pogosto je okoli nje treskalo in pokalo. Vaščanom smo pojedli in popili, kar so imeli, kljub temu smo z njimi živeli, kot bi bili člani iste družine. Tedaj, zadnje dni aprila 1945, pa so se nenadoma zavedeli, da se takemu življenju naglo približuje konec. Zato je naš miting pomenil tudi slovo vaščanov Uršnih sel od partizanov. Minila bodo leta, preden se bomo partizani spet spomnili ljudi, ki so nas vsestransko podpirali in trpeli z nami vred, in ko jih bomo začeli ob raznih priložnostih obiskovati.

Slovo od ljudi, s katerimi si bil tako dolgo skupaj, z njimi doživel toliko hudega, je po stari slovenski navadi treba zaliti. In vaščani res niso skoparili z vinom.

Drugi dan pa se je začelo. Dežurni in kurirji so tekali iz hiše v hišo po poteh in med hišami so se zbirale gručice partizanov. Tudi naš bataljon je dobil ukaz za pohod.

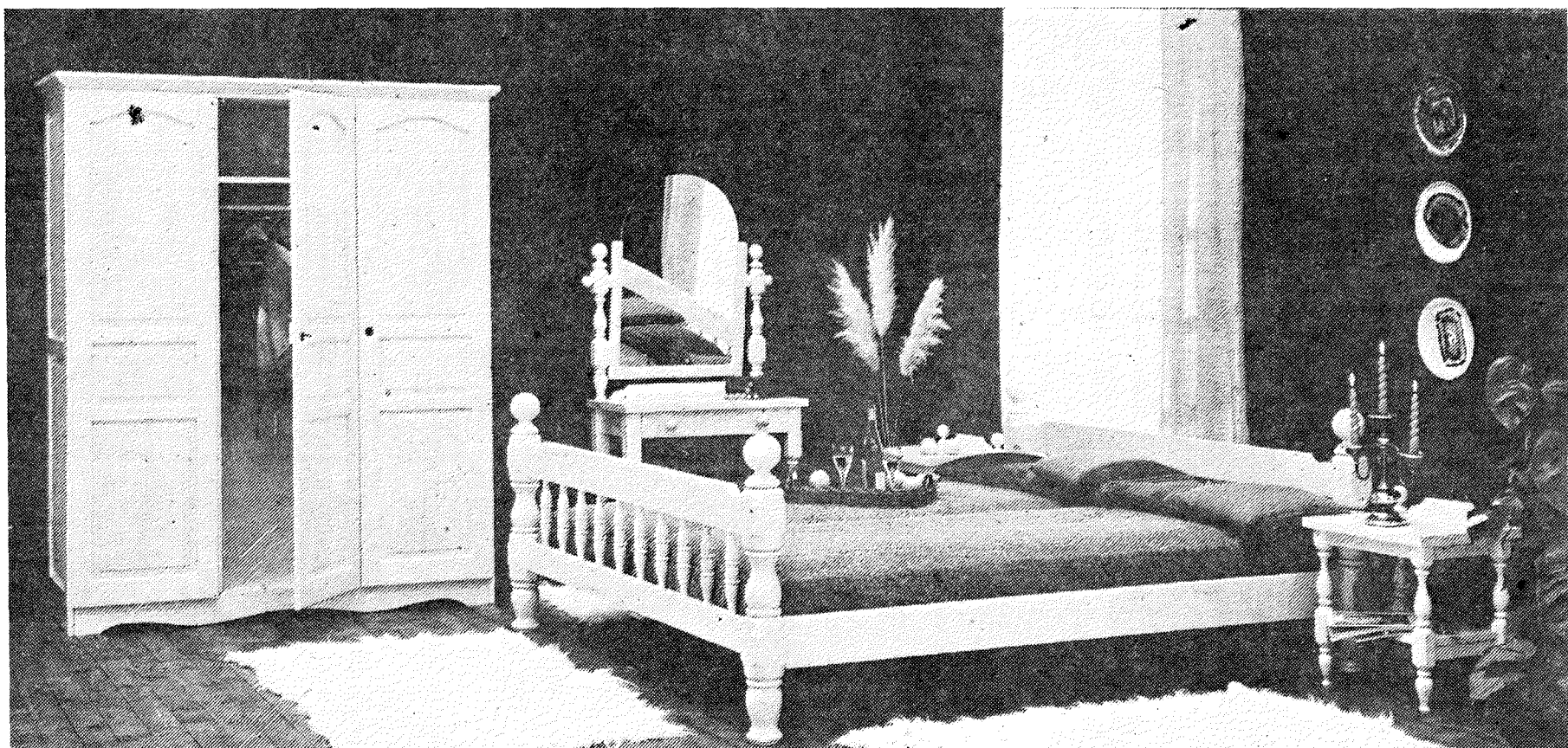
Na cesti nas je zbrane v dolgi vrsti nagovoril divizijski komisar; ganjenost mu je večkrat stisnila grlo. Povedal je, da odhajamo zmagi naproti in da je to naš zadnji pohod v tej vojni. Jurišni bataljon 18. divizije je prvi vkorakal v Ljubljano in zdaj po 40 letih ponovno obuja najlepše spomine življenja, saj je v ta leta vtkana mladost avantgardistov, ki so legendarno izpolnili vsa vojaška povelja.

lip bled
lesna industrija

Ljubljanska c. 32

tel: (064) 77-661

POHIŠTVO LIP BLEED PRODAJAJO V VSEH VEČJIH TRGOVINAH S POHIŠTVMOM.

Prepričajte se in zadovoljni boste.

Vabilo

V soboto, 15. junija 1985, vas vabimo ob 16. uri v Dom borcev in mladine v Titovo Velenje na otvoritev spominske sobe Edvarda Kardelja.

OO ZZB NOV Velenje in
KS Edvard Kardelj

★

V nedeljo, 16. junija, bodo odkrili spominsko ploščo na Poljšakovi, po domače Pečetovi hiši na Vrtočah, kjer je bil 26. januarja 1943 ustanovljen okrožni odbor OF za Vipavsko. Slavnostni govornik bo nosilec partizanske spomenice 1941 Srečko Čebren-Zdravko. V kulturnem delu bodo sodelovali osnovnošolci iz Dobravelj, pevci iz Ajdovščine in ansambel JLA. Po proslavi bo tovariško srečanje. Okrajni odbor bivših aktivistov OF, ki je organizator odkritja, skupno z OK SZDL Ajdovščina vabita vse bivše aktiviste OF, vse borce NOV oboroženih enot, vaščane in sploh vse simpatizerje, naj se v čim večjem številu udeležijo te zgodovinske proslave. Začetek bo ob 15. uri.

F. H.

★

Odbor skupnosti borcev partizanske bolnišnice »Pavla« 9. korpusa vabi vse borce osebja in ranjence, ki so se zdravili v tej bolnišnici in njenih okrevališčih na Vršah in

v Jagerščah, da se udeležijo spominske slovesnosti ob 40-letnici osvoboditve, ki bo v nedeljo, 23. junija, ob 11. uri v Cepovanu.

Ob tej priložnosti bomo na procelju nove zgradbe zdravstvene postaje odkrili spominsko ploščo, posvečeno okrevališču št. 1. Vrše in postajo poimenovali po tem okrevališču.

Kulturni program bodo izvedli člani mladinskega aktiva goriške Manufakture.

★

Skupnost borcev goriškega vojnega področja vabi vse borke in borce komande goriškega, idrijskega in vipavskega vojnega področja, pripadajočih enot komande mesta in drugih enot, da se udeležijo odkritja spominske plošče partizanski prometni dejavnosti na območju komande goriškega vojnega področja. Ploščo bomo odkrili v soboto, 13. julija 1985, ob 11. uri v Postojni v avli Transavta.

★

Skupščina občine Ljubljana Šiška in občinska konferenca SZDL vabita ob občinskem prazniku v soboto, 22. junija 1985, ob 11. uri v Mostecu na slavnostni zbor, na katerem bodo podelili občinska priznanja. Občina Ljubljana Šiška slavi svoj občinski praznik v spomin na 22. junij 1941, dan ustanovitve glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet (v hiši Filipa Bernarda na Vodnikovih cesti 27).

Obvestila

Matični odbor OF Bežigrad pripravlja na jesen v počastitev štiridesetletnice svobode razstavo BEŽIGRAD V NOB.

Prosimo vse, ki ste živeli od leta 1941 do 1945 za Bežigradom in imate iz tega obdobja kakršnekoli dokumente ali predmete zgodovinske vrednosti, da nam jih odstopite oziroma posodite za razstavo. Svojce prosimo za fotografije padlih partizanov, talcev, umrlih v taboriščih. Po razstavno gradivo lahko pridemo na dom ali pa ga, prosimo, prinesite tov. Janezu Kosu v Mestni muzej Ljubljana, oddelek ljudske revolucije, Mestni trg 10.

MATIČNI ODBOR OF
BEŽIGRAD

★

Poziv sanitetnemu in drugemu osebju ter ranjencem in bolnikom v partizanskih bolnišnicah v Kočevskem Rogu.

Sekcija za partizansko zdravstvo ZZZ – Slovenskega zdravniškega društva skupaj z Muzejem narodne revolucije in drugimi ustanovami se že precej časa trudi, da bi rekonstruirali ali vsaj zaznamovali ter napravili makete posameznih bolnišnic Slovenske centralno vojno-partizanske bolnice (SCVPB) v Kočevskem Rogu. Za postojanke Zgornji Hrastnik in Jelendol že imamo potrebne podatke. Ponekod so že postavljene obeležja.

Za delo pri rekonstrukciji objektov potrebujemo topografijo nekdanjih objektov: skice in mere posameznih objektov, mere prostorov v teh objektih, nazive objektov in nazive prostorov v teh objektih. Pomembni so tudi drugi spomini o delovanju teh objektov.

Skraini čas je, da te zgodovinske objekte ohranimo znanjem. Čas teče, število aktivnih udeležencev pa se zmanjšuje. Če ni mogoče vseh objektov popolnoma ohraniti, jih moramo vsaj označiti z obeležji in z natančnimi opisi teh objektov.

Hkrati s to nalogo Sekcija za partizansko zdravstvo pripravlja tudi monografijo o delu SCVPB. Prosimo, da nam čimprej pošljete pisno po vaših spominih skice in mere objektov, v katerih ste delali in se zdravili, pa tudi vaš opis dela v teh objektih. Če imate fotografije, jih bomo preslikali in vrnil.

Dopise pošljite na naslov: ZZZ-Slovensko zdravniško društvo, Sekcija za partizansko zdravstvo, Komenskega 4, Ljubljana.

★

Obveščamo vse nekdanje borce in svoje padlih in umrlih pripadnikov Notranjskega odreda, naj pošljejo natančne podatke o udeležbi (od kdaj do kdaj) v enoti NO. Podatke potrebujemo za srečanje borcev, ki bo 4. julija 1985, pri Sv. Ani v Loški dolini. Ob tej priložnosti bomo tudi podelili spominske medalje NO.

Podatke pošljite na občinski odbor ZZB, 61380 Cerknica.

Odbor za proslavo

KOČEVJE

Domicilni kraj

Srečanje borcev zaščitne enote vojaško-političnega vodstva NOV in POS ter njihovih medvojnih varovancev – bilo je v Kočevju, govornik je bil France Popit – so namenili izročiti domicilno listino: predsednik kočevske občine

Jože Novak jo je predal predsedniku skupnosti borcev zaščitne enote narodnemu heroju Milošu Zabukovcu, obenem pa na prapor v rokah praporščaka Franca Pakja-Zelena pripel tudi spominski trak.

Tekst in foto: STAS

BOVEC

Peti orientacijski pohod

Zadnjo majsko nedeljo je krajevna organizacija ZRVS iz Bovca pripravila že peto tradicionalno orientacijsko tekmovanje ekip rezervnih vojaških starešin, pripadnikov JLA in članov ZSMS. Trilčanske ekipe so morale kar najhitreje preteči osemkilometrsko progo, ki jih je vodila po bližnji bovški okolici med Bovecem, Čezsočo, Jablanci in Vodenci ter rekama Sočo in Koritnico. Tekmovalci so na tekmovalni progi reševali še naloge iz vojaške taktike, topografije in orientacije, odgovarjali na vprašanja iz zgodovine ter izvedli streljanje z malokalibrsko puško.

Največ znanja, spretnosti in sposobnosti je pokazala ekipa ZRVS iz Bovca, saj je s 417 doseženimi točkami zmagala pred vojaški karavle Staro selo. V kategoriji mladinskih ekip je prvo mesto zasedla trojka iz osnovne organizacije ZSMS Čezsoča. Ob letu bi si želeli med udeleženci pohoda videti tudi tabornike, planince in člane športnih društev.

BORIS MLEKUŽ

DOBREPOLJSKA DOLINA

Teden tradicij

Dobrepoljska dolina je praznovala svoj enajsti teden tradicij NOB. Na dan mladosti so se borci in mladina na kolesih družno odpeljali po partizanskih poteh. Pot se je končala v Strugi.

V stari šoli sredi Vidma so istega dne odkrili ploščo šestim odposlancem kočevskega zbora iz Dobrepoljske doline. Nedelja je bila namenjena strelskemu turnirju z vojaško puško v Predstrugah – v spomin na dobrepoljskega narodnega heroja Jožeta Kadunca-Ibra.

Zadnji dan maja so v dobrepoljski šoli organizirali srečanje vseh osnovnih šol, ki so poimenovane po narodnem heroju Tonetu Tomšiču. Bilo je že sedmo po vrsti. Vrhunec srečanja je bil pogovor z Vido Tomšičevo, ki se je odzvala vabilu na obisk.

Prvi junijski dan so taborniki popestrili z izvajanjem taborniških spretnosti, ob izteku tedna pa so v navzočnosti številnih občanov odprli dostop v znano Podpeško jamo ter obiskovalcem pričarali pogled v izjemni podzemni svet. Slavje se je končalo s partizanskim mitingom. To seveda še ni vse, kar se je dogajalo v tem tednu tradicij tudi v okolici. Zvrstila se je še cela vrsta drugih športnih prireditev. Osnovna šola, poimenovana po Tomšičevi brigadi je ob tej priložnosti dobila novo šolsko zobno ambulanto, plod velike podpore zdravstvenih delavcev iz Grosupljega ter staršev. Zdaj imajo svoj taborniški dom, prostore za garažiranje šolskega kombija ter prostor za popravilnico koles.

Velja pa poudariti, da so sodelovali vsi, od najmlajših do najstarejših, bodisi v okviru organizacij ali kot posamezniki iz Dobrepolja in okolice. Zato je bil teden tradicij tudi tako uspešen!

E. Z.

IVANČNA GORICA

Že sedmič po poteh 2. grupe odredov

Že sedmič so prizadevni družbenopolitični in športni delavci Ivančne gorice organizirali tekmovalni in množični pohod Po poteh 2. grupe odredov v počastitev 40-letnice svobode in miru, krajevnega praznika in obletnice muljavske bitke. Že dan prej je bila slavnostna seja vseh zborov družbenopolitičnih skupnosti s podelitvijo krajevnih priznanj, domicilnih listin in priznanj OF.

... Najbrž ni narobe, če želimo, da obujanje revolucionarnih tradicij v svoji primarni funkciji postane in ostane tisto resnično pričevanje o časi revolucije – brez korektur in dogmatizma ... je med drugim v priložnostnem nagovoru pred začetkom pohoda dejal Bojan Ambrož, sekretar OK SZMS Grosuplje.

Kljub neprijaznemu vremenu se je pohoda udeležilo kakih dva tisoč pohodnikov iz vrst osnovnošolske mladine, tabornikov pripadni-

kov pohodnih enot ter rezervnih vojaških starešin, borcev, krajanov in delavcev organizacij združenega dela. Po pohodu sta sledila slavnostna podelitev pokalov in priznanj najbolj-šim ter tovariško srečanje, ki pa se je žal, moralo končati s plesom v dežju.

Pohoda so se – med drugimi – udeležili tudi trije trinajstletni učenci 7. razreda osnovne šole Ferdo Vesel iz Sentvida pri Stični: Vasilij Kos, Uroš Hočevar in Jure Medved. Pripovedovali so nam o vtisih iz 18 kilometrske pohodne poti. Ni se jim zdela prenaporna, saj so je že vajeni. Letos so se pohoda udeležili že tretjič.

Posebej bi veljalo pohvaliti tekmovalne ekipe iz dekliskega vzgajališča v Višnji gori, saj so redne gostje na vsakoletnih pohodih. »Če bomo prihodnje leto še v Višnji gori, se vsekakor vidimo na osmem pohodu!« so nam zatrdila dekleta iz šolskega športnega društva Polet, ki deluje v tem dekliskem vzgajališču.

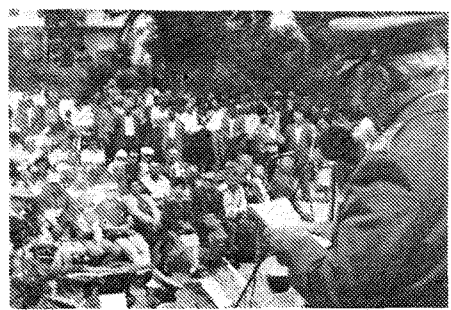
Ob krajevnem prazniku so se zvrstile še druge prireditve: razstava slikovnega gradiva o pohodu 2. grupe odredov in o povojnem razvoju Ivančne gorice, nogometni turnir ter kolesarski maraton. Zasluga za uspešni potek praznovanja gre Ljubljanski banki – Gospodarski banki ter predsedniku njenega poslovnega odbora Poldetu Mačku.

JOŽE ČURIN

KOBJEGLAVA

Na Krasu, v Kobjeglavi...

V kraški vasi Kobjeglava so se v počastitev dogodka pred 40 leti zbrali borke in borci Druge brigade VDV. Po razdelitvi spominskih medalj in priznanj je bila proslava, na kateri je govoril generalpolkovnik Branko Jerkič, ki je

bil od spomladi štiriinštiridesetega do konca vojne namestnik komandanta Druge brigade VDV. Orisal je bojno pot enote, govoreč o sedanjem trenutku pa je med drugim obsodil nekatera prizadevanja v tako imenovanih mirovnihih gibanjih: »Nekateri želijo mirovna gibanja pri nas organizirati po vzoru mirovnihih gibanj na Zahodu. Nihče ne zmanjšuje vloge mirovnihih gibanj proti silam, ki netijo novo vojno oziroma pretijo z uporabo kemičnih in jedrskih bojnih sredstev. Toda za Jugoslavijo je nesprejemljivo, da kdo v imenu mirovnihih gibanj napada njeno obrambno zasnovo in njene oborožene sile. Zasnovo SLO razvijamo kot edino sprejemljivo alternativno uspešne obrambe pred agresijo. Jugoslovanski narodi smo prepričani, da je Titova koncepcija SLO nepremagljiva, če bo v njej sodelovalo vse delovno ljudstvo.«

Tekst in foto: STAS

LIMBUŠ IN PEKRE

Krajevni praznik – enaintridesetič

Krajani Limbuša in Pekar so v dneh med 24. majem in 1. junijem praznovali svoj krajevni praznik – v spomin na 30. maj enainštiridesetega, ko je bil v Limbušu v Robičevi hiši ustanovljen terenski odbor OF. Pionirski in ustanovitelji so bili takratni mladinci in skojevci: Biba Rek, Boris Čizmek-Bor, Ivan Marinsk, Vlado in Rado Robič.

Letos je bilo praznovanje še posebej slovesno. Prireditve so potekale ves teden. Taborniki Maistrovega odreda so prižgali kres v proslavitev dneva mladosti, osnovnošolska mladina je organizirala medrazredna športna tekmovanja, vojaški aktiv zveze socialistične mladine je pripravil množični pohod, člani limbuškega Partizana so priredili akademijo, medtem ko so najmlajši nastopili pod naslovom Ciciban pleše, poje in ustvarja. Posebna kulturna večera sta pripravila Svoboda iz Pekar ter gledališka skupina srednje naravoslovne šole Miloša Zidanška. Ob koncu prazniškega tedna so na procelju osnovne šole Rado Robič odkrili spominsko ploščo Robičevi družini – z doprsnim kipom Radu Robiču.

Krajani so s prostovoljnim delom veliko pripevali k lepšemu videzu svojega kraja.

DRAGICA JAMNIK

KOPER

Zbor Gubčeve brigade

V Kopru je bil ustanovljen pododbor Gubčeve brigade za obalno kraško področje ter Istre in Trst.

V pozdravnih govorih udeležencem zbora so se za veliko udeležbo zahvalili Niko Kodelja kot predsednik iniciativnega odbora, Miran Subić kot predsednik odbora skupnosti borcev Gubčeve brigade ter predsednik občinskega odbora kopske ZZB.

Sprejeli so program dela za leti 1985 in 1986. Prednostne naloge bodo: zbiranje dokumentarnega gradiva o poteh in bojih brigade, pisanje monografij o delovanju te brigade ter zbiranje fotografij za album borcev Gubčeve brigade.

S sodelovanjem krajevnih in občinskih organizacij ZZB se začneja postopek za poimenovanje ulic, vrtcev in šol po brigadi Matije Gubca. Vsaj enkrat na leto bodo organizirali izlet v kraje, kjer se je bojevala Gubčeva brigade.

Za uspešne priprave na ta uspešni zbor gre priznanje iniciativnemu odboru pa tudi nekaterim organizacijam združenega dela za izkazano finančno pomoč. Po dolgi letih je bilo to prvo srečanje borcev Gubčeve brigade na naši lepi sončni obali.

NADA KUPEC

LJUBLJANA

Najboljše enote za prvo medicinsko pomoč

Minuli teden se je v gledališču v Križankah v Ljubljani začel pregled usposobljenosti enot civilne zaštite za prvo medicinsko pomoč. Na prvem tekmovanju je sodelovalo 31 ekip, organizirala pa sta ga občinska organizacija Rdečega križa Slovenije in občinski štab za civilno zaščito Ljubljana Center.

Letošnje tekmovanje ekip civilne zaštite in enot prve medicinske pomoči sodi v okvir letošnje akcije NNP-85, ki so jo že začele gasilske enote v preizkušanju znanja pri gašenju požara. Pri pregledu znanja iz prve medicinske pomoči

v občini Ljubljana Center so prve tri trojke prejele plakete in medalje, najboljši pa bodo sodelovali v tekmovanju za naslov najbolj izurjene ekipe.

Preizkus znanja enot civilne zaštite in ekip prve medicinske pomoči so si ogledali tudi predstavniki družbenopolitičnega življenja.

V športnem centru na Kodeljevem pa je bilo podobno preverjanje znanja ekip prve medicinske pomoči občine Moste-Polje. Tu se je pomerilo kar 38 ekip iz organizacij združenega dela in krajevnih skupnosti. Za Moščane je bilo to tekmovanje že trinajsto po vrsti, z raportom Ivanke Rapovž, vodje ekip iz krajevnih skupnosti Zalog, predsedniku OK SZDL Janezu Lahu se je začelo tekmovanje in se končalo v poznih popoldanskih urah. Sicer pa letošnja tekmovanja enot CZ in ekip prve medicinske pomoči ljubljanskih občin sodijo v okvir praznovanj 40-letnice zmage nad fašizmom.

JOŽE ČURIN

LJUBLJANA

Pomnik
zobozdravstvenim
delavcem

»Skupnost partizanskih zobozdravstvenih delavcev iz leta v leto šteje vse manj članov. Čeprav so se v Skupnost zobozdravstvenih delavcev NOV in POS organizirali mnogo pozneje, bi radi mlajšim in prihodnjim rodovom zapustili čim več resnic o prizadevanju in deležu starejše generacije vseh profilov zobozdravstvenih delavcev v boju za svobodo in za postavitev temeljev jugoslovanskemu zobozdravstvu.

V ta namen smo danes odkrili spominsko obeležje partizanskemu zobozdravstvu oziroma zobozdravstvenim delavcem, ki so v najhujših letih zadnje vojne, ko je šlo za narodov obstoj, gradili in izpisali najslavnejše strani našega zobozdravstva v vsej svoji dotedanji zgodovini. Tako so bili v štiriletni vojni mnogi zobozdrav-

stveni delavci organizirani v vrstah partizanske vojske kot borci, vojaški in politični starešine, v prvi vrsti pa kot zobni terapevti, ki so lajšali bolečine borcem na bojišču in v zaledju. V tem boju so se izgrajevali tudi zobozdravstveni delavci. Zbrisali so starodavne prepade med posameznimi profili v stroki, kar je imelo za posledico, da se je takoj po vojni ustanovilo enotno Društvo zobozdravstvenih delavcev Slove-nije, ki je danes, na veselje vseh nas in v zadoščenje bivšim borcem tako množično in močno, da z upravičenim zaupanjem pričakujemo od njega, da bo kos mnogim današnjim in prihodnjim problemom, pa tudi glede priprave lastnih vrst za primer ponovne udeležbe v boju za obrambo domovine...» je med drugim dejal dr. sc. Velimir Vulikič, predsednik skupnosti zobozdravstvenih delavcev NOV in POS na slovesnosti v Univerzitetni stomatološki kliniki v Ljubljani minuli teden.

Po krajšem kulturnem programu, ki so ga pripravili oktet USK in Rafko Irgolič, je dr. Marjan Vajevac, prvoborec Rašiske čete, odkril spominsko obeležje 19. padlim zobozdravstvenim delavcem v NOV. Po slovesnosti so si gostje ogledali pravkar odprto razstavo Partizansko zobozdravstvo na Slovenskem.

JOŽE ČURIN

VIPAVSKO

Albininih devetdeset
let

Albina Bavčar, nosilka partizanske spomenice in znana aktivistka, je pred dnevi praznovala 90. rojstni dan. Živela in delala je v Trstu, med tržaškimi Slovenci, lani pa se je iz Trsta vrnila v rodno Vipavsko. Ob visokem življenjskem jubileju je dobila kopico čestitk, med prvimi pa so ji v njeni rojstni hiši v Selu na Vipavskem, pri Jakopičevih po domače, čestitali njeni sovaščani, soborci in sodelavci iz časov pred vojno in med NOB Slavko Bavčar, Anton Kosovel, Romano Trobec, Ivan Bavčar, Evgenija Clejkovič, Stojan Podgornik.

Albina Bavčar se je rodila 30. marca 1895 v Selu na Vipavskem. Bila je zelo aktivna v bralnem in tamburaškem društvu, v Sokolu in v dramski skupini. Toda že zelo mlada se je odpravila v Trst po delo. Že takrat se je spopadla z vsemi, ki so bili proti Slovincem in ki so skušali izkoreniniti slovenski jezik. Tako je že leta 1921 speljala na napačno sled policiste, ki so v Škedenju pri Trstu zasledovali protifašiste. Spoznala se je z vsemi naprednimi in zavednimi Slovenci v Trstu in okolici, tako tudi s kasejšimi bazoviškimi žrtvami.

Ko se je na Tržaškem začelo razvijati narodnoosvobodilno gibanje, sta se z možem med prvimi vključila v Osvobodilno fronto. Albina, vsi so jo poznali samo pod tem imenom, je zbirala pomoč za partizane in politične zapornike in tržaških zaporih, prenašala je zaupna sporočila, postavljala pretrgane zveze. S paketi hrane in obleke se je velikokrat tudi sama odpravila na pot iz mesta. Slovenskim fantom, ki so bežali iz italijanske vojske, je oskrbela prepuščene in jih spravljala iz Trsta na Kras in na Vipavsko v prve primorske partizanske enote. Njen dom na ulici Rossetti je bil vselej odprt za ilegalce, za aktiviste, ki jih je preganjala policija. V osvobodilnem gibanju ni imela vodilnih funkcij, toda brez njene pomoči, to so ji priznali vsi, številnih akcij v Trstu ne bi bilo mogoče izpeljati. Večkrat je bila tudi zaprta. V zloglasni Villi Trieste so jo hudo mučili, vendar ni nikoli izdala nikogar.

Za svoje aktivistično delo je po vojni prejel vrsto jugoslovanskih in italijanskih priznanj. Najbolj pa ji je pri srcu spominska medalja, ki ji jo je ob 20-letnici osvoboditve podelil tovariš Tito. Na njej je s preprostimi besedami, a vendarle z besedami, ki veliko povedo, zapisano: »Bojni tovarišici Albini Bavčar Josip Broz Tito«

BRANKO SOBAN

Odgovor
soborcu
Marku

Z velikim presenečenjem, vendar ne z ogorčenjem sem prebral polemični zapis na svoj članek Kdo so padli v Bezenici. Nekoliko prej mi je odbor Skupnosti borcev Dolomitskega odreda naložil nalogo, naj bi raziskal primer padlih borcev v Bezenici. Ker mi to ni uspelo, sem prek tiska pozval ljudi, ki bi lahko pomagali. Ker pa je bila v kritičnem času ravno obletnica žrtev v Belški grapi in v Bezenici, sem namenil za uvod objaviti krajši članek, kajti o Bezenici smo doslej zelo malo napisali. Še največ je o tem dogodku napisal Rudolf Hribnik-Svarun v knjigi Dolomiti v NOB. O Belški grapi sem nekaj daljšega zapisal v TV-15 tudi jaz 23. marca 1978, pa tudi v oddaji Še pomnite, tovariši. Tokrat sem bil v opisu nekoliko krajši in tudi drugačen. Vanj sem vključil še gledanje belogardistov na to akcijo in citiral njihovo poročilo. No, to pa je iz konteksta iztrgal soborec Alojz Igličar-Marko. Vse to je naprtil meni kot piscu in najbrž spregledal besedilo v navednicah.

Z Markom sva bila precej časa v prvi četi prvega bataljona. Ob njem sem se navadil odstranjevati mine in bombe na italijansko-nemški meji in potlej sem jih sam veliko pobral. Kaže, da sva bila tudi v Belški grapi skupaj, vsaj po opisu sodeč, in da se je prebijal čez Babno goro v Bezenico.

Zdaj pa me, ne da bi ugotovil, grdo žali, češ da v Belški grapi nisem bil. Poleg mene omenja še komandirja prve čete (to je bil Rudolf Hribnik-Svarun), ki je bil v grapi še celo ranjen. Če je do mene nesramen, potlej bi bil lahko prizanesljiv vsaj do narodnega heroja. Moram pa takoj pristaviti, da imam za svojo udeležbo v Belški grapi tudi še žive borce, ki bodo mojo navzočnost potrdili, čeprav jih je precej od tistih, ki smo se v popoldanskih urah 19. marca 1943 prebijali iz grape, že mrtvih. Med drugimi pa so še živi: Milan Zabukovec-Miloš, narodni heroj, Franc Sotlar-Slika, Ivan Jalen-Ivo, Janez Demšar, Stane Klobčič-Klin, Ludvik Artač-Luka... Ne bo jih težko dobiti, ker vsi stanujejo v Ljubljani. Mrtve, ki so takrat bežali z nami, ne bom navajal, ker ne morejo pričati.

V ničemer ne oporekam opisu Belške grape Marku, kajti vsak jo je doživljal po svoje. Belška grapa v sebi skriva še veliko neznank, kajti malo je borcev, ki bi hoteli dati svoje občutke na papir.

Tovarišu Alojzu Igličarju-Marku bi priporočil, da prebere omenjeni moj daljši zapis v TV-15 in se posvetuje z navedenimi tovariši. Vsekakor pa bi bil vesel, če bi se pogovorila osebno in ugotovila še marsikaj, kar je pozabljeno. Prav bi bilo, da bi vsaj z besedico namignil, kdo so padli v Bezenici, zaradi česar sem krajši »sporni« članek napisal.

TONE KEBE

Iz okrevališča
1. SVPB Pavla

Na fotografiji je skupina borcev Kosovelove brigade na zdravljenju na Malih Vršah, kjer je bilo okrevališče št. 1, katero je spadalo pod Slovensko partizansko bolnišnico Pavlo, ki je bila pod Hudim poljem v Trnovskem gozdu.

Pri korpusnem napadu na sovražnikove postojanke ob železniški progi v Baški grapi je sodelovala tudi Kosovelova brigada.

Iz Ponikev skozi Logaršče sta se njena 1. in 3. bataljon približala Klavžam zjutraj 29. 6. 1944 in napadla nemške in italijanske posadke v utrjenih bunkerjih. Tu so kosovelovci imeli nekaj mrtvih in več ranjenih. Težje ranjence so pospremili v okrevališče na Malih Vršah. Skupina teh ranjencev se je tu fotografirala v začetku julija 1944.

Srednji na fotografiji (brez kape, v srajci) je Anton Šibelja – Stjenka, rojen v Tomačevici na Krasu 14. 4. 1914, padel 1. 4. 1945 na Vojskem. Kot komandant Kosovelove brigade je bil 29. 6. 1944 ranjen pri Klavžah. V začetku avgusta je bil imenovan za komandanta Južnoprimorskega odreda.

Tretji z desne strani (z levo roko v oprtnici) je Herman Budihna iz Dornberka (r. 1918). Tudi on je bil ranjen pri Klavžah 29. 6. 1944, in sicer v levo roko. Tedaj je bil bolničar v 3. bataljonu. Proti koncu julija je bil tudi on odpuščen iz okrevališča.

Če se bo še kdo prepoznal na tej fotografiji, naj se oglasi.

CIRIL ZUPANC

Neresnično
prikazovanje
dogodkov
NOB na Stari
Sušici

Na članek Revolucionarnost v Košanski dolini, ki je bil objavljen 13. in 20. septembra 1984 v TV-15, izpod peresa Antona Zafreda, pišem z nekajmesečno zamudo tele ugovore in pojasnila.

Pisec ne more opisovati medvojne dogodke v Košanski dolini po svoje, ker ni bil med NOB tisto, za kar se predstavlja. Ni bil ne izdan, ne v zaporu in internaciji ter se je vseskozi izogibal odhodu v NOV. Izogibal se je tudi delu v terenskih organizacijah in se ni odzval splošni mobilizaciji vse do konca vojne. V besedilu omenjenega članka pa se šteje za vodilnega aktivista na Stari Sušici.

Bila sem njegova sosedja in sem doživljala vse strahote in tudi lepote našega gibanja. Živela sem ves čas NOB v vasi z ljudmi, partizani in aktivisti. Pri nas je bila javka za aktiviste, kurirje in druge enote. Za Šmonovo hišo so vedeli terenci daleč naokoli. Po spopadu na Nanosu 18. aprila 1942. so fašisti izvajali aretacije po vaseh. Med drugim je bila aretirana tudi Milka Srebot s Stare Sušice, katere brat je padel na Nanosu. Na sliki, ki jo je objavil v TV-15 Anton Zafred, stoji Milka na skrajni levi, poleg nje so še druge aktivistke, med njimi tudi mati junakinja iz Nove Sušice in Maslova mama z Ostrožnega brda. Z objavljenimi sliko pisec Anton Zafred, po domače Lekač, izpostavlja samega sebe in zakriva podobno svojega dela za NOB.

Pisec omenja tudi dezerterja Staneta Štajerca, ki je izdajal nekatere terence, ki so jih fašisti aretirali, nekatere hiše pa požgali. Med preganjanimi in zasledovanimi ter zaprtimi ni bilo njegovega imena.

Dne 21. 3. 1943, so se pripeljali v vas Italijani na tovarnjakih in zbrali okoli 20 ljudi na dvorišču Karašotnih (Cernetič). Iskali so Jožeta Kureta, st., a ga niso prepoznali, ker je zamenjal klobuk za kapo in si obрил brke. Pobrali pa so Franca Srebota (z okvaro očesa), ga odpeljali v Trst, v Italijo in nazadnje v nemško internacijo. Ob tem dogodku se je starejša ženica Vidigova onesvestila.

Milka Srebot s Stare Sušice, fotografirana 1942. leta v konfinaciji v Mercoglianu

Lekač je stal nasproti drugih vaščanov na italijanski strani, ki so ga potrepljali po rami z besedami: Bravo, uomo del paese! Tako so ga označili za najboljšega človeka v vasi.

Družino Matjanovo Lekač komajda omenja, najbrž zato, ker ga je Mica Matjanova osumila kot nezanesljivega, kot sam nava-ja. V resnici pa je prav ta družina veliko žrtvovala v boju za svobodo in zmago revolucije. Micin brat Franc je bil že leta 1938 konfiniran na Tremite. Po vrnitvi iz konfinacije je bil kmalu spet aretiran, in to 17. junija 1941. Ob kapitulaciji Italije se je rešil zapor, se vrnil domov in bil zavzet aktivist OF do svoje smrti. Padel je nad vasjo 30. 11. 1944 v nemški ofenzivi. Frantova žena Marija, ki je bila prav tako pri Matjanovih aretirana 12. 5. 1942, in nato konfinirana do kapitulacije Italije, ko se je vrnila domov na Staro Sušico. Micina sestra Ivanka je bila prav tako v partizanih v Srbiji, bila v bojih z Nemci hudo ranjena in je danes še doma kot vojaški vojni invalid. Sama Mica Zafred-Urbancič-Matjanova je morala do konca vojne živeti v strogi ilegali in se je občasno izmikala grozečim aretacijam celo v Trst in po sosednjih vaseh. Hkrati s požigom Matjanove domačije 20. 5. 1942 so fašisti požgali tudi Tončevo domačijo družine Samsa in aretirali ter odgnali v zapore vso družino. Anton Samsa je bil dober aktivist in je vedno pomagal tudi nam mladincem. Mož Matjanove Mice Jože Urbančič je bil aretirán 18. 5. 1942. in je bil pred posebnim sodiščem obsojen na 30 let zapor.

Ivan Zafred – Janez Matjanov pa je med obema vojnama pred fašističnim preganjanjem moral v Jugoslavijo, postal tam kovinar in član KP leta 1938 ter takoj ob začetku vstaje v Srbiji leta 1941 stopil v Kosmajski odred in zaradi svoje hrabrosti postal komandir čete leta 1942. Imel je partizansko ime Mića in je bil izredno priljubljen v vsem odredu. Ko so njegovo četo 3. julija 1943 napadli pod nemškim vodstvom srbski žandarji, je v boju z njimi junaško padel. Za svoje junaštvo je bil 8. septembra 1953. proglašen za narodnega heroja. Osnovna šola v Košani nosi njegovo ime.

Ko je marca 1944. leta Istrski odred izvajal mobilizacijo po Dolanskih vaseh, so 12. marca prišli na Staro Sušico in bili takoj napadeni. V tem hudem nemškem napadu je padlo 19 partizanov (pisec navaja samo 15), 10 je bilo ranjenih in eden je zgorel v Zgonarjevi hiši.

Lekač ne opisuje tega groznega dne, boja ljudi in trpljenja ranjencev ter takratnega razpoloženja in srda ljudi. Njega ni bilo nikjer, ko so pokopavali žrtve in ko so nosili in prevažali ranjence. Umaknil se je iz vasi že prej, »ker je vedel, da bo vroče«, kot se je sam izrazil.

Članek zasenčuje imena nekaterih bojujočih in trpečih in povzdiguje pisca. Vas Stara Sušica je za NOB prispevala ogromno, kajti tu so se zadrževale partizanske enote od jeseni 1941 do konca vojne. Še do danes vas nima napisane kronike NOB. Pripravljena sem sodelovati z dokumenti.

POLDA PRELC-BUH

Popravek datuma

V članku Vladimira Vodopivca O angleško-ameriški zasedbi Trsta, objavljenem v TV-15, št. 20, str. 18, je napačna navedba datuma prihoda zveznega angleškega oficirja. Stavak bi se moral pravilno glasiti: »Zvezni angleški oficir je prišel 2. maja (ne 12. maja) dopoldan k meni v komando mesta Trst.« Avtor in uredništvo se bralcem opravičujeta.

Koroški dan v osnovni šoli Draga Kobala

V Mariboru so se v osnovni šoli Draga Kobala odločili v spomin na zadnje boje na Poljani namestiti Koroški poseben slavnostni dan v okviru šolskega kulturnega tedna. Učenci so recitali pesmi, peli, igrali na harmoniko in kitaro. Povabili so tudi književnika Vitana Mala, ki jim je govoril o svojem pisateljskem poklicnem delu. Ravnatelj Tone Horvat je 658 učencem, ki so s knjigami Prežihovega VORANCA spoznavali Koroško, podelil Prežihove bralne značke. Veliko zahtevnejše pa je za učence prebiranje in obvladanje čtiva o narodnoosvobodilnem gibanju koroških Slovencev. Zato se vsako leto prijaviijo za bralno značko Karla Prušnika-Gašperja le najboljše iz zgodovinskega krožka. V tej šoli ga vodi prizadevna mentorica Rozina Hudček-Pečovnik. Že dolgo vceplja mladim ljubezem do zamejskih Slovencev. Zato ji je tovariš Rudi Rotar-Aki v imenu področnega odbora koroških partizanov v Mariboru na tej slovesnosti podelil posebno priznanje. Potem je mladim govoril o koroškem narodnoosvobodilnem boju in podelil 27. učencem bronasto, eni učenki pa celo srebrno Gašperjevo bralno značko. Beseda pa mu je zastala, ko bi moral nagraditi enega najboljših učencev na šoli in prizadevnega mladega prijatelja koroških partizanov – učenca 7. razreda VITJANA VILČNIKA, ki je letos v aprilu iz-

gubil življenje kot žrtev prometne nesreče. Prušnikovo bralno značko zanj so podelili njegovi mami.

Navzoči so z burnim odobravanjem pozdravili invalida-žrtev vojne – Franca Adamiča in njegovo spremljevalko Marjano. Franci se je rodil aprila 1945 v partizanskem bun-

Vitjanu Vilčniku, bivšemu učencu 7. razreda osnovne šole Drago Kobal, so kot enemu najbolj prizadevnih učencev posmrtno podelili Gašperjevo bralno značko.

kerju pod Smrekovcem. Zaradi neznosnih pogojev, v katerih ga je nosila njegova takrat že priletna mati – partizanska kuharica, je Franci od rojstva slep. Prijavil se je za Gašperjevo bralno značko in skupno z njegovo spremljevalko Marjano Arko, ki mu je naglas prebirala zahtevno literaturo, sta jo v osnovni šoli med prijatelji Koroške tudi sprejela.

Lidija Potrč-Dunja

Svobodna domovina

Svoboda. Kako kratka je ta beseda in vendar, kolikšen pomen se skriva v njej! Danes živimo v svobodni domovini in velikokrat se zgodi, da je ne cenimo dovolj. Svoboda je tista, ki jo moramo ceniti, saj je pogoj za naše ustvarjalno življenje; življenje, ki ima smisel. Velikokrat se le predramimo in prisluhnemo poročilom o dogajanjih po svetu. Takrat se zamislimo. Koliko je še danes, ko civilizacija dosega vrhunec, na svetu ljudi, ki ne poznajo svobode in so razmišljanja o svobodi zanje le lepe, daljne sanje. Pa se kdaj vprašamo, zakaj je na svetu tako? Z mislimi ni potrebno oditi predaleč. Dovolj je, da se ozremo okrog sebe in pomislimo o svojih napakah. Že med nami se razvija nasilje, ki se veča iz dneva v dan. Nasilje med ljudmi povzroča vojne. Pa ne samo nasilje, tudi človekov pohlep in misel, da je en človek več vreden od drugega le zaradi tega, ker se razlikujeta po barvi kože ali po veroizpovedi.

Vsak dan umre v boju za svobodo in enakopravnost ogromno število nedolžnih ljudi. Vendar popolne svobode ne bo, dokler iz naše zavesti ne bomo izkoreninili vseh naših napak. Številni se tega zavedamo. Zavedamo se tudi, da udarec povzroči le nov, še močnejši protiudarec. Na žalost pa je na svetu tudi veliko takšnih ljudi, ki se tega ne zavedajo.

VESNA RIBARIČ, 8. a
OŠ Rado Robič, Limbuš

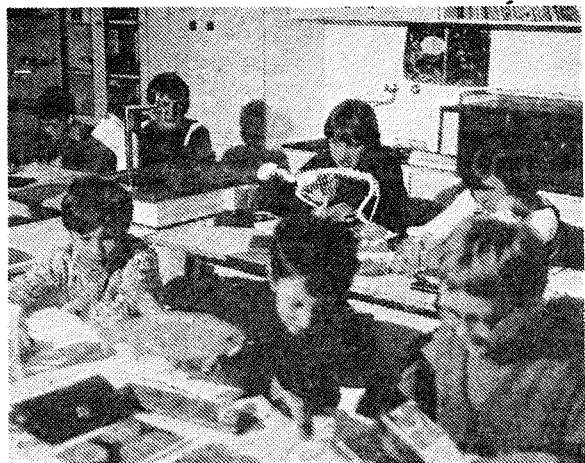
KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Kako se počutiš v šoli?

Ja, zdaj je pa tak čas, ko se upravičeno vprašaš, kako se počutiš v šoli. Konec šolskega leta vedno prinese v šolske klopi nekaj napetosti: spraševanje za boljše ocene, pisanje kontrolnih nalog. Kakšno bo spričevalo? Bom z njim zadovoljen ali ne? Kam bom šel na počitnice? Osmošolci pa se sprašujejo še: Katero smer srednje šole si bom izbral za svoje nadaljnje izobraževanje? Ali sem se prav določil? Bom dobil štipendijo? Me bo izobrazba pripeljala do poklica, ki ga bom v življenju rad opravljal? In, ali bom sploh dobil službo? Vse to so vprašanja teh zadnjih šolskih dni v juniju, ki so sicer dozorevala že med šolskim letom, zdaj pa so pridrla na dan v vsej svoji ostrini. Dragi naši mladi prijatelji, pišite nam, kako o tem razmišljate, na kakšne težave pri tem naletite. Naj vam bo TV-15 ventil. Marsikdaj znaš svoja ugibanja in svoje škrpice lažje razvozlati, če veš, da je nekdo, ki je na drugem koncu Slovenije, tvoj vrstnik, ki se ubada s podobnimi stvarmi. Morda se bosta jutri srečala v isti šolski klopi, v istem prvem razredu te ali one srednje šole. Postala bosta prijatelja in skupaj preživljala srednješolska leta – v dobrem in hudem.

Ostanimo še nekaj časa ob počutju v šoli. Za primer preberite, kaj piše o svojem počutju Evald Rožman iz 8. a razreda osnovne šole v Artičah:

»Počutje v šoli je lahko kot redovalnica: od odlično odličnega do skrajno nezadostnega. Ni pa nujno, da se ocena iz počutja v celoti sklada z ocenami iz šolskih predmetov. Kajti počutje v šoli je pogojeno z mnogimi stranskimi učinki: kot je vreme, kot so domače razmere, kot je lepo ali slabo preživet minuli dan,

prijazni obeti za jutri, razpoloženje učitelja ali kot je na primer uslišana ljubezen. Danes si v šoli glavni, jutri zanikrna, brezvredna »ničla«. V ponedeljek te postavijo vsem za zgled, da lahko v torek to svojo izjavo globoko obžalujejo in te obkladajo z raznimi neleposlovnimi izrazi. Šolski dan začne zvonec in konča ga zvonec. Vmes pa se dogaja toliko različnih stvari. Skozi šolska vrata vstopam z upanjem, da bo vse lepo in prav, a izstopam vesel ali pa v jutranjem upanju razočaran.

Dragi mladi prijatelji! Mislim na vas in držim pesti, da bodo vaša spričevala čimbolj blesteča!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Postala sem mladinka

Dolgo pričakovanje in nestrpnost sta nas po naporni in neprespani noči na vlaku končno pripeljala v Beograd, glavno mesto naše domovine. Prometne detelje, tramvaji, avtobusi, trolejbusi, visoke stavbe, razvejane ceste in ulice... V tem velikem mestu bi se gotovo izgubili, če nam ga ne ne bi vsaj na grobo razkazali. Tako smo prišli tudi do spominskega centra Dedinje.

Med kristalno čistimi vodami, ki so se penile v po-

pavjih krikov in urejene okolice, podali v Titov muzej. Polno odlikovanj, daril državnikov vsega sveta, štafete... vse je dokazovalo, kako pomemben človek in kako drag nam je bil Tito.

Pot nas je vodila v lovski muzej, kjer smo spoznali, da Tito ni bil le velik državnik, pač pa tudi velik ljubitelj živali. Vrhunec pa smo doživeli v Hiši cvetja. Ko smo stopili v to belo hišo, nas je objela tišina... Kot pisana oaza nas je obdalo cvetje in

točkah, izvirih in bazenčkih, med lepo zeleno travo, obdano z drevjem in cvetjem, nam je bila zaupana posebna naloga – postali smo mladinci. Za leto starejši smo se z mladinskimi izkaznicami po stopnicah, v spremstvu

zelenje... Sredi te oaze počiva kot studenec, ki nikoli ne usahne, naš voditelj in prijatelj, ki ga ne bomo nikoli pozabili – Tito.

KATARINA STRAJNER
OŠ Jože Moškrič, Ljubljana

Taborniški mnogoboj je preizkušnja za tabornike

Taborniški mnogoboj je preizkušnja za tabornike. V maju so se tri ekipe našega taborniškega odreda udeležile mnogoboja v Slovenskih Konjicah. Mnogoboj je priložnost, da pokažemo, kaj smo se naučili in kaj se moramo še naučiti.

Začel se je s taborniško himno. Nato so nas čakale že prve preizkušnje. Začele smo s postavljanjem šotorov iz šotork. Nato smo napele loke. Vseh pet nas je nastrelilo devet točk. Tu je bila zmaga naša. Zadovoljne in z novo vneto smo se odpravile »na ovire«. Treba je bilo pokazati, kako znamo plezati, se plaziti, preskakovati, delati prevale. »Ovire« smo končale v 23 sekundah. Sledil je orientacijski pohod. Kmalu smo imele prvo postajo. Tam smo naredile tri voze in zapisale prvo besedo gesla. Na drugi postaji smo opisale tabornika, pri tretji pa povedale imena treh dreves, rastlin in grmičkov. Pisma nismo našle, ker so ga skrili neki falotje. Popile smo sok in si odpočile.

Čakalo nas je le še kurjenje ognjev in igra med dvema ognjema. Vrvica nam je pregorela prvim, v igri pa smo izgubile. Na koncu smo vse vesele ponesle diplomo drugega mesta v šolo.

Bile pa smo tudi nejevoljne: med sodniki so bili le Zrečani, ocenjevanje pa ponekod ni bilo pošteno.

Ker že imam za seboj seminar za vodnika, bom kot vodnik zelo poštena in natančna pri takšnih delih.

SERGEJA CVELFER, 4. r
OŠ Stranice

Naravoslovni dan

V petek, 10. maja 1985, smo imeli učenci 5. razreda OŠ Artiče 2. naravoslovni dan. Z namenom, da bi se seznanili s sadjarstvom in njegovimi posebnostmi, smo obiskali kmetovalca Martina Lapuha.

Povedal nam je, da se ukvarja s sadjarstvom, z vinogradništvom, s poljedelstvom in z živinorejo. Pokazal nam je svoj bogat strojni park. Povedel nas je v plantažni sadovnjak jabol, kjer smo se razdelili v 5 skupin. Narisali smo tloris sadovnjaka, izračunali število dreves, ugotovili vrsto, vlažnost in kakovost prsti in ugotovili, koliko je deževnikov in drugih živali v prsti. Opazovali smo obliko dreves, cvetove, liste in žično napeljavo. Našli smo tudi sadnega škodljivca cvetožerja. Pri delu so nam pomagali učenci srednje šole pedagoških usmeritev. To-

variša Martina smo vprašali, kjé si pridobi toliko znanja. Odgovoril je, da iz knjig, od profesorjev in inženirjev. Ko nam je pokazal razna škropiva in umetna gnojila, smo se prepričali, da mora kmetovalec resnično veliko znati. Navduševali smo se nad modernim hlevom, ki ga pravkar gradi. Ogledali smo si plantažo ribeza, slive, češnje, marelice in hruške. Vrnili smo se v šolo, kjer smo primerjali cvetove koščicaste in pečkatega sadja ter njihove plovce, ki smo jih prinesli domov. Izpolnili smo učne liste in jih vstavili v mape naravoslovnih dejavnosti.

Nekateri sošolci so se že odločili, da bodo postali kmetijski tehniki.

DUŠAN ČANČER
5. r.
novinarski krožek
OŠ Artiče

Krajevna skupnost Ankaran je slavila

Pred več kot dvema letoma smo se krajan KS Ankaran odločili, da uredimo park z 88 drevesi v spomin na tovariša Tita. Ta drevesa sedaj lepo rastejo in so ponos našega kraja.

V soboto, 18. 5. 1985, smo imeli delovno akcijo za dokončno ureditev parka. Pri tem delu smo sodelovali mladinci OŠ Hrvatini, člani kolektiva hotela Adria in krajan Ankarana. Naslednjo soboto, 25. 5.

1985, na dan mladosti, smo dočakali otvoritev tega parka ter odkritje spomenika narodnemu heroju in revolucionarju dr. Alešu Beblerju-Primožu. Aleš Bebler je občasno živel v svoji hiši v Ankaranu. Ni bil samo borec NOB, temveč se je tudi po vojni bojeval za čisto okolje, predvsem našega morja. Njegov najboljši prijatelj je bil Matej Bor.

V svojem govoru se je

Bor zavzel proti gradnji termoelektrarne v Miljah. Rekel je, če bi bil Aleš še živ, bi šel v Beograd in Rim, da bi preprečil to naravno katastrofo.

Predsednik KS Ankaran Zdravko Cotič je predal Maji Prodan, učenki 6. r listino, s katero smo učenci dobili v varsto kip Aleša Beblerja. Na ta dan smo povabili tudi sedmošolce in osmošolce OŠ Prade. Sedmošolci obeh šol so bi-

li na ta dan sprejeti med mladince. Po prireditvi so sedmošolci odšli v šolo, kjer so imeli kosilo in ples.

Doprnski kip revolucionarja in heroja Aleša Beblerja bo stal pred našo šolo.

Dan odkritja bo v juniju in nanj se že mrzlično pripravljamo.

MOJCA KOCJANČIČ, 6. b
OŠ Hrvatini

Franc Brezar

Od 79-letnega Franca Brezara smo se marca poslovili v Kranju. V stari Jugoslaviji se je udeležil štrajka tekstilnih delavcev. Zaradi sodelovanja z NOG je bil že 1942. leta zaprt v Begunjah, nato pa odpeljan v Dachau. Po vojni je bil aktiven delavec v delovni organizaciji in na terenu. Za svoje delo je prejel tri odlikovanja.

Janez Papež

V Zagradcu smo se januarja poslovili od Janeza Papeža iz Kuželjevca. Njegova življenjska pot je bila polna težav in naporov, vendar ni nikoli pomišljal, ko je bilo potrebno pomagati utrujenim borcem.

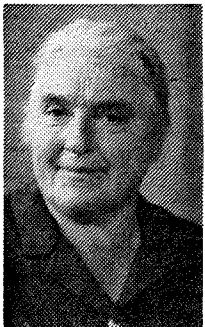
Marija Lešnjak

Na pokopališču v Žilcah smo se aprila poslovili od Marije Lešnjak iz Lešnjakov. Rojena je bila 1902. leta. Od 1942. leta je bila aktivistka OF in terenska obveščevalka.

Franc Možina

Na Gatini smo januarja pokopali Franca Možina, rojenega 1896. leta. Od 1941. leta je bil aktiven delavec OF. Aktivno in organizirano je delal za NOG, v njegovi hiši so se večkrat zbirali terenski delavci, skrbel je za bunker v gozdu nedaleč od njegove hiše, v katerega so se občasno zatekali simpatizerji NOV. Bil je zaprt in odpeljan na prisilno delo blizu Postojne.

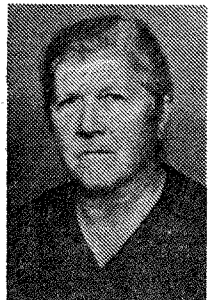
Franciška Molek

V Borovnici smo marca pokopali Franciško Molek, rojeno pred 78. leti na Drazici pri Borovnici. Kot njen mož je bila tudi ona zvesta naprednemu delavskemu razredu. Med okupacijo sta skupaj sodelovala z NOG.

Žika Serafinovič

V Zagorju smo se poslovili od Žike Serafinoviča. Rodil se je 1912. leta v Kumano-
vu. Med NOB je bil kurir in materialno je podpiral OF.

Jožefa Špendal

V 82. letu je marca umrla Jožefa Špendal iz Zvirč pri Trzinu. Bila je članica ZB in VVI. Od nje smo se poslovili v Podbrezju.

Jera Aljaž

Jera Aljaž, rojena leta 1900, je bila med NOB kurirka gospodarske komisije terena Zapoge in Hraš. Bila je dvakrat odlikovana. Umrla je januarja.

Janez Traven

V Vodicah smo se lani poslovili od Janeza Travena-Branka iz Dobruš, rojenega 1908. leta. Sredi 1943. leta je začel aktivno in organizirano sodelovati z OF. Opravljal je različne dolžnosti terena. Leta 1945 je bil izvoljen v prvi NOO na vasi.

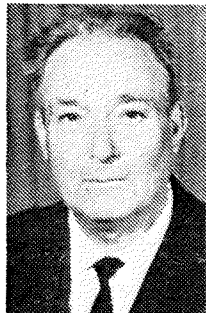
Amalija Kerševan-Grobler

V krajevni skupnosti Bratov Babnik v Šiški, je umrla borka Amalija Kerševan, poročena Grobler, nosilka partizanske spomenice 1941 in mnogih drugih odlikovanj. Rodila se je pred 71. leti na Goriškem, od koder je emigrirala v Jugoslavijo. V Ljubljani je postala aktivna borka za delavske pravice. Kulturno je bila organizirana pri DKD Vzajemnost. Po italijanski okupaciji Ljubljane se je takoj priključila OF in med drugim organizirala raznoževanje Poročevalca. Po izdaji se je pravočasno umaknila v Dolomite, kjer je postala borka Dolomit-skega odreda, Notranjskega odreda, Cankarjeve brigade ter bila v ekonomatu Glavne štaba NOV in POS. Po vojni je delala v raznih družbenopolitičnih strukturah.

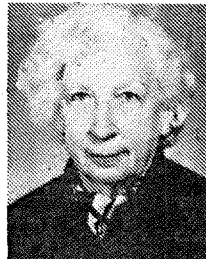
Matevž Dežman

Na Prevaljah smo se januarja poslovili od Matevža Dežmana, rojenega 1921. leta. Bil je aktiven borec NOB od 1944. leta. Kot aktivist je bil na področju Gornje Savinjske doline, borec 14. divizije. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in zaslug za narod. Prejel je odličje koroškega partizana, znak aktivista OF in spominski znak 13. udarne brigade, 14. divizije.

Miha Ključevšek

Miha Ključevška, rojenega 1902. leta na Lokah, smo pokopali aprila v Zagorju. Leta 1944 je odšel v Slan-drovo brigado, nato je bil na dolenskem vojnem področju in komandi mesta Novo mesto. Za zasluge v NOV je bil dvakrat odlikovan.

Jana Kopriva

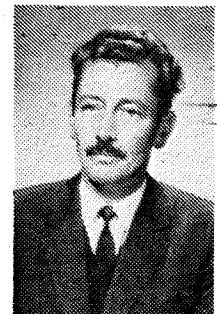
Februarja smo na Prevaljah pokopali Jano Kopriva, rojeno 1906. leta v Zagorju ob Savi. Bila je upokojena učiteljica. Z NOB je začela sodelovati 1941. leta, zato je bila s svojo družino izgnana in odpeljana v različna taborišča v Nemčijo.

Jože Rutar

V Zagradcu smo se lani poslovili od Jožeta Rutarja. Bil je aktivist NOV, zaprt je bil v taborišču Gonars in na Rabu.

Joža Begant

Novembra lani je umrl Joža Begant iz Repenj. Med vojno je bil zaprt in izseljen.

Franc Kerčmar

Konec februarja smo v Planini pri Raketu pospremili na zadnji poti Franca Kerčmarja. Rodil se je v Prekmurju 1925. leta. Zaradi sodelovanja v raznih naprednih organizacijah ga je okupator interniral. Po vojni se je vključil v KNOJ, kjer je bil do 1947. leta. Tudi po upokojitvi je bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah.

Alojz Hočevar

Januarja smo se v Ambrusu poslovili od Alojza Hočevarja iz Kala, udeleženca prve svetovne vojne in invalida.

Janez Nared

Od Janeza Nareda iz Žilc nad Cerknico smo se poslovili aprila. Rodil se je 1904. leta. Za NOG je začel aktivno delati 1941. leta, naslednje leto je bil aretiran in odpeljan v internacijo v Italijo. Po kapitulaciji italijanske vojske so ga odpeljal v nemško taborišče.

Franciška Merše

Februarja je v Zapogah umrla Franciška Merše, rojena 1918. leta. Med NOB je sodelovala v organizaciji AFŽ v Zapogah.

Peter Zorman

Peter Zorman, rojen 1910. leta, je umrl lani v Zagrebu. Bil je član sindikata predvojnih gradbenih delavcev. Leta 1943 je začel aktivno in organizirano sodelovati z NOB. Delal je na terenu Zapog, Hraš in Smlednika. Leta 1944 se je priključil enoti operativne cone 3. sektorja NOV kot kurir. Bil je ranjen in ostal je invalid. Za delo med NOB je bil dvakrat odlikovan.

Janez Roblek

Na tržiščem pokopališču smo se poslovili od Janeza Robleka, rojenega 1907. leta v Dolini. Bil je borec Gradnikove brigade. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost.

V 1984. letu so v krajevni organizaciji ZB NOV Oplotnica umrli člani:

Janez Leva, rojen 1926. leta, borec Šerčerjeve brigade, odlikovan z medaljo za hrabrost,

Leopold Lubej, rojen 1915. leta, borec Šerčerjeve brigade,

Jože Muc, rojen 1919. leta, aktivni sodelavec in borec 5. prekomorske brigade,

Janez Ostruh, rojen 1924. leta, borec 18. divizije in odlikovan z medaljo za hrabrost,

Ferdinand Tič, rojen 1913. leta, borec 5. prekomorske brigade, odlikovan z medaljo za hrabrost,

Adolf Založnik, rojen 1921. leta, borec 5. prekomorske brigade,

Filip Žgavc, rojen 1901. leta, aktivist in sodelavec NOB od 1942. leta, odlikovan z medaljo zaslug za narod.

V 1984. letu so umrli člani ZB NOV Železniki:

Janko Kofler, rojen 1909. leta, iz Trnja, **Justin Šuštar**, rojen 1926. leta, iz Ojstre-ga vrha,

Franc Lotrič, rojen 1895. leta, iz Železnikov,

Peter Primožič, rojen 1915. leta, iz Železnikov,

Janez Trojar, rojen 1906. leta, iz Železnikov.

Krajevna organizacija ZB NOV Renče sporoča, da so v 1984. in 1985. letu umrli njeni člani:

Anton Mozetič iz Žigonov, **Franc Pregelj** iz Mohorinova, **Franc Špacapan** iz Merljakov, **Marija Žigon** iz Renškega Podkrajja, **Martin Križman** iz Žigonov, **David Arčon** iz Renč, **Franc Mozetič** iz Renškega Podkrajja, **Franc Arčon** iz Mohorinova.

Rudi Pušenjak-Uragan

Rojen je bil 20. marca 1920 v Stari cesti v Ljutomerski občini. Zgodaj mu je umrla mati, njega in dva brata so vzgojili sorodniki. Z osmimi leti je moral pasti kmetom živino, kasneje je postal hlapec, s štirinajstimi leti pa je odšel v Beo-

grad, da bi se izučil za avtomehnika. Toda tam ga je policija zaradi podobnosti zamenjala z nekim komunističnim mladinskim voditeljem, enajst mesecev je bil v preiskavi, nato pa so ga za vedno izgnali iz Beograda. Preživljal se je s priložnostnim delom, 1939, je skušal pobegniti v Sovjetsko zvezo, pa so ga na sovjetsko-romunski meji ujeli romunski obmejni stražarji. Leta 1940 je moral k vojakom v Pančevo k protiletalskemu topništvu. Srečno se je izognil ujetništvu in se vrnil domov, kjer pa so ga kot sumljivega nacisti kmalu prijeli in poslali na prisilno delo v okolico Hamburga.

Od tam je že junija 1941 na neverjetno drzen način pobegnil z avtomobilom, preoblečen v esesovskega oficirja. Doma ni mogel ostati, zato je odšel v Zagreb in se tam vključil v osvobodilno gibanje. Slokega in svetlolasega, oblečenega v nemško uniformo, se ga je pri-

jelo ilegalno ime Švaba. Med neko akcijo je bil laže ranjen, aprila 1942 pa je spet z avtomobilom pobegnil k partizanom. Komaj mesec dni kasneje je bil pri Vrginmostu hudo ranjen v glavo, tako da je preležal v partizanski bolnišnici na Petrovi gori poldrugi mesec nezavesten. Ob ustanovitvi 13. proletarske brigade se je z bataljonom, v katerem je bil prej, vključil vanjo, postal je bataljonski, nato pa brigadni bolničar.

Sredi septembra 1943 so mu dovolili, da je iz 13. proletarske odšel k slovenskim partizanom. Vključil se je v 1. bataljon 15. brigade, kjer so ga kmalu izvolili za delegata na zboru odposlancev v Kočevju, ki pa se ga ni udeležil, ker je brigada morala v napad na Ozalje. Leta 1944 je bil namestnik bataljonskega komisarja, komandant bataljona in namestnik brigadnega komandanta v 15. brigadi, konec leta je postal komandir jurišne čete 15. divizije, februarja 1945 pa komandant jurišnega bataljo-

na 15. divizije. Slovel je po velikem pogumu in kot uspešen poveljnik, že 1944 je med prvimi v Sloveniji prejel za tiste čase visoko odlikovanje partizansko zvezdo s puškami.

Že jeseni 1945 so ga demobilizirali, ker je bil zaradi posledic ranitve v glavo za vojske službe nesposoben. Tudi kasneje je zaradi tega vedno bolj trpel, nazadnje so ga kot ročnega delavca upokojili. Več let se je ukvarjal s kmetovanjem v Mokrem polju pri Sentjerneju, ko pa tudi tega ni več zmogel, se je 1964. odselil v Maribor. Žal se je 1977. leta povrh vsega doma še ponesrečil, tako da je bil več let priklenjen na posteljo. Dne 2. junija letos je umrl v mariborski bolnišnici.

Prva leta po vojni je delal v družbenopolitičnih organizacijah, kasneje pa je bil vrsto let predsednik odbora jurišnega bataljona 15. divizije. Poleg člankov, ki jih je napisal za časopise, so 1963. pri zavodu Borec izšli njegovi Spomini proletarca tudi v knjižni obliki.

Mile Pavlin

Junjske diplomatske pobude

Minule dni smo bili priče izredno pestri diplomatski dejavnosti na naših tleh kot tudi zunaj naših meja. Omeniti velja obisk predsednice ZIS Milke Planinc v Združenih državah in njene pogovore z najvišjim ameriškim vodstvom, nadalje obisk portugalskega predsednika Ramalho Eanesa v Beogradu, podrobneje pa namenimo pozornost bivanju kenjskega predsednika Daniela Arapa Moia in njegovim pogovorom z jugoslovanskim in slovenskim vrhom in seveda obisku zahodnonemškega kanclerja Helmuta Kohla v Beogradu in Ljubljani.

Obiski tujih državnikov na naših tleh brez dvoma prispevajo k večji uveljavitvi neuvrščene Jugoslavije v svetu, hkrati pa pomenijo priložnost za okrepitev in izboljšanje večstranskega političnega in še zlasti gospodarskega sodelovanja naše države s tujimi partnerji. Prvi obisk kenjskega predsednika po razglasitvi kenjske neodvisnosti je mogoče razumeti kot potrditev dolgoletnega prijateljstva dveh neuvrščenih držav. Razumljivo je, da so predstavniki obeh strani največ pozornosti poleg dvostranskega sodelovanja namenili prav gibanju

neuvrščenih za večjo akcijsko enotnost družine neuvrščenih v pripravi na jesenski »mini vrh« oziroma na ministrsko konferenco neuvrščenih v glavnem angolskem mestu Luandi.

Obisk zahodnonemškega kanclerja Helmuta Kohla, rezultati se bodo pokazali čez nekaj mesecev, je nekako zaokrožil izredno živahno diplomatsko dejavnost minulih dni in predvsem potrdil, da so odnosi med dvema ideološko in politično sicer različnima državama, kljub nekaterim nerešenim vprašanjem, lahko dobri, če so rezultati političnega realizma in obojestranskega navzočega interesa.

Cepprav bo treba na rezultate obiska še počakati vsaj toliko časa, da se bodo izražena in sprejeta stališča konkretizirala, lahko zapišemo, da je bivanje zahodnonemškega kanclerja pri nas ustvarilo ugodno klimo in politično pripravljenost, da se že doslej intenzivni odnosi, še zlasti gospodarsko sodelovanje, poglobijo in dvignejo na višjo raven sodelovanja. Poleg dvostranske pomembnosti je obisk izzvenel tudi v smislu mednarodnih razsežnosti. Ob poudarjanju naše neuvrščene politike, med obiskom namreč ni bilo mogoče prezreti stališč sodelavcev, ki so izrazili pomembnost Jugoslavije kot dejavnika stabilnosti in ravnotežja na Balkanu in v Evropi. Mednarodna razsežnost Kohlova obiska je toliko bolj očitna, kajti v sedanjih negotovih razmerah, ki vladajo v svetu, je vsaka tvorstva izmenjava mnenj prispevek k večjemu razumevanju in utrjevanju miru in jo lahko razumemo samo kot koristno.

Miha Lamprecht

Sedemdesetletnica Mire Svetinove

V prostorih republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije v Ljubljani so v sredo pripravili slovesnost ob 70-letnici znanne revolucionarke, borke, družbenopolitične delavke in predvojnne skojevke Mire Svetinove.

V imenu borčevske orga-

nizacije je o liku jubilanke spregovoril Bogo Gorjan, predsednik RO ZZB NOV Slovenije, in ji izročil skromno darilo. Mira Svetinova se je zahvalila in med drugim dejala, da je njen uspeh v skojevskih vrstah slonel predvsem na tovarištvu, medsebojnem zaupanju in v ljudski množici.

Mira Svetinova in Janez Vipotnik v pristrnem pogovoru o nalogah borčevske organizacije. Jože Čurin

Brigadirsko poletje se je začelo Prvi brigadirski pozdrav '85

Povsod v Sloveniji, kjer so se v nedeljo, 9. junija, začele mladinske delovne akcije, je bilo veselo in slovesno: v Šentvidu pri Planini, kjer so se brigadirji zbrali na akciji Kozjansko 85, na Dornavi pri Ptuj, kjer so začeli MDA Slovenske gorice 85, v brigadirskem naselju v Žužemberku, kjer je brigadirski ZDRAVO pozdravil prvi brigadirski dan na akciji Suha krajina 85 in v Vanganelu pri Kopru, kjer so se brigade strnile na akciji Istra 85. Vse to so zvezne mladinske delovne akcije, v katerih se bodo skozi vse poletje tja do jeseni zvrstili brigadirji iz cele naše domovine, pomagali graditi in zraven gradili sebe, odnos do dela, medsebojno tovarištvo, bratstvo in enotnost.

Začetek je lep. Vsi so polni navdušenja, pripravljenosti. Morda akcije res niso več tisto, kar so bile petinštiridesetega, vendar je v njih nekaj brigadirskega, udarniškega, kar akcijam daje življenje.

Obiskali smo brigadirje v Vanganelu pri Kopru. Brigadirsko naselje z lesenimi, nalašč za brigadirje izdelanimi barakami, je oživelo. Tu se postavljajo v vrsto. V brigadirskih uniformah so videti kot eden. Na čelu stoji prapor z vsemi trakovi akcij, ki si jih je brigada že prislužila skozi dosedanja brigadirska poletja. V Brigadi Josip Kraš iz Zagreba je štirideset brigadirjev. Nekaj jih še pride za njimi, ko opravijo izpite in še nekaj šolskih obveznosti. Posvetujejo se s traserjem Borisom Seleničem in komandantom Refikom Bekričem. Oba sta že petič na akciji in vesta marsikaj povedati. Govorita o tovarištvu, o prostovoljnem delu mladih, ki je še kako pomembno, glede na to, da je fizične delovne sile vse manj. Pred drugo barako so naši Trboveljčani, vsi v modrih brigadirskih majicah. Nekako tihi so. Spet tam

Komandant mladinske delovne akcije Istra 85 Adrian Kocijančič

mali brigadir nateguje meh in harmonika je skoraj večja od njega. Vmes je slišati vzklike, pozdrave, brigadirsko pesem. Skratka, vse je pripravljeno, tudi prireditveni prostor za slovesen kulturni začetek. Ostalo je še nekaj minut, ki smo jih izrabili za kratek pogovor s komandantom akcije Adrianom Kocijančičem. Adrian ima za seboj osem mesecev brigad. Poskusil je vse: od navadnega brigadirja do traserja, vse vmesne funkcije, do komandanta. O akciji

Istra je povedal, da se je začela leta 1978. Takrat je bila še republiška. Zvezna pa je letos četrto leto in četrto leto je tudi brigadirsko naselje postavljeno v Vanganel. Prej je bilo v Šmarjah. Namen akcije? Predvsem gre za gradnjo višinskega vodovoda na Obali. V letih doslej so brigadirji že veliko zgradili, tako da je primarni vodovod v glavnem dokončan, ostajajo še sekundarni odcepi vodovoda do posameznih vasi. Letos bodo brigadirji delali na trasi Pridvor-Popetre in se ukvarjali še z melioracijo zemljišč, in sicer v Šmarjah in Sečovljah. Načrtujejo 80.000 delovnih ur, opravljeno delo pa vrednotijo s tremi milijardami in dvesto milijoni starih dinarjev. Verjetno, tako meni komandant, pa bodo normo še presegle in tako ekonomski učinek akcije še povečali. Ne bo ravno lahko. Kraški svet je trd in zahteval bo žulje na brigadirskih rokah, ki bodo poprijele za krampe, lopate in samokolnice. Stroj ne bodo imeli tu nobenega opravka. Drugače bo pri melioraciji. Tam bodo potrebovali motorne žage, vendar se z njimi ne bodo ukvarjali brigadirji, pač pa bo nastopila delovna organizacija Droga, ki je eden od investitorjev akcije. Velja namreč, da je treba brigadirjem zagotoviti osnovno varnost, zato jim ne morejo preprosto poriniti v roke motorne žage.

Za splošno osnovno varnost poskrbijo tudi tako, da brigadirji že pred prihodom na akcijo poslušajo predavanje o varnosti in varnostnih

»4. julij 1985« v Celju

Devetnajsto medobčinsko srečanje borcev in mladine Jugoslavije

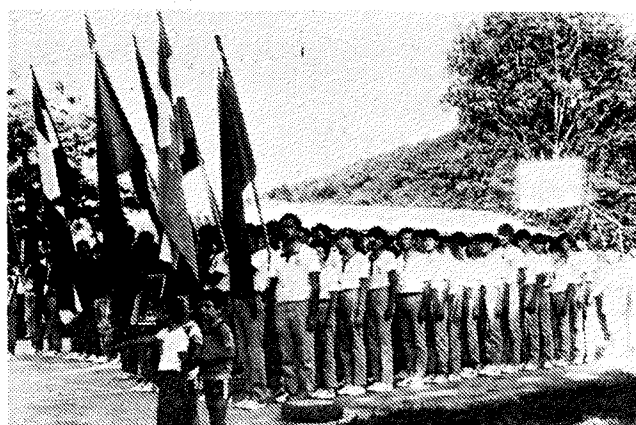
V letu, ko slavimo 40-letnico osvoboditve, bo Celje gostitelj medobčinskega srečanja borcev in mladine Jugoslavije »4. julij«. Tradicionalno srečanje borcev in mladine je namenjeno razvijanju revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja ter širjenju bratstva in enotnosti. V srečanju sodelujejo občine: Banjaluka, Bosanski Brod, Čukarica - Beograd, Derventa, Gevgelija, Ivangrad, Jablanica, Karlovac, Kavadarci, Kragujevac, Mostar, Negotino na Vardar, Novo Sarajevo, Peč, Rakovica - Beograd, Skopje - Centar, Slavonski Brod, Split, Susedgrad - Zagreb, Šabac, Šiška - Ljubljana, Titovo Velenje, Titov Veles, Trešnjevka - Zagreb, Zrenjanin, Županja in Celje. V vsaki izmed delegacij bodo po trije borci in po trije mladi.

Srečanje bo potekalo v času, ko se Celje, po tradiciji delavskega in revolucionarnega gibanja staro, po sedanjem gospodarskem in kulturnopolitičnem utripu novo mesto, spominja pomembnih dogodkov iz naše zgodovine. Na sam dan borca - 4. julija bo v Celju zlet svobod, posvečen 50-letnici prvega takšnega shoda, ko so se zbrali napredni revolucionarni in svobodoljubni delavci, kmetje in mladi intelektualci, da bi s svojim nastopom opozorili na naprednost svoje misli. Devetnajsto medobčinsko srečanje borcev in mladine Jugoslavije bo skupaj s proslavo 50-letnice zleta Svobod osrednja prireditev, posvečena 40-letnici osvoboditve, saj gre za smiselno povezavo dveh tradicij delavskega in revolucionarnega gibanja ter narodnoosvobodilnega boja.

Štirideset let življenja v svobodi nas še posebej zadržuje, da se odgovorno

obnašamo do življenja in svobodi, ki jo moramo nenehno varovati ter z dejanji, ki so vredna socializma in samoupravljanja, dokazovati, da smo sposobni v svobodi tudi ustvarjalno živeti. Le na ta način bomo tudi spodobno nadaljevali iskrena hotenja tistih, ki so pred nami dali za to svobodo vse. Zato vidimo v Celju v izvedbi srečanja borcev in mladine Jugoslavije predvsem častno možnost, da po vsebini organizacije srečanja pokažemo našim sestram in bratom iz vse Jugoslavije, da prihajajo v mesto, kjer revolucija, naodnoosvobodilni boj, bratstvo in enotnost, suverenost narodov in narodnosti in še zlasti enotna, samoupravna in socialistična Jugoslavija niso prazne besede.

Kako bo potekalo srečanje: v torek, 2. julija, se bodo delegacije naštetih občin zbrale v Celju. V sredo, 3. julija, bo zbor mladinske delovne brigade »4. julij«. Po zboru bo brigada delala en dan v Celju in nato odšla na zvezno mladinsko delovno akcijo Kozjansko 85. Udeleženci srečanja bodo 3. julija obiskali nekaj celjskih delovnih organizacij, si ogledali grobišče frankolovskih žrtev ter se srečali s člani borčevske organizacije v krajevni skupnosti Dobrna. Posebna delegacija bo obiskala Osankarico na Pohorju. Zvečer bo v Narodnem domu akademija v počastitev dneva borca. V četrtek, 4. julija, bodo udeleženci srečanja položili venec na grobnico narodnih herojev v Celju, si ogledali muzej revolucije, Stari pisar in pokrajinski muzej ter se udeležili proslave ob 50-letnici zleta Svobod. Sledilo bo tovariško srečanje vseh udeležencev zbora. V petek, 5. julija, se bodo delegacije borcev in mladine iz sedemindvajsetih občin poslovile.

Z ramo ob rami bodo kilometri vodovoda hitro stekli

ukrepah. Omenimo še druga dva investitorja MDA Istra 85; to sta rižanski Vodovod za izkop vodovoda ter SIS za vodno oskrbo obalnih občin. Kakšno vlogo imajo? Komandant akcije meni, da je za dobro in uspešno akcijo zelo pomembno prav sodelovanje z investitorji pa seveda z izvršnimi sveti občin, v tem primeru Kopra, Izole in Pirana. Ne gre spregledati samih brigadirjev, povezanosti brigad, ki se med seboj ne poznajo še, pa jih bo delo združilo. Prišlo so iz različnih republik. V prvi izmeni bodo na akciji Istra 85 sodelovale brigade iz Loznice v Srbiji, iz občine Lopare v Bosni in Hercegovini, iz občine Medveščak v

Zagrebu, iz slovenskega Zagorja in bratska brigada iz Kranja, ki jo sestavljajo brigadirji šestih pobratenih mest iz Jugoslavije.

Vsako jutro ob štirih bo skozi brigadirsko naselje zadonela budnica. Zgodaj je, toda lažje je delati v jutranjem hladu kot v opoldanski obmorski vročini. Potem pa z dvema posebnima avtobusoma na delovišče, približno deset kilometrov oddaljeno od brigadirskega naselja. Popoldnevi bodo namenjeni interesnim dejavnostim. Katerim? Tistim pač, za katere se bodo brigadirji odločili. Brigadam so razdelili anketne lističe in odločitve se bodo kaj kmalu pokazale. Samoupravne in-

teresne skupnosti, predvsem za izobraževanje in kulturo, pa zveza kulturnih organizacij so pripravili zagotoviti strokovne mentorje za posamezne dejavnosti. Omenimo samo tiste, ki so značilne za obmorsko MDA: plavalni tečaj, tečaj za voznike motornih čolnov, tečaj surfanja, jadrnanja, tečaj za reševanje iz vode. Brigadirji iz drugih republik so že izrazili željo, da bi organizirali tudi tečaj slovenskega jezika. Vsekakor bodo odgovorni za to poskrbeli. Vse je pripravljeno. Domačini so brigadirje pristrčno sprejeli. Egidi Komac jih je pozdravil v imenu sveta KS Vanganel in jim zaželel vso srečo na Istri 85. Pridružil se mu je Boris Sterle, ki je brigadirjem spregovoril v imenu družbenopolitičnih organizacij občin z Obale in še posebej poudaril pomen in vrednost mladinskega prostovoljnega dela. Zaplesale so še folklorne in plesne skupine, pevci so zapeli, Robert Černe, predsednik RK ZSMS pa je otvoril akcijo v Istri, eno od petdesetih MDA, ki jih organizira ZSMJ, in eno od desetih MDA v Sloveniji, na katerih bo sodelovalo več kot 4000 brigadirjev iz vse Jugoslavije.

Ziva Drole

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občine v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 - Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADASKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji - uredniki: ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ - notranja politika; MILENKO STRAŠEK - reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ - naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 - Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana - Letna naročnina 1.100 din, posamezna številka v prosti prodaji 30 din - Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 - TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 - Rokopisov in fotografij ne vračamo - Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov - Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35